

SOSYAL BİLİMLERDE ÖĞRENCİ ARAŞTIRMALARI

EDİTÖR: DR. ÖĞR. ÜYESİ EDA AYVACIK

EĞİTİM
yayınevi

SOSYAL BİLİMLERDE ÖĞRENCİ ARAŞTIRMALARI

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Eda Ayvacı

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Koordinatörü: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 76780

E-ISBN: 978-625-5997-84-5

1. Baskı, Aralık 2024

Kütüphane Kimlik Kartı

SOSYAL BİLİMLERDE ÖĞRENCİ ARAŞTIRMALARI

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Eda Ayvacı

VI+126 s., 160x240 mm

Kaynakça var, dizin yok.

E-ISBN: 978-625-5997-84-5

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mekanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM

yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah. Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42, 0 332 502 50 42
bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc. P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America
americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye
+90 332 499 90 00
bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr
+90 537 512 43 00
bilgi@kitapmatik.com.tr

 kitapmatik
İLK OKUYAN KİTAP MATİK
İNTERNETKİTAPÇI

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

**BAYBURT ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN 2023 -2024 AKADEMİK YILI
HARCAMALARININ ANALİZİ VE BAYBURT EKONOMİSİNE KATKISI1**

Alırıza Ağ, Bahar Durmuş

İKİNCİ BÖLÜM

**Z KUŞAĞININ DİJİTAL ÇAĞDA KARIYER PLANLAMASINA DAİR
FARKINDALIĞININ TESPİT EDİLMESİ: BAYBURT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ 16**

Kübra Elmalı, Mert Doğan

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

**İŞLETMELERDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI VE RAPORLAMASI
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME..... 28**

Aran Erden, Bora Topal, Mehmet Arslan

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

**PHİLLİPS EĞRİSİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DE GENÇ İŞSİZLİK VE
ENFLASYON ARASINDAKİ İLİŞKİ 57**

Songül Akkoyun, Duygu Baysal Kurt

BEŞİNCİ BÖLÜM

**ÖĞRENCİLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADA SOSYAL İNOVASYON
ALGILARININ TESPİT EDİLMESİ: BAYBURT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ 67**

Kübra Elmalı, Enis Nergis

ALTINCI BÖLÜM

BİLİŞİM SEKÖTÜRÜ VE FİNANS DÜNYASINA ETKİLERİ81

Zuhal Demir Palancı, Selçuk Yalçın

YEDİNCİ BÖLÜM

ÖĞRENCİLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM DAVRANIŞLARININ BELİRLENMESİ: BAYBURT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ 96

Hanife Bektaş, Eda Ayvacık

SEKİZİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME OBEİZTEYİ NASIL ETKİLER? G-7 ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA 112

Ömer Faruk Gültekin, Gamze Azgın

SUNUŞ

Değerli Okuyucular,

Elinizdeki eser, günümüz dünyasının güncel sorun ve durumları karşısında ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrencilerinin çalışmalarından oluşmaktadır. Dünyamızın toplumsal, ekonomik ve akademik boyutlarla bir dizi önemli detayını ele alan özgün nitelikli bu eser geleceğin sahibi gençlerin bakış açısı ve akademik bilgisini yansıtması açısından da son derece kıymetli bir çalışmadır.

Kitapta özellikle gençlerin bilimsel yönünün desteklenmesi adına TÜBİTAK'ın çok önemseydiği 2209-A - Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında desteklenmeye hak kazanmış araştırma projelerinin çıktılarının yer alması gelecek dönemlerde bu kapsamda proje yürütmek isteyen gençlere de örnek teşkil edecektir. Aynı zamanda kitapta yüksek lisans tez çalışmalarından türetilmiş bölümlere yer verilmiştir. Bu açıdan kitap çeşitli tür ve alanlarda öğrenci çalışmalarını bir araya getirmesi açısından da zengin bir içeriğe sahiptir. Gençlere yol gösterici ve akademik çeşitli disiplinlere ışık tutacak niteliktedir.

Kitapta sekiz farklı bölüm yer almaktadır. Bu bölümlerin altı tanesi 2209-A - Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında desteklenmeye hak kazanmış araştırma projelerinin çıktılarının iken iki tanesi ise, yine sosyal bilimler alanında yazılmış ve tamamlanmış yüksek lisans tez çalışmalarından türetilmiş bölümlerdir.

Kitabımızın ilk bölümünde, “Bayburt Üniversitesi Öğrencilerinin 2023-2024 Akademik Yılı Harcamalarının Analizi ve Bayburt Ekonomisine Katkısı” başlığı altında, üniversitelerin yerel ve ulusal ekonomiye olan etkileri ayrıntılı bir şekilde ele alınıyor. Bu çalışma, öğrenci harcamalarının yerel ekonomiye katkı sağlama potansiyelini ve bu sürdürülebilirliğin ekonomik kalkınmaya olan yansımalarını ortaya koymaktadır.

“Z Kuşağının Dijital Çağda Kariyer Planlamasına Dair Farkındalığının Tespiti: Bayburt Üniversitesi Örneği” başlıklı ikinci bölüm, dijitalleşmenin öğrencilerin kariyer tercihleri üzerinde etkili olup olmadığı ve Z Kuşağının modern iş dünyasına yönelik yaklaşımlarını analiz etmektedir. Günümüzün genç nesli, dijital çağın gerekliliklerinin erken yaşta şekillendiğini çalışmada ortaya koyulurken ayrıca bölüm, kalıcı olarak devam eden dijitalleşme, planlama stratejileri ele alınmaktadır.

“İşletmelerde Sürdürülebilirlik Kavramı Ve Raporlaması Üzerine Bir Değerlendirme” başlıklı üçüncü bölümde; dünya genelinde sürdürülebilirlik kavramının tarihsel gelişimi, kökenleri ve önemi gibi hususların ortaya konulması, uluslararası alanda sürdürülebilirlik standartlarına ilişkin

düzenlenen çerçevelerin açıklanması, özellikle işletmeler için sürdürülebilirlik raporlamasının öneminin açıklanmaya çalışılmıştır.

“Phillips Eğrisi Bağlamında Türkiye’de Genç İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişki” başlıklı dördüncü bölüm ise, genç işsizliği ve enflasyonun makroekonomik dinamiklere etkisi, Phillips Eğrisi çerçevesinde ele almaktadır. Bu çalışma, ekonomik göstergeler arasındaki karmaşık ilişkilerinin özellikle gençler üzerinde oluşan etkileri üzerine yoğunlaşmaktadır.

“Öğrencilerin Sürdürülebilir Kalkınmada Sosyal İnovasyon Algılarının Tespiti: Bayburt Üniversitesi Örneği” başlıklı beşinci bölümde, gençlerin sosyal inovasyon anlayışı algıları incelenmiş; Sürdürülebilir kalkınmanın erişilmesinde bireysel ve toplumsal katkılarının önemi vurgulanmıştır.

“Bilişim Sektörü ve Finans Dünyasına Etkileri” başlıklı altıncı bölümde, hızla gelişen bilişim teknolojilerinin finans sektörlerindeki varlığını ele alarak dijitalleşmenin bu iki alandaki yansımaları ve katkısını analiz etmektedir. . Bu bölüm, gelecek nesillerin sürdürülebilirlik tutumlarını değerlendirerek odak noktası olan gençler ve sosyal bilince katkı sağlamayı hedeflemektedir.

“Öğrencilerin Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarının Belirlenmesi: Bayburt Üniversitesi Örneği” başlıklı yedinci bölümde; sürdürülebilir tüketim davranışları alt bileşenleri boyutuyla ele alınarak sürdürülebilir tüketimin yaygınlaştırılması amacıyla gençlerin tüketim süreçleri analiz edilmektedir.

Son olarak, “Ekonomik Büyüme Obeziteyi Nasıl Etkiler? G-7 Ülkeleri Üzerine Bir Araştırma” başlıklı sekizinci bölümde; yüksek gelirli ülkeler temelinde obezite ve refah artışını temsilen ekonomik büyümeyle ilişkili olduğu sayısal verilerle ortaya koyulmuştur.

Bu eser, farklı disiplinlerden araştırmacıların katkılarıyla hem akademik camia hem de yerel ve ulusal politikalar açısından değerli bilgiler sunmayı amaçlamaktadır. Kitabımızın okuyucularına yeni ufuklar açmasını ve geleceğe yönelik çalışmalar için yol gösterici bir rehber olmasını temenni ediyoruz.

Saygılarımızla;
Editör ve Yazarlar
Bayburt-2024

BİRİNCİ BÖLÜM

BAYBURT ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN 2023 -2024 AKADEMİK YILI HARCAMALARININ ANALİZİ VE BAYBURT EKONOMİSİNE KATKISI¹

Alırıza Ağ², Bahar Durmuş³

GİRİŞ

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de üniversiteler toplumun ihtiyaç duyduğu bilimsel bilginin elde edildiği, toplumsal olaylara yön veren bilimsel araştırmaların yapıldığı ve ülkelerin ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücünün yetiştirildiği kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Tatlı, 2014:80, Yılmaz ve Kaynak, 2011: 56). Sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda yerel ve ulusal kalkınmada önemli bir rol üstlenen toplumsal yaşamının ve sosyo ekonomik yapısının değişmesine, gelişimine katkı sağlamaktadır (Binici ve Koyuncu, 2015;114). Bununla birlikte üniversitelerin kurulmuş oldukları bölgenin ekonomisinde doğrudan veya dolaylı olarak harcama ve istihdam açısından azımsanmayacak derecede önemli katkı sağlamaktadırlar (Bleaney, 1992: 305). Ayrıca üniversiteler; yapmış oldukları harcamalar, istihdam ettikleri personel ve bağlantılı sektörlerle sağladıkları etkilerden dolayı yerel ekonomilerin canlanmasında önemli bir rol üstlenmektedirler (Binici ve Koyuncu, 2015;114).

Üniversite öğrencilerinin ve yaptığı harcamalar özellikle gelişmemiş illerin ekonomisine katkısı oldukça önemlidir. Buldukları illerin gelirini büyük ölçüde artıran üniversite öğrencileri yine bölgeye iktisadi bir canlılıkla birlikte para akışı sağlamaktadır. Böylece yeni iş alanları açılması konusunda etkili olabilecektir. Bu nedenle üniversite öğrencilerinin harcamaları oldukça önemlidir (Erilli, 2018: 81).

Üniversite ve şehir arasındaki ilişki son zamanlarda oldukça önem kazanmıştır. Yüksek öğretim kurumlarına gelen öğrencilerle birlikte şehirlerde

1 Bu çalışma "TÜBİTAK-2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Desteği Programı" kapsamında desteklenmiştir.

2 Doç. Dr. Bayburt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Orcid No: 0000-0001-5345-6245, alirizaag@bayburt.edu.tr

3 Lisans Öğrencisi, Bayburt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, Orcid No: 0009-0005-7020-7079, bahardurmus678@gmail.com

nüfus artmakla beraber şehrin ekonomik gücünde de artış olmaktadır. Dolayısıyla üniversite öğrencilerinin yapacağı harcamalar şehir ekonomisine katkı sağlamakla beraber ekonominin canlanmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda çalışmanın temel amacı Bayburt Üniversitesinde 2023-2024 akademik yılında eğitim ve öğretim gören öğrencilerin yaptıkları harcamaların il ekonomisine sağladıkları katkıyı tespit etmektir. Ayrıca öğrenci harcamalarının kategorize edilmesi, bu harcamaların çeşitli değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini ve öğrencilerin Bayburt ili yaşam maliyetlerine yönelik düşüncelerini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda konu ile ilgili literatüre değinildikten sonra araştırmanın önemine vurgu yapılacak, kapsamı ve yöntemi açıklanacaktır. Daha sonra anket yöntemi ile elde edilen veriler analiz edilip yorumlanacaktır.

ÜNİVERSİTELERİN KURULDUKLARI BÖLGEYE KATKILARI

Ülkelerin ekonomik, kültürel ve sosyal kalkınmasında önemli bir rol üstlenen üniversitelerin kurulmuş oldukları bölgeye sağladıkları katkılar literatürde statik ve dinamik katkılar olmak üzere iki grupta kategorize edilmiştir (Selçuk, 2012:319, Görkemli, 2009: 173). Statik katkı, üretim sürecine giren üretim faktörlerinin miktarında değişiklik meydana gelmesi sonucu ortaya çıkan kısa dönemli katkılardır. Örneğin üniversitenin kurulması ile birlikte üniversite sayesinde yapılan çeşitli harcamalar, istihdam edilen akademik ve idari personel, personele yapılan her türlü ödeme, öğrenci harcamaları, üniversiteler tarafında çeşitli akmu ve özel sektör kuruluşlarına yapılan ödemeler statik katkılardır (Selçuk, 2012:319, Görkemli, 2009: 173). Dinamik katkı ise üretim faktörlerinde miktarlarında değişiklik meydana getirmeden ortaya çıkan, statik katkının etkisinin genişleten ve ekonomiye uzun vadeli yararlar sağlayan katkıdır (Tatlı, 2014:80, Görkemli, 2009: 176).

Üniversiteler, gerek kurumsal gerekse de personel, öğrenci harcamaları nedeniyle kurulmuş oldukları bölge ekonomisine farklı sektörler için talep oluşturmak suretiyle bölge ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadırlar (Demireli ve Taşkın, 2013:23).

Üniversiteler bölgesel kalkınmanın önemli bir dinamiği olmakla beraber, kurulmuş oldukları bölgelerde işgücü, bilgi düzeyi, yaşam kalitesi, sosyo kültürel faktörler gibi birçok unsurun etkilenmesine önemli ölçüde etki etmektedir (Binici ve Koyuncu, 2015:114). Bu bağlamda üniversitelerin kurulmuş oldukları bölgeye sağlamış oldukları faydaları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Jeffery, 2001:2, Taşçı. 2008:12);

- Bölgesel eğitim düzeyinin artmasına ve bilgi toplumunun destekleyicisidir.
- Ekonomik istikrarın sağlanmasında ve sürdürülebilmesinde rol oynamaktadır.

- Bölgedeki sosyal yaşamın oluşmasına, şekillenmesine yön vermektedir.
- Kültürel kaynakların oluşmasına ve güçlenmesine etki etmektedirler,
- Bölgenin çeşitli konularda uluslararası işbirliği yapmasında ve dışa açılmasına olanak sağlamaktadır.
- Bölgedeki yenilikçi faaliyetlerin ve girişimciliğin oluşmasında rol oynamaktadır.

LİTERATÜR

Ülkemizde son yıllarda artan üniversite sayısı ve üniversitelerin kuruldukları şehre sağladıkları ekonomik, sosyal ve kültürel katkılar dolayısıyla üniversite öğrencilerinin harcamalarının il ekonomisine katkısını tespit etmeye yönelik çalışmalar önem kazanmıştır. Bu doğrultuda konu ile ilgili literatür incelendiğinde;

Görkemli (2009), yaptığı çalışmada Selçuk Üniversitesinin Konya ekonomisine olana katkısını tespit etmeyi amaçlamış. Bu doğrultuda 2002 -2003 akademik dönemine çeşitli sayısal verileri üniversitenin ilgili birimlerinden ve 1.000 öğrenciye yapılan anket çalışmasından elde etmiş. Çalışma sonucunda üniversitenin 4205 kişiye istihdam, ,i ekonomisine 41.069.000 TL gelir ve öğrenci harcamalarının ise 182.964.387 TL olduğunu tespit etmiştir.

Yıldız (2010), yaptığı çalışmada meslek yüksekokullarının yerel ekonomiye katkısını araştırmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda Kırklareli Üniversitesi Babaeski Meslek Yüksekokulunda 2008 – 2009 akademik döneminde eğitim öğretim gören 404 öğrenciye anket uygulamış. Çalışma sonucunda öğrencilerin aylık harcamalarının 221.000 TL olduğunu, bu harcamaların en fazla 88.000 TL ile barınmaya, en az 18.000 TL ile şehir içi ulaşımına ait olduğunu tespit etmiştir.

Kelly ve Iain (2011), yaptıkları çalışmada İngiltere'nin güney doğusunda yer alan Kent Üniversitesi'nin yerel ekonomiye katkısını araştırmışlar. Çalışmada kullanılan verileri İngiltere'nin ulusal istatistik ofisinden elde etmişler ve girdi çıktı analizi uygulamışlar. Yaptıkları analizler sonucunda 2010/11 Üniversite etkinlikleri yaklaşık 572 milyon pound olarak hesaplanmış ve 6785 kişi için bölgesel ekonomide iş sağlandığı tespit edilmiş. Ayrıca Üniversite'nin 2010/11'de yeni binalara ve diğer sermaye projelerine harcadığı 20 milyon £, özellikle inşaat sektöründe iş yaratımıyla bölge üzerinde daha da olumlu bir etki yaratacağını belirlemişler.

Selçuk (2012), yaptığı çalışmada Atatürk üniversitesi öğrencilerinin Erzurum ili ekonomisine katkısını tespit etmeyi amaçlamış. Bu amaç doğrultusunda veriler Ekim 2012'de Atatürk üniversitesi öğrencilerine yönelik uygulanan ve geçerli olan 386 anket çalışmasından elde edilmiş. Yapılan analizler sonucunda üniversite öğrencilerinin aylık ortalama harcamalarının 744,66 TL olduğu

tespit edilmiştir. Bununla birlikte üniversite yerleşkesinde eğitim öğretim gören 31.276 öğrencinin, toplamda il ekonomisine yaklaşık bir yılda 186,3 milyon TL katkı sağladığı en fazla harcama yapılan kalemin %15,7 oranıyla barınma, en az harcama yapılan kalemin ise %7,3 oranıyla sportif aktivite harcamalarının olduğu tespit edilmiş.

Tösten vd. (2013), yaptıkları çalışmada Dicle Üniversitesinde eğitim öğretim gören öğrenci harcamalarının Diyarbakır ili ekonomisine katkısını araştırmışlar. Bu amaç doğrultusunda 2013 bahar döneminde okuyan 829 öğrenciye anket uygulamışlar. Yapılan analizler sonucunda öğrencilerin 2012 yılında ortalama 550 TL ve 2013 yılında 650 TL aylık harcama yaptıklarını, bununla birlikte öğrencilerin 2012-2013 öğretim yılı için ortalama 600TL harcama yaptıklarını tespit etmişler. Ayrıca Dicle Üniversitesine öğrenim gören 27.500 öğrencinin ile aylık katkılarının 16.500.000, yıllık katkılarının ise (132.000.000TL olduğunu tespit etmişler.

Arslan (2014), yaptığı çalışmada Çankırı Karatekin Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin yaptıkları harcamaların il ekonomisine katkısını araştırmış. Çalışmada 2012-2013 eğitim öğretim yılında Çankırı Karatekin Üniversitesinin il merkezinde öğrenim görmekte olan 835 öğrenciye anket uygulanarak elde edilen veriler analiz edilmiş. Çalışma sonucunda öğrencilerin kişi başı aylık ortalama harcamalarının 565 TL, yıllık toplam harcamalarının 35.500.000 TL olduğunu tespit etmiş.

Altuntaş ve Erilli (2015), yaptıkları çalışmada Cumhuriyet Üniversitesi öğrencilerinin Sivas iline katkısını tespit etmeyi amaçlamışlar. Bu amaç doğrultusunda Cumhuriyet Üniversitesi'nde öğrenim gören 1569 öğrenciye anket uygulanmışlar. Yapılan analizler sonucunda Sivas'ta okuyan Sivaslı öğrencilerin aylık ortalama harcamasının 565,8 TL, Sivaslı olmayan öğrencilerin 582,5 TL olduğunu, Sivaslı öğrencilerin kaldıkları sürede Sivas'a katkısının 59.738.261,51 TL, Sivaslı olmayan öğrencilerin ise 232.538.729,6 TL olduğunu tespit etmişler.

Binici ve Koyuncu (2015), yaptıkları çalışmada Bitlis Eren Üniversitesi'nde okuyan öğrencilerin yaptıkları harcamaların yöreye sağladığı ekonomik katkıyı tespit etmeyi amaçlamışlar. Bu doğrultuda 2012-2013 yılı içinde Bitlis Eren Üniversitesinde okuyan öğrencilerden 920 öğrenciye anket yapmışlar. İlde öğrenim gören 5318 öğrencinin yaptığı harcamanın kente ekonomik anlamda 74.816.565 TL katkı sağladığını tespit etmişler.

Beşballı ve Öztürk (2017), yaptıkları çalışmada Artvin Çoruh Üniversitesinde okuyan öğrencilerin harcamalarının Artvin iline katkısını araştırmışlar. Bu doğrultuda 2016- 2017 eğitim-öğretim döneminde Artvin Çoruh Üniversitesi önlisans ve lisans öğrencilerine anket uygulamışlar. Yapılan analizler sonucunda öğrencinin aylık ortalama 640,996 TL harcama yaptığı Artvin

Çoruh Üniversitesi'nde öğrenim gören 6398 öğrencinin il ekonomisine yılda 36.909.831,67 TL katkı sağladığını tespit etmişler.

Gümüş ve Ekiz (2017), yaptıkları çalışmada Kastamonu Üniversitesinde okuyan öğrencilerin yapmış oldukları harcamaları ve bu harcamaların il ekonomisine katkısını araştırmışlar. Bu doğrultuda Kastamonu Üniversitesi'nin şehir merkezindeki birimlerinde 2016-2017 akademik yılı güz döneminde eğitim gören öğrencilere anket uygulamışlar. Yapılan analizler sonucunda öğrencilerin barınma harcamalarının Kastamonu'ya aylık katkısı yaklaşık 5.000.000 TL 1 yıl için yaklaşık 60.000.000 TL olduğunu, öğrencilerin toplam tüketim harcamalarının Kastamonu'ya 1 aylık katkısının yaklaşık 19.500.000 TL, 1 yıllık katkılarının ise yaklaşık 173.000.000 TL olduğunu tespit etmişler.

Erilli (2018), yaptığı çalışmada Cumhuriyet Üniversitesi öğrencilerinin 2017 yılı için, Sivas ili ekonomisine katkısını araştırmış. Anket yöntemi ile elde edilen veriler analiz edilmiş. Çalışma sonucunda Sivaslı öğrencilerin Sivas ekonomisine katkısının yıllık 133.106.807,4 TL, Sivas dışından gelen öğrencilerin Sivas ekonomisine katkısı yıllık 184.649.257,5 TL olduğu tespit edilmiştir.

BAYBURT ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN 2023 -2024 AKADEMİK YILI HARCAMALARININ ANALİZİ VE BAYBURT EKONOMİSİNE KATKISI

Bu bölümde Bayburt Üniversitesinde 2023-2024 akademik yılında eğitim ve öğretim gören öğrencilerin yaptıkları harcamaların il ekonomisine sağladıkları katkıyı tespit etmeye yönelik anket yöntemi ile elde edilen verilerden çeşitli analizler yapılacaktır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı Bayburt Üniversitesinde 2023-2024 akademik yılında eğitim ve öğretim gören öğrencilerin yaptıkları harcamaların incelenmesi, kategorize edilmesi ve böylelikle öğrencilerin yapmış oldukları harcamaların Bayburt ili ekonomisine ne ölçüde katkı sağladığını tahmin etmektir. Bununla birlikte gelişmişlik düzeyi açısından düşük seviyelerde yer alan Bayburt ilinde eğitim gören üniversite öğrencilerinin yapmış oldukları harcamaların ile sağladığı sosyo-ekonomik etkinin incelenmesi ile birçok açıdan fayda sağlayacaktır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler politika yapıcılara, yerel yönetimlere, üniversite yönetimine, kamuya, yöre halkına vs. aradıkları bilgileri sağlayabilir. Ayrıca konu ile ilgili yapılacak olan akademik çalışmalara rehber olabilir.

Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Bu araştırma Bayburt Üniversitesinde öğrenim gören önlisans ve lisans öğrencilerini kapsamaktadır. Bu doğrultuda Bayburt Üniversitesi Öğrenci İşleri

Daire Başkanlığından alınan bilgilere göre Bayburt Üniversitesinde 2023-2024 akademik yılında eğitim ve öğretim gören öğrenci sayısı 15.058'dir. Bununla birlikte araştırmanın en büyük kısıtı lisansüstü öğrencilerinin eğitim öğretim döneminin belirli periyotlarında Bayburt'ta bulunmaları nedeniyle araştırmaya dahil edilmemeleridir.

Araştırmada, veri toplama aracı olarak anket yöntemi benimsenmiştir. Anket soruları oluşturulurken literatür taramasındaki çalışmalardan, öğrencilerin harcama kalemleri ile Bayburt ili yaşam maliyetlerine yönelik düşüncelerinde ise Beşballı ve Öztürk (2017) tarafından oluşturulan anketten yararlanılmıştır. Oluşturulan anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kişisel ve demografik verileri içeren 9 soru, ikinci bölümde öğrencilerin harcama kalemleri ile Bayburt ili yaşam maliyetlerine yönelik düşüncelerini içeren 9 soru olmak üzere toplam 18 sorudan oluşmaktadır. Elde edilen veriler SPSS programı yardımıyla çeşitli istatistiksel analiz yöntemleri sayesinde değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ana kütesini Bayburt Üniversitesi'nde öğrenim gören 15.058 öğrenci oluşturmaktadır. Bu durumda uygulanacak anket sayısı

$$n = \frac{N t^2 pq}{(e^2 (N - 1) + N t^2 pq)}$$

N: Birey sayısı

n: Örneklem alınacak birey sayısı

p: Görülme sıklığı(0.05)

q: Görülmeme sıklığı (1-p)(0.05)

t: Belirli hata düzeyi

e: Sapma (tolerans) değeri($\alpha=0.05$)

Formülü kullanılarak belirlenmiş olup yaklaşık 375 ankete ihtiyaç duyulmaktadır. Bazı anketlerin eksik veya yanlış doldurulması gibi sorunların yaşanabileceği düşünüldüğünden 502 adet anketin uygulanması yüz yüze ve online olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada öğrenci harcamalarının cinsiyet, yaş, birim, gelir ve konaklama değişkenlerine yönelik farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için aşağıdaki hipotezler kurulmuştur.

H1: Öğrenci harcamaları cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H2: Öğrenci harcamaları ailenin gelirine göre farklılık göstermektedir.

H3: Öğrenci harcamaları konaklama türüne göre farklılık göstermektedir.

H4: Öğrenci harcamaları yaşa göre farklılık göstermektedir

H5: Öğrenci harcamaları öğrenim görülen birime göre farklılık göstermektedir

Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizinde SPSS 22 paket programından yararlanılmıştır. Araştırmada sayı, yüzdeler, frekans dağılımları incelenmiş olup hipotezlerin analiz edilmesinde ANOVA analizi kullanılmıştır. İç tutarlılığın ve yapı geçerliliğinin saptanmasında Cronbach α kat sayısı kullanılmıştır. Önemlilik düzeyi olarak $p < 0.05$ anlamlı sayılmıştır.

Geçerlilik Güvenilirlik

Araştırmada güvenilirlik analizinde Cronbach Alfa Katsayısı yöntemi kullanılmıştır. Araştırma ile ilgili güvenilirlik katsayısı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Güvenilirlik Analizi

N	Cronbach’s Alpha
13	,722

“Cronbach’s Alpha” kabul edilebilir olması için $>0,70$ olması gerekmektedir. (Fornell ve Larcker, 1981; Hair ve diğerleri, 2010: 512). Araştırmada Güvenilirliğinin $\alpha=0.722$ olduğu görülmekte bu da çalışmanın güvenilir olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın Bulguları

Bu bölümde Bayburt Üniversitesinde 2023-2024 akademik yılında eğitim ve öğretim gören öğrencilere yönelik gerçekleştirilen anket çalışmasından elde edilen veriler doğrultusunda öğrencilere yönelik kişisel ve demografik özellikler ile öğrencilerin Bayburt iline yönelik yaşam maliyetleri konusundaki düşüncelerine yönelik bulgular değerlendirilmiştir.

Kişisel ve Demografik Bilgiler

Öğrencilere ait demografik özelliklerin bir kısmı aşağıda Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 2: Öğrencilerin Demografik Özellikleri

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	265	52,8
	Erkek	237	47,2
	Toplam	502	100,0
Yaş	17-20	203	40,4
	21-23	241	48,0
	24-27	45	9,0
	27-+	13	2,6
	Toplam	502	100,0
Mezun Olunan Lise	Düz Lise	42	8,3
	Meslek Lisesi	147	29,3
	Anadolu Lisesi	274	54,6
	Fen Lisesi	26	5,2
	Sosyal Bilimler Lisesi	13	2,6
	Toplam	502	100,0

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 502 öğrencinin %52,8’i kız öğrencilerden %47,2’si erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş aralığı incelendiğinde %48’lik dilimle 21-23 yaş aralığının fazla olduğu, bununla birlikte öğrencilerin mezun oldukları lise açısından ise %54,6 ile Anadolu lisesinin en fazla mezun olunan lise türü olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilere açık uçlu olarak öğrencilere yöneltilen “Aileniz hangi şehirde yaşamaktadır?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde ise 502 öğrenciden 41 tanesinin (%8,2) Bayburt, 40 tanesinin (%8) İstanbul, 32 tanesinin (%6,4) Erzurum, 15 tanesinin (%3) Ankara, 9 tanesinin (%1,8) İzmir olduğu bununla birlikte ülkemizin hemen hemen her ilinden öğrenci olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan yabancı öğrencilerin 4 (%08) tanesinin Azerbaycan, 1 öğrencinin (%02) Ekvator Gine olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3: Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Birim

		Frekans	Yüzde	
Eğitim Görülen Birim	Fakülteler	Eğitim Fakültesi	107	21,3
		İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	67	13,3
		İlahiyat Fakültesi	44	8,8
		İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi	12	2,4
		Mühendislik Fakültesi	6	1,2
		Sanat ve Tasarım Fakültesi	16	3,2
		Spor Bilimleri Fakültesi	22	4,4
		Uygulamalı Bilimler Fakültesi	13	2,6
		Sağlık Bilimleri Fakültesi	23	4,6
		Meslek Yüksekokulu	Adalet Meslek Yüksekokulu	12
	Aydıntepe Meslek Yüksekokulu		1	,2
	Demirözü Meslek Yüksekokulu		57	11,4
	Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu		86	17,1
	Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu		17	3,4
		Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu	19	3,8
	Toplam	502	100,0	

Tablo 3’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 502 öğrenciden 107 öğrenci (%21,3) eğitim fakültesinde, 6 Öğrenci (%1,2) mühendislik fakültesinde, 86 öğrenci (%17,1) sağlık hizmetleri meslek yüksekokulunda, 1 öğrenci (%02) Aydıntepe meslek yüksekokulunda eğitim öğretim görmektedir. Bununla birlikte 502 öğrencinin %61,8’inin fakültelerde %38,2’sinin meslek yüksekokullarında eğitim öğretim gördükleri tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilere açık uçlu olarak öğrencilere yöneltilen “Hangi bölümde veya programda öğrenim görmektesiniz?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde ise Uluslararası ticaret ve işletmecilik bölümünde 47 (%9,4), Siyaset bilimi ve kamu yönetimi 19 (%3,8), okul öncesi öğretmenliği 47 (%9,4), ilahiyat 39 (%7,8), beslenme ve diyetetik 10 (%2), hemşirelik 11 (%2,2), sivil hava ve ulaştırma 34(%6,8), veterinerlik 12(%2,4) öğrencinin öğrenim gördüğü bununla birlikte üniversitemizin hemen hemen her bölüm veya programından öğrencinin olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4: Öğrencilerin Kaldıkları Yerler

		Frekans	Yüzde
Kalınan Yer	Kredi ve Yurtlar Kurumu	317	63,1
	Ev	66	13,1
	Apart	49	9,8
	Özel Yurt	45	9,0
	Aile Evi	25	5,0
	Toplam	502	100,0

Tablo 4’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 502 öğrenciden 317 (%63,1) kredi ve yurtlar kurumunda, 66’sı (%13,1) evde, 49’u (%9,8) apartta, 45’i (%9) özel yurttan ve 25’i (%5) aile evinde kalmaktadır.

Tablo 5: Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Geliri ve Öğrencilerin Harcama Tutarları

		Frekans	Yüzde
Ailenin Aylık Geliri (TL)	17.000 – 30.000	231	46,0
	30.001 – 50.000	170	33,9
	50.001 – 70.000	75	14,9
	70.001 - +	26	5,17
	Toplam	502	100,0
Aylık Harcama Tutarı (TL)	2.000 – 4.000	183	36,5
	4.001 – 6.000	172	34,3
	6.001 – 8.000	93	18,5
	8.001 - +	54	10,7
	Toplam	502	100,0

Tablo 5’te görüldüğü gibi araştırmaya katılan 502 öğrenciden 231’inin (%46) ailesinin aylık geliri 17.000 – 30.000 TL aralığında iken 26’sının (%5,17) ailesinin aylık geliri 70.000 TL ve üzeri olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan 502 öğrenciden 183’ünün (%36,5) aylık harcama tutarı 2.000 – 4.000 TL aralığında, 54’ünün (%10,7) aylık harcama tutarının 8.000 TL üzeri olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Öğrencilerin Harcama Kalemleri

		Frekans	Yüzde
Harcama Kalemleri	Konaklama	54	10,8
	Beslenme	165	32,9
	Ulaşım	43	8,6
	Giyim	77	15,3
	İletişim	12	2,4
	Sosyal Aktivite	52	10,4
	Sağlık	18	3,6
	Kişisel Bakım	36	7,2
	Eğitim	28	5,6
	Diğer	17	3,4
	Toplam	502	100,0

Tablo 6’da görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin en fazla hangi alan harcama yaptıkları incelendiğinde 502 öğrenciden 165’inin (%32,9) beslenmeye, 17’sinin (%3,4) diğer olarak belirtilen alanda harcama yaptıkları tespit edilmiştir. Bu doğrultuda en fazla harcama yapılan kalemlerin beslenme ve giyim olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin Harcama Kalemleri ve Yaşam Maliyetleri Açısından Bayburt İli Yaşam Maliyetlerine Yönelik Düşünceleri

Öğrencilerin harcama kalemleri ve yaşam maliyetleri açısından Bayburt ili yaşam maliyetlerine yönelik düşünceleri aşağıdaki Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7: Öğrencilerin Harcama Kalemleri ve Yaşam Maliyetleri Açısından Bayburt İli Yaşam Maliyetlerine Yönelik Düşünceleri

			Frekans	Yüzde
Öğrencilerin harcama kalemleri ve yaşam maliyetleri açısından Bayburt ili yaşam maliyetlerine yönelik düşünceleri	Bayburt’ta eğitim-öğretim harcamalarının nasıl olduğunu düşünmektесiniz?	Çok Kötü	136	27,1
		Kötü	129	25,7
		Orta	172	34,3
		İyi	45	9,0
		Çok İyi	20	4,0
		Toplam	502	100,0
	Bayburt’ta konaklama harcamalarının nasıl olduğunu düşünmektесiniz?	Çok Kötü	118	23,5
		Kötü	159	31,7
		Orta	147	29,3
		İyi	62	12,4
Çok İyi		16	3,2	
	Toplam	502	100,0	
Bayburt’ta beslenme harcamalarının nasıl olduğunu düşünmektесiniz?	Çok Kötü	150	29,9	
	Kötü	130	25,9	
	Orta	145	28,9	
	İyi	52	10,4	
	Çok İyi	25	5,0	
	Toplam	502	100,0	
Bayburt’ta ulaşım harcamalarının nasıl olduğunu düşünmektесiniz?	Çok Kötü	176	35,1	
	Kötü	108	21,5	
	Orta	142	28,3	
	İyi	54	10,8	
	Çok İyi	22	4,4	
	Toplam	502	100,0	

Bayburt'ta sosyal aktivite harcamalarının nasıl olduğunu düşünümektесiniz?	Çok Kötü	181	36,1
	Kötü	139	27,7
	Orta	133	26,5
	İyi	38	7,6
	Çok İyi	11	2,2
	Toplam	502	100,0
Bayburt'ta giyim harcamalarının nasıl olduğunu düşünümektесiniz?	Çok Kötü	144	28,7
	Kötü	104	20,7
	Orta	170	33,9
	İyi	59	11,8
	Çok İyi	25	4,9
	Toplam	502	100,0
Bayburt'ta sağlık harcamalarının nasıl olduğunu düşünümektесiniz?	Çok Kötü	98	19,5
	Kötü	89	17,7
	Orta	173	34,5
	İyi	98	19,5
	Çok İyi	44	8,8
	Toplam	502	100,0
Bayburt'ta kişisel bakım harcamalarının nasıl olduğunu düşünümektесiniz?	Çok Kötü	100	19,9
	Kötü	106	21,1
	Orta	182	36,3
	İyi	79	15,7
	Çok İyi	35	7,0
	Toplam	502	100,0
Bayburt'ta iletişim harcamalarının nasıl olduğunu düşünümektесiniz?	Çok Kötü	100	19,9
	Kötü	83	16,5
	Orta	201	40,0
	İyi	81	16,1
	Çok İyi	37	7,4
	Toplam	502	100,0

Tablo 7'de görüldüğü gibi öğrencilerin harcama kalemleri ve yaşam maliyetleri açısından Bayburt ili yaşam maliyetlerine yönelik düşünceleri incelendiğinde Bayburt'ta eğitim ve öğretim harcamalarının 172 (%34,3) öğrencinin orta düzeyde olduğunu, Bayburt'ta konaklama harcamalarının 159 (%31,7) kötü düzeyde olduğunu, Bayburt'ta beslenme harcamalarının 150 (%29,9), ulaşım harcamalarının 176(%35,1), sosyal aktivite harcamalarının 181(%36,1) çok kötü düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte Bayburt'ta giyim harcamalarının 170 (%33,9), sağlık harcamalarının 173 (%34,5), kişisel bakım harcamalarının 182 (%36,3), iletişim harcamalarının 201 (%40,0) öğrencinin orta düzeyde olduğunu ifade ettiği tespit edilmiştir.

Tablo 8: Harcama Tutarı ve Değişkenler Arasındaki İlişki

	CİNSİYET		GELİR		KONAKLAMA		YAŞ		BİRİM	
	F	Sig	F	Sig	F	Sig	F	Sig	F	Sig
HARCAMA TUTARI	0,666	0,000	32,149	0,000	7,041	0,000	0.502	0.681	2,279	0,005
1	6,145	0,318	1,972	0,98	5,753	0,000	1.079	0.357	1,625	0,069
2	1,836	0,924	1,067	0,372	3,870	0,004	3,771	0,011	2,177	0,008
3	4,498	0,009	0,170	0,954	2,338	0,054	2.285	0.78	1,841	0,031
4	16,41	0,279	3,966	0,004	6,968	0,000	1.663	0.174	1,917	0,023
5	2,62	0,264	2,340	0,054	0,684	0,604	0.730	0.534	1,688	0,055
6	1,649	0,000	1,226	0,299	0,428	0,788	1.703	0.165	2,580	0,001
7	1,967	0,000	0,192	0,943	0,984	0,416	0.522	0.667	1,506	0,104
8	2,410	0,000	0,288	0,886	0,478	0,752	0.714	0.544	1,570	0,084
9	1,222	0,013	0,145	0,965	2,588	0,036	0.503	0.681	0,970	0,483

Tablo 8 incelendiği zaman Öğrencilerin harcama tutarının cinsiyet, gelir, konaklama, yaş ve birime göre farklılaştığı belirlenmiştir. Öğrencilere harcamaya ilişkin yöneltilen soruların cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği araştırıldığında 3,6,7 ve 8. Sorular için Sig. değeri 0,000 <0.05 olduğundan H1 hipotezi reddedilir ve %95 güvenle, grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin Bayburt ilinde yapmış oldukları harcamalara ilişkin yöneltilen soruların gelir değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği araştırıldığında 4. soru için Sig. değeri 0,000 <0.05 olduğundan H2 hipotezi reddedilir ve %95 güvenle, grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin Bayburt ilinde yapmış oldukları harcamalara ilişkin yöneltilen soruların öğrencinin konakladığı yere göre farklılık gösterip göstermediği araştırıldığında 1.,2.,4. ve 9. soru için Sig. değeri 0,000 <0.05 olduğundan H3 hipotezi reddedilir ve %95 güvenle, grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin harcama tutarının yaşa göre farklılık gösterip göstermediği araştırıldığında sadece 2. Soru için Sig. değeri 0,000 <0.05 olduğundan H4 hipotezi reddedilir ve %95 güvenle, grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin Bayburt ilinde yapmış oldukları harcamalara ilişkin yöneltilen soruların öğrencinin birimine göre farklılık gösterip göstermediği araştırıldığında 2.,3. 4. ve 6. soru için Sig. değeri 0,000 <0.05 olduğundan

H5 hipotezi reddedilir ve %95 güvenle, grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

ÖĞRENCİ HARCAMALARININ EKONOMİK KATKISI

Bayburt üniversitesinde 2023 – 2024 akademik yılında eğitim öğretim gören öğrencilerden ankete katılan 502 öğrenciye açık uçlu olarak yöneltilen harcama tutarının frekans ortalaması alınarak gruplandırılmış ve ortalama değeri hesaplanmıştır. Yapılan hesaplamam sonucu herbir öğrencinin aylık harcamam tutarının 4.964,14 TL olduğu tespit edilmiştir. Bu hesaplanan tutar doğrultusunda öğrencilerin akademik takvim içerisinde Bayburt ilinde 8 ay kaldıkları varsayımıyla;

$$\begin{aligned} \text{Aylık Toplam Ekonomik Katkı} &= \text{Bir Aylık Öğrenci Harcaması} \times \text{Öğrenci Sayısı} \\ &= 4.964,14 \times 15.058 \\ &= 74.750.020,12 \text{ TL} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Yıllık Toplam Ekonomik Katkı} &= \text{Aylık Toplam Ekonomik Katkı} \times \text{Kalınan Süre} \\ &= 74.750.020,12 \times 8 \\ &= 598.000.160,96 \text{ TL} \end{aligned}$$

Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan ve gelişmişlik seviyesi açısından düşük seviyelerde yer alan Bayburt ili için üniversite öğrencisi nüfusun önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Yapılan analiz sonucunda da üniversite öğrencilerinin il ekonomisine önemli ölçüde katkı sağladığı görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumun ihtiyaç duyduğu bilimsel bilginin üretildiği, bilimsel araştırmaların yapıldığı, nitelikli işgücünün yetiştirildiği kurumlar olan üniversiteler ile şehir arasındaki ilişki son zamanlarda oldukça önem kazanmıştır. Üniversitelere gelen öğrencilerle birlikte sadece şehrin nüfusu artmakta kalmayıp, şehrin çevresel ve yapısal koşulları ve ekonomik gücü önemli ölçüde değişmektedir. Bu doğrultuda yapılan çalışmada gelişmişlik düzeyi açısından düşük seviyelerde yer alan Bayburt ilindeki Bayburt Üniversitesinde 2023-2024 akademik yılında eğitim ve öğretim gören öğrencilerin yaptıkları harcamaların il ekonomisine olan katkısı incelenmiş, öğrenci harcamaları kategorize edilmiş ve öğrencilerin harcama kalemleri ve yaşam maliyetleri açısından Bayburt ili yaşam maliyetlerine yönelik düşünceleri tespit edilmiştir

Çalışmada Bayburt Üniversitesinde 2023-2024 akademik yılında eğitim ve öğretim gören 15.058 öğrenciden 502 öğrenciye anket uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda araştırmaya katılan 502 öğrencinin %52,8'i kız öğrenci iken %47,2'si erkek öğrencilerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş aralığı incelendiğinde %48'lik dilimle 21-23 yaş aralığının fazla olduğu,

bununla birlikte öğrencilerin mezun oldukları lise açısından ise %54,6 ile Anadolu lisesinin en fazla mezun olunan lise türü olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin memleketleri incelendiğinde ise en fazla Bayburt, İstanbul, Erzurum, Ankara, Bursa olmak üzere Türkiye'nin hemen hemen her ilinden öğrencinin olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunun %63,1 kredi yurtlar kurumunda kaldığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin aile gelirleri incelendiğinde ise %46'sının aile geliri 17.000 – 30.000 TL aralığında ve öğrenci harcamalarında ise en fazla kesimin %36,5 2.000 – 4.000 TL aralığında olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin yaptığı harcamalar kategorize edildiğinde ise en fazla payı %32,9 ile beslenmenin, en az payı ise %2,4 ile iletişim harcamasının aldığı dikkat çekmektedir.

Yapılan araştırmada öğrencilerin harcama kalemleri ve yaşam maliyetleri açısından Bayburt ili yaşam maliyetlerine yönelik düşünceleri incelendiğinde ise Bayburt'ta konaklama, beslenme, ulaşım, sosyal aktivite harcamalarının çok kötü düzeyde olduğu, bununla birlikte giyim, sağlık, kişisel bakım, iletişim harcamalarının orta düzeyde olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin harcama tutarının cinsiyet, gelir, konaklama, yaş ve birime göre farklılaştığı belirlenmiştir.

Bayburt ili için nüfusun hatırı sayılır bir bölümünü oluşturan üniversite öğrencisinin il ekonomisine aylık katkısı 74.750.020,12 TL, eğitim öğretim döneminde katkısı ise 598.000.160,96 TL olarak tespit edilmiştir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki her geçen gün gelişen ve yenilenen “Güvenli Şehrin Huzurlu Üniversitesi” sloganı ile hareket eden Bayburt Üniversitesinin il ekonomisine olan katkısının gün geçtikçe artacağı kanaatindeyiz. Bununla birlikte araştırma kapsamında elde edilen veriler politika yapıcılara, yerel yönetimlere, üniversite yönetimine, kamuya, yöre halkına vs. aradıkları bilgileri sağlayabileceğini, ayrıca konu ile ilgili yapılacak olan akademik çalışmalara rehber olabileceğini düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Altuntaş, C. ve Erilli, N.A. (2015). Cumhuriyet Üniversitesi'nin Sivas İli Ekonomisine Katkısı. *Siirt Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisadi Yenilik Dergisi*, 3 (1), 11-21.
- Arslan, H. (2014). Çankırı Karatekin Üniversitesinin Kente Ekonomik Katkısı ve Öğrenci Harcamalarının Farklı Değişkenler Açısından Analizi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 114- 127.
- Beşballı, S. G., & Öztürk, Z. (2017). Artvin Çoruh Üniversitesi Öğrencilerinin Harcamalarının Artvin Ekonomisine Katkısı. *Karadeniz Araştırmaları*, 14(56), 135-157.
- Binici, F. Ö., & Koyuncu, B. (2015). Üniversite Öğrencilerinin 2012-2013 Harcamalarının Bitlis İli Ekonomisine Katkısının İncelenmesi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 113-126.
- Bleaney, M. (1992). What Does a University Add to Its Local Economy. *Applied Economics*, 24: 305-311
- Demireli, C., & Taşkın, E. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Buldukları Şehre Ekonomik Katkıları: Kütahya İl Merkezi Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (37).
- Erilli, N. A. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Buldukları İl Ekonomisine Katkıları: Cumhuriyet Üniversitesi Örneği. *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 2(1), 79-96.
- Fornell, C. ve Larcker, D.F. (1981). Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.
- Görkemli N.H. (2009). Selçuk Üniversitesinin Konya Kent Ekonomisine Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22/1, ss.169-182
- Gümüş, N., & Ekiz, N. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Tüketim Harcamalarının Şehir Ekonomisine Katkısının Belirlenmesi: Kastamonu İlinde Bir Araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 99-116.
- Hair, J.F., Black , W.C., Babin, B.J. ve Anderson, R.E. (2010). *Multivariate Data Analysis: Global Perspective*. New Jersey: Pearson Education
- Jeffery, C. (2001). The Resurgence of Regional Governments, Universities and the 'New Regionalism', ACU Conference of Executive Heads (1-6), Cyprus: 22- 26 April
- Kelly, U., & McNicoll, I. (2011). The economic impact of the University of Kent. The Kent Institutional Plan 2009, 12.
- Selçuk, G. N. (2012). Atatürk Üniversitesi Öğrencilerinin Harcamalarının Analizi Ve Erzurum Ekonomisine Katkısı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3), 317-330.
- Taşçı, Deniz (2008). *Anadolu Üniversitesinin Eskişehir'e Etkileri ve Şehrin Üniversiteyi Algılayışı.*, Eskişehir:336 Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Tatlı, H. (2014). Bingöl Üniversitesi Öğrencilerinin Bingöl Ekonomisine Katkısı. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 79-94.
- Tösten, R., Çenberlitaş İ. ve K. Gökoğlan (2013). Dicle Üniversitesi Öğrencilerinin Harcama Analizi ve Diyarbakır Ekonomisine Katkısı. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (10), 90-114.
- Yıldız, E. (2010). Meslek Yüksekokullarının Yerel Ekonomiye Katkıları: Babaeski Meslek Yüksekokulu Örneği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 87-102.
- Yılmaz, M. K., & Kaynak, S. (2011). Sosyo-Ekonomik Dönüşüm Sürecinde Üniversitelerin Rolü Ve Yöre Halkının Üniversite'den Beklentileri İle İlgili Bir Uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(4), 55-73.

İKİNCİ BÖLÜM

Z KUŞAĞININ DİJİTAL ÇAĞDA KARIYER PLANLAMASINA DAİR FARKINDALIĞININ TESPİT EDİLMESİ: BAYBURT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ¹

Kübra Elmalı², Mert Doğan³

GİRİŞ

Dünya nüfusunda meydana gelen sürekli artışa paralel olarak ve hızla değişen teknoloji çağımızı karakterize eden başlıca nitelikler arasında yer almaktadır. Bilgiyi insan yaşamında daha etkin ve aktif kullanılabilme ise teknoloji sayesinde mümkündür. Teknoloji, bilimsel bilgi sayesinde hayatın daha kolay olmasını sağlayarak yaşamı iyileştirmek için ortaya koyduğu çözümler olarak ifade edilmektedir (Kalelioğlu, 2013). Bu çözümler yaşantımızın farklı dönemlerinde karşımıza çıkarak farklı imkânlar sunmaktadır.

Bilginin oluşumunu ve bilgiye erişimi sağlayan her türlü görsel, işitsel basılı ve yazılı araçlar bilgi ve iletişim teknolojileri kavramı olarak kabul edilmektedir (Coşkun, 2015). İletişim teknolojileri bilginin insanlara aktarılmasını sağlayan araç ve yöntemleri bünyesinde barındırırken telekomünikasyon bu bilgilerin uzun mesafeler üzerinden iletimine odaklanan bir yapı sergilemektedir. Bu doğrultuda iletişim teknolojileri telekomünikasyon sistemlerinin dijitalleşmesini sağlayarak yeni bir bakış açısı sunan dijital teknoloji dönemini başlatmıştır.

Dijital teknoloji, günlük yaşamda kullandığımız pek çok teknolojiyi kapsayan geniş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Gokhale, Brauchle ve Machina (2013)'nin tanımına göre dijital teknoloji, bilgileri bir ekran üzerinde elektronik olarak görüntüleyen, saklayan ve ileten uygulamalar olarak tanımlanabilir. Bu tanım, dijital teknolojilerin temel işlevlerine odaklanarak, onların bilgi işleme ve ileme süreçlerindeki rolünü vurgular. Dijital teknolojilerin en önemli

1 **Destek ve Teşekkür:** Çalışma TÜBİTAK Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı (BİDEB) tarafından yürütülen, 2209-A Üniversite öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı 2023 yılı 2. Dönem kapsamında 1919B012317010 numaralı “ Z Kuşağının Dijital Çağda Kariyer Planlamasına Dair Farkındalığının Tespit Edilmesi: Bayburt Üniversitesi Örneği “ projesi olup TÜBİTAK tarafından desteklenmektedir.

2 Dr.Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi, İşletme Bölümü, Sayısal Yöntemler Anabilim Dalı, kubraelmali@bayburt.edu.tr, Orcid: 0000-0002-6638-396X.

3 Öğrenci, Bayburt Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, 69mertdgn25@gmail.com

özelliği, bilgiye hızlı erişim ve bu bilginin çeşitli cihazlar aracılığıyla iletilmesi imkânı sunmasıdır.

Kariyer, bireyin yaşam döngüsündeki işle ilgili deneyim ve faaliyetlerle ilgili kişisel tutum ve davranış olarak ifade edilen bir kavramdır (Noe, 2009). Günümüzde ise teknoloji ile birlikte ele alındığında kariyer planlamalarında teknolojiyi de dâhil etmek oldukça önemlidir. Bu doğrultuda dijital teknoloji yaşamın her alanında olduğu gibi günümüzde kariyer planlamada da etkili ve aktif rol almasını sağlamaktadır. Birçok meslek grubu dijital ortam aracılığıyla insanlara ulaşmakta ve bu durum da insanları teknolojiye yönlendirmektedir. Bu durum çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışma da üniversite öğrencilerinin dijital teknolojilere yönelik tutumlarının ve kariyer planlamada teknolojiyi ne derece etkin kullanacakları sorusunun tespit edilmesi üzerinedir.

Üniversite öğrencilerine uygulanacak olan anket kariyer planlama ve dijital teknoloji tutum ölçeği olarak ayrı ayrı uygulanmış olmasına rağmen ikisinin bir arada yer aldığı herhangi bir çalışma literatürde bulunmamıştır. Çalışmanın özgünlüğü de her iki araştırmayı da kapsamı ve kariyer planlamada dijital teknolojiye olan tutumu üniversite öğrencileri üzerinde araştırma fırsatı sunmasıdır. Çalışmanın örneklemini Bayburt Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilere dijital tutum ve kariyer planlamaya ait anket soruları yöneltilecektir. Elde edilen bulgular doğrultusunda frekans tabloları oluşturularak öğrencilerin yanıtları incelenecek ve gruplar arası farklılaşma olup olmadığı ele alınacaktır.

Çalışmanın ilk kısmında dijital teknoloji ve kariyer planlaması arasındaki ilişkiye değinilerek yöntem kısmına geçilecektir. Frekans tabloları ile demografik göstergeler incelendikten sonra gruplar arası farklılaşmanın olup olmadığının belirlenmesi için tetsler uygulanacaktır. Çalışmanın sonuç kısmında ise yapılan değerlendirmelerle kariyer planlamasında dijital teknoloji kullanımının önemine değinilerek politika önerileri sunulacaktır.

DİJİTAL TEKNOLOJİ VE KARIYER PLANLAMASI

Bireyin yaşam boyunca elde ettiği mesleki konumlar ve görevler olarak tanımlanan kariyer tanımı farklı anlamlarda kullanılarak literatürde yer almaktadır (Mathis & Jackson, 1994). Greenhaus'un kariyer tanımına ilişkin açıklamaları, kariyer kavramını hem mesleki gelişim hem de bireysel özelliklerin etkisi açısından ele alır ve bu sayede kariyerin çok yönlü bir süreç olduğunu vurgular. Erdoğan (2003) tarafından aktarılan bu tanımlar, kariyerin iki temel perspektifte incelenebileceğini ortaya koymaktadır: Bu yaklaşımda kariyer, bireyin bir meslek ya da organizasyon içindeki yeterliliği ve hareketliliği ile ilişkilendirilir. Kariyer, bir bireyin iş yaşamındaki ilerleyişini, elde ettiği başarıları ve terfi süreçlerini ifade eder. Burada, bireyin belirli bir meslek ya da organizasyon içinde kazandığı deneyimler, aldığı eğitim ve elde ettiği unvanlar

gibi unsurlar ön plandadır. Bu tanım, genellikle kariyerin daha dışsal ve görünür yönlerini vurgular.

Günümüzde kariyer planlaması geleneksel bakış açısından uzaklaşarak postmodern yaklaşıma doğru değişim göstermektedir. Bireylerin kariyer fırsatlarını belirleyerek planlama yapma süreçleri artık çok boyutlu olarak ele alınmakta olup bu sürecin bireylerin kariyer kararlarına etkisi ise yaşam boyu sürmektedir. Bireylerin, kariyer kararları, tutumları ve değerlerinin kariyer seçiminde bir davranış örüntüsünü benimsemesi bütüncül bir değerlendirmesinin sonucudur (Genç vd., 2007).

Geleneksel kariyer geliştirme teorileri, farklı kültürel ve ekonomik yapıda olduğundan dolayı eleştiri almaktadır. Özellikle son dönemlerde geliştirilen çağdaş teoriler, yaklaşımlar ve modeller esas alındığında bireysel koşulların önemi dikkat çekmektedir (Bacanlı & Büyükgöze-Kavas, 2022). Barutçugil (2004)'in kariyer planlamasına ilişkin tanımında vurgulanan noktalar, kariyerin sadece bireysel bir ilerleme süreci değil, aynı zamanda bireyin hem içsel hem de dışsal faktörleri değerlendirerek oluşturduğu bilinçli bir yolculuk olduğunu ortaya koymaktadır. Kariyer planlaması, bireylerin iş hayatındaki geleceğini şekillendirirken, yalnızca dışsal hedefler (örneğin, pozisyon, maaş, terfi) değil, kişisel değerler, ilgi alanları, güçlü ve zayıf yönler gibi içsel faktörler de dikkate alınır. Bu, bir kariyerin daha tatmin edici ve sürdürülebilir olmasını sağlayacak önemli bir yaklaşımdır (Barutçugil, 2004). Kariyer planlaması ise çalışanların farklı fırsatlardan, alternatif ve sonuçlardan haberdar edilerek, kariyer hedeflerini belirlemelerinde yardımcı olacak eğitim ve gelişim faaliyetlerini programlama süreci olarak ifade edilmektedir (Ünver, 2005: 33).

Kariyer planlama sürecinde ise üretkenliğin artmasında önemli rol oynayan faktörlerden biri de dijitalleşme sürecidir. 1990'ların sonunda yaygınlaşan internet ağı ile birlikte dikkat çekmeyi başaran dijitalleşme süreci toplumun bilinçlenmesi ile birlikte gittikçe artan bir ilgi ile karşı karşıya kalmış ve önem kazanmıştır. Her geçen gün gelişim gösteren yapay zekâ uygulamaları da bu dijitalleşmeyi artırmaktadır.(Topal ve Yalçın,2022). Özellikle kariyer planlama sürecinde kendisine üst hedefler koymuş bireyler teknolojinin de yardımıyla bu hedeflere ulaşacağını görmekte ve bu doğrultuda planlamalar yapmaktadır.

Çağdaş teoriler bünyesinde yer alan ve en gelişmiş sistemler arasında bulunan dijitalleşme görsel iletişim teknolojileri arasında karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel bilgi edinme yöntemlerinden farklı bir bakış açısı sunan dijitalleşme sayısallaştırma ve kodlama sistemine dayalıdır. Yüksek hızda etkileşimle gerçekleştirilen iletişim süreci dijital kodlardan oluşan görsel mesajlar sonucunda insan hayatını kolaylaştırarak oldukça önemli yer tutmakta ve birçok alana katkı sunmaktadır (Atik, 2019).

Kariyer planlamasında kilit rol oynayan dijital teknoloji kullanımı aynı

zamanda bireylere çok yönlü düşünme fırsatı sunarak süreçte daha etkin rol almalarına yardımcı olmaktadır. Rekabet ortamında bireyi daha donanımlı hale getiren dijital teknoloji süreç içerisinde üretkenliği de artırmakta ve sisteme daha fazla katkı sunma fırsatı sunmaktadır. Bu durum da bireyin kariyer planlama sürecinin sağlıklı yürütülebilmesinde dijital teknolojinin önemini vurgulamaktadır.

YÖNTEM

Üniversite öğrencilerinin, Dijital teknoloji uygulamalarında üniversite öğrencilerinin öncü rol oynaması, günümüzün hızla değişen teknolojik ve küresel rekabet ortamında önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Teknoloji, toplumları derinden dönüştüren bir araç olarak, bireylerin yaşam biçimlerini, iş gücünü, eğitim yöntemlerini ve toplumsal yapıları şekillendirmektedir. Bu dönüşümde üniversite eğitimi almış bireyler, özellikle dijital teknolojilerin gelişmesi ve küresel rekabetin artması bağlamında kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, üniversite öğrencilerinin dijital teknolojilere yönelik algıları, becerileri ve bu teknolojileri toplumsal değişim yaratmak için kullanma kapasiteleri önemli bir araştırma konusudur. Anket çalışması ile üniversite öğrencilerinin dijital teknolojiye ve sosyal inovasyona yönelik algılarını, tutumlarını ve becerilerini incelemek, bu neslin gelecekteki toplumsal yapıyı nasıl şekillendirebileceğini anlamak açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Çalışmanın özgün değeri dijital çağda kariyer planlamanın Bayburt Üniversitesi'si öğrencileri üzerinde anket yapılarak araştırılmasıdır. Araştırmanın hipotezleri demografik ve kişilik özelliklerine göre ayrıştırılarak oluşturulacaktır.

H_1 : Cinsiyete göre bireylerin dijital teknoloji eğilimleri farklılaşmaktadır.

H_2 : Programa göre bireylerin dijital teknoloji eğilimleri farklılaşmaktadır.

H_3 : Tercih ettikleri sektöre göre bireylerin dijital teknoloji eğilimleri farklılaşmaktadır.

H_4 : Kişilik özelliklerine göre bireylerin dijital teknoloji eğilimleri farklılaşmaktadır.

H_5 : Cinsiyete göre bireylerin kariyer planlama eğilimleri farklılaşmaktadır.

H_6 : Programa göre bireylerin kariyer planlama eğilimleri farklılaşmaktadır.

H_7 : Tercih ettikleri sektöre göre bireyleri kariyer planlama eğilimleri farklılaşmaktadır.

H_8 : Kişilik özelliklerine göre bireyleri kariyer planlama eğilimleri farklılaşmaktadır.

Yapılan titiz araştırmalar sonucunda dijital teknoloji ve kariyer planlamasının tek bir çalışmada da ele alındığı herhangi bir çalışma tespit edilememiştir. Ayrıca çalışma üniversite düzeyinde ele alınarak oldukça özgün ve farklı

olmaktadır. Yürütülecek olan çalışmada iki farklı ölçek birleştirilerek uygulama yapılacaktır.

Çalışmada elde edilecek olan en önemli sonuçlardan biri üniversite öğrencilerinin kariyer planlamada dijital teknolojiye karşı sergiledikleri tutumun tespit edilebilmesi ve kendi potansiyellerini nasıl gördüklerinin ortaya çıkartılması yönündedir. Özellikle teknoloji çağında bireylere ulaşmada nasıl bir yol sergileyecekleri ve kariyer planlamalarında teknolojiyi nasıl kullanacakları sorularına da cevap aranacaktır.

Çalışmada öğrencilerin dijital teknolojiye olan tutumlarının tespit edilmesi için öğrencilere yöneltilen anket formu üç bölüm olup: ilk bölümde demografik özellikler (yaş, cinsiyet, sınıf, bölüm- kişilik tipi ve çalışılmak istenen sektör) sorulmaktadır. İkinci bölümünde öğrencilerin dijital teknolojiye yönelik yetkinlik, sosyal ağlar, teknolojiye yönelik ilgi, benim için teknoloji, olumsuz yönler ve bilinçli kullanım gibi başlıklar ele alınarak dijital teknolojiye yönelik tutumu tespit edilmiştir. Anketin ikinci kısmında kariyer planlama, kişisel başarı ile kariyer ve teknoloji başlıkları ele alınarak öğrencilerden bu görüşlere her bir cümle için ne derece katıldıklarını belirtmeleri istenmiştir. Çalışmada kullanılacak anket formları (Cabı, E. (2016). Dijital Teknolojiye Yönelik Tutum Ölçeği) başlıklı çalışmada yer verilen ankettir.

Anketin ikinci bölümünde yer alan kariyer planlama soruları ise (Seçer, H. 2013), “Bireysel Kariyer Planlama ve Kişisel Başarı Algısı Arasındaki İlişki ve Pamukkale Üniversitesi’nde Bir Araştırma” başlıklı tezden alınmıştır. Ayrıca çalışmada yer alan soruların tamamı için geçerlilik ve güvenilirlik testi yapılacaktır.

Çalışmanın en önemli sınırlılığı kişisel bakış açılarının esas alınmasıdır. Anket sorularına cevap vermedeki isteksizlik ve sorulara karşı olumsuz tutum dikkate alınarak onların yenilikçilik konusundaki perspektiflerini anlamak oldukça zordur. Anketin ana kütesini Bayburt Üniversitesinde öğrenim gören lisans ve ön lisans öğrencilerinden oluşmaktadır. Yaklaşık 374 ankete ihtiyaç duyulmaktadır. Bazı anketlerde eksik bilgilerin yer alması nedeniyle uygulamada 400 anket verisi ele alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmada öncelikli olarak verilerin güvenilirliğinin analizi gerçekleştirilmiştir. 0 ile 1 arasında değer alan bu katsayı (Cronbach) Alfa katsayısı kullanılarak değerlendirme yapılmıştır (Kalaycı, 2014). Elde edilen sonuçlar Tablo 1 ile sunulmuştur.

Tablo 1: Ölçeğin Alfa (α) Değeri

Cronbach's Alfa Katsayısı	İfadeler Sayısı
0,952	40

Genel güvenilirlik katsayısı 0,952 yani yaklaşık olarak %95 olarak elde edildiğinden kullanılan ölçeğin güvenilir olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik olarak yöneltilen sorular doğrultusunda frekans dağılımları ve yüzde oranları incelenmiş ve Tablo 2 ile sunulmuştur. Anketi yanıtlayan katılımcılardan kadınların oranı %67,7 elde edilirken; 18-20 yaş aralığında olanların oranı %45,25 olarak belirlenmiş ve en yüksek katılımın bu aralıkta olduğu belirlenmiştir. Katılımcılar arasında fakültede eğitim görmekte olanlar %60 olarak belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların %50'si (n=222) 1. Sınıf öğrencisi olarak yüksek oranda katılım sağlamıştır. En az katılım ise %6,8 oranla 3. ve 4. Sınıf öğrencilerinde görülmektedir.

Tablo 2: Demografik Özellikler

Değişken	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	270	%67,7
Erkek	130	%32,3
Yaş		
18-20	181	%45,25
21-23	145	%36,25
24-26 ve üstü	74	%18,5
Fakülte/MYO		
Fakülte	240	%60
MYO	160	%40
Sınıf		
1. Sınıf	200	%50
2. Sınıf	146	%36,6
3. Sınıf	27	%6,8
4. Sınıf	27	%6,8

Katılımcıların çalışmak istediği sektörü ve kendini yakın hissettiği kişilik tipini belirlemeye yönelik olarak yöneltilen sorulara verilen yanıtlar ise Tablo 3 ile sunulmuştur.

Tablo 3. Çalışılmak İstenen Sektör ve Kişilik Tipi

	Değer	Yüzde
Çalışmak istediğiniz sektör		
Kamu	285	%71,4
Özel	59	%14,8
Serbest	55	%13,8
Hangi kişilik tipine daha yakınsınız?		
A Tipi Kişilik (Titiz, Sabırsız, Detaycı vb.)	202	%50,6
B Tipi Kişilik (Sabırlı, Rahat,b.)	197	%49,4

Katılımcılara yöneltilen sorular arasında çalışmak istediği sektörü Kamu olarak tercih edenler %71,4 oranında oldukça yüksek bir değere sahipken; kişilik özelliğini A Tipi Kişilik olarak belirten öğrenci oranı %50,6 iken; B Tipi Kişilik oranı %49,4 olarak elde edilmiştir.

Tablo 4. Dijital Teknoloji Yetkinliği

	CİNSİYET		PROGRAM		SEKTÖR		KİŞİLİK	
	F	Sig	F	Sig	F	Sig	F	Sig
1. Yeni dijital teknolojiyi bir kere kullanmam öğrenmemde yeterlidir.	0,802	0,371	0,805	0,448	0,178	0,837	1,074	0,360
2. Anlaşılması en zor dijital teknolojiyi bile kullanabilirim	1,376	0,241	0,568	0,567	0,443	0,642	1,642	0,179
3. Dijital teknolojileri kullanmak için yetenekliyim	0,024	0,876	1,436	0,239	0,148	0,863	0,579	0,629
4. Dijital teknolojileri kullanırken hızlı ve pratik işlem yapabiliyim	0,159	0,690	0,882	0,415	3,372	0,035	0,569	0,636
5. Çevremde dijital teknoloji kullanımı konusunda liderim	2,830	0,093	0,488	0,614	2,790	0,063	0,551	0,647
6. İnternet aracılığıyla her türlü bilgiye ulaşabiliyim	0,139	0,710	0,936	0,393	0,346	0,708	0,895	0,444
7. Bildiğim bir uygulamayı farklı dijital teknolojilerde kullanırım.	0,936	0,334	0,204	0,816	1,374	0,254	2,523	0,057

Araştırmaya katılan öğrencilerin dijital teknoloji alanında yetkinliklerini belirlemek için yöneltilen soruların cinsiyet, üniversite programı, sektör tercihi ve kişilik özelliklerine göre değişip değişmediği incelendiğinde sektör durumuna göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek için uygulanan analiz sonucunda “*Dijital teknolojileri kullanırken hızlı ve pratik işlem yapabiliyim.*” ifadesinin sektör tercihinine göre Sig. Değeri <0.05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilir ve grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmektedir.

Tablo 5. Sosyal Ağlar ve Dijital Teknolojiye Yönelik İlgisi

	CİNSİYET		PROGRAM		SEKTÖR		KİŞİLİK	
	F	Sig	F	Sig	F	Sig	F	Sig
1. Sosyal ağları kullanmak dijital teknolojinin avantajlarından biridir.	0,676	0,412	0,866	0,422	4,023	0,019	0,677	0,567
2. Sosyal ağları etkin olarak kullanırım	3,504	0,062	2,324	0,099	0,480	0,619	0,843	0,471
3. Sosyal ağlarda kendimi rahat ifade ederim.	0,001	0,974	0,203	0,816	0,336	0,715	0,614	0,607
4. Dijital teknolojiyi günlük yaşamımda kullanmayı severim.	0,616	0,433	0,388	0,679	3,715	0,025	0,718	0,542
5. Dijital ürün mağazalarındaki yeni ürünleri incelemeye meraklıyım.	2,134	0,145	0,249	0,779	0,411	0,663	0,998	0,394
6. Dijital teknoloji ile ilgili haberler ilgimi çeker.	0,670	0,413	1,441	0,238	0,492	0,612	1,505	0,213

7. Dijital teknolojileri kullanmak sıkıcıdır.	4,083	0,044	0,359	0,699	0,325	0,723	1,961	0,119
8. Dijital ortamda fazla zaman harcamak yorar.	1,882	0,171	2,102	0,124	0,157	0,854	1,358	0,255
9. Dijital teknolojiler faydalı amaç için kullanılmalıdır	1,206	0,273	2,898	0,056	2,673	0,070	0,288	0,834
10. Dijital teknolojiyi etkin olarak kullanırım.	0,003	0,957	3,188	0,042	1,215	0,298	0,081	0,970
11. İnternet ortamında hangi bilginin önemli olduğunu ayırt edebilirim.	0,060	0,806	1,950	0,144	1,092	0,337	0,043	0,988

Öğrencilerin sosyal ağlar ve teknolojiye yönelik ilgi düzeylerini belirlemek için yöneltilen sorulardan “*Dijital teknolojileri kullanmak sıkıcıdır.*” ifadesine verilen yanıtlarda cinsiyet grupları arası istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık varken; “*Dijital teknolojiyi etkin olarak kullanırım.*” ifadesinde ise program düzeyinde gruplar arası istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık söz konusudur. “*Sosyal ağları kullanmak dijital teknolojinin avantajlarından biridir.*” ile “*Dijital teknolojiyi günlük yaşamımda kullanmayı severim.*” İfadeleri içinde sig değeri < 0,05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilir ve grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmektedir.

Tablo 6. Kariyer Planlama

	CİNSİYET		PROGRAM		SEKTÖR		KİŞİLİK	
	F	Sig	F	Sig	F	Sig	F	Sig
1. Değişikliklere uyum sağlayabilirim.	0,108	0,742	1,633	0,197	0,506	0,603	0,484	0,693
2. Zorunluluklar (doğu görevi vb.) kariyer planlarımda etkili olur.	0,365	0,546	0,674	0,510	0,477	0,621	2,283	0,079
3. Kariyer planının olması kararsızlık ve stresi azaltmaktadır.	1,212	0,272	1,822	0,163	2,400	0,092	0,503	0,681
4. Fakültem hedeflerime ulaşmamda beni yönlendiriyor.	0,782	0,377	0,727	0,484	0,854	0,427	0,846	0,469
5. Kariyer planlama, hedef belirlerken seçim yapmamı kolaylaştırmaktadır.	2,111	0,147	1,485	0,228	0,610	0,544	0,218	0,884
6. Takdir edilmek beni motive eder.	4,285	0,039	0,370	0,255	1,940	0,145	1,106	0,346
7. Ücret, kariyer planlarımda etkilidir.	0,278	0,599	0,867	0,421	2,916	0,055	0,472	0,702
8. Fakültem, kariyer planlama ve geliştirme imkânı sağlamaktadır.	0,203	0,653	0,505	0,604	0,154	0,858	1,900	0,129
9. Kendimi tanıyorum ve isteklerimi biliyorum.	0,073	0,786	2,442	0,088	0,137	0,872	0,576	0,631
10. Ülkenin sosyo-ekonomik durumu kariyer planlama sürecimi etkiler	0,000	0,998	1,922	0,148	0,509	0,602	1,716	0,163

Öğrencilerin kariyer planlama ile ilgili düşüncelerini belirlemek için yöneltilen sorulardan sadece “*Takdir edilmek beni motive eder.*” İfadesinin cinsiyete göre farklılaştığı ve grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Diğer ifadeler değerlendirildiğinde ise gruplar arası anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 7. Kişisel Başarı

	CİNSİYET		PROGRAM		SEKTÖR		KİŞİLİK	
	F	Sig	F	Sig	F	Sig	F	Sig
1. Verilen görevi yerine getirmek için çok çalışırım.	3,271	0,071	0,664	0,515	3,732	0,025	0,633	0,594
2. Girdiğim ortama uyum sağlar fark edilirim	0,202	0,653	1,313	0,270	26,28	0,073	0,521	0,668
3. Çalışırken ortaya çıkan problemleri halledebilirim.	0,236	0,627	0,899	0,408	2837	0,060	0,131	0,942
4. İkna edici ve etkileyici olduğumu düşünürüm.	0,140	0,709	1,379	0,253	1,587	0,206	0,282	0,838
5. İnsanları kolay organize ederim.	0,534	0,465	1,279	0,280	0,758	0,469	0,181	0,909
6. Grup çalışmasından çok, bireysel sorumluluğu tercih ederim.	0,606	0,437	0,217	0,805	4,129	0,017	0,732	0,533
7. Arkadaşlarımdan daha iyi ve başarılı olmak isterim.	0,626	0,429	0,775	0,461	1,284	0,278	0,622	0,601

Katılımcılara yöneltilen sorulardan kariyer planlamasında kişisel başarı ile ilgili düşüncelerini belirlemek için yöneltilen sorulardan “*Verilen görevi yerine getirmek için çok fazla çalışırım.*” ile “Grup çalışmasından çok, bireysel sorumluluğu tercih ederim.” İfadelerinin sektöre göre farklılaştığı ve grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Diğer ifadeler değerlendirildiğinde ise gruplar arası anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 8. Kariyer ve Teknoloji

	CİNSİYET		PROGRAM		SEKTÖR		KİŞİLİK	
	F	Sig	F	Sig	F	Sig	F	Sig
1. Kariyer fırsatlarının teknolojiyle birlikte arttığını düşünüyorum.	0,020	0,888	0,122	0,885	1,773	0,171	0,179	0,911
2. Kariyerimde teknoloji kullanımının çok önemli olduğunu düşünüyorum	0,019	0,891	1,446	0,237	0,412	0,663	0,113	0,952
3. İş hayatında başarılı bireylerin teknolojiyi aktif kullandığını düşünüyorum.	0,964	0,327	4,817	0,009	0,317	0,729	0,605	0,612
4. Teknoloji kullanımının maddi kazancımı artıracığını düşünüyorum	0,152	0,116	0,783	0,458	1,645	0,194	1,210	0,306
5. Teknoloji kullanan kişilerin daha saygın olduğunu düşünüyorum.	0,779	0,378	0,234	0,791	0,994	0,371	0,170	0,917

Öğrencilere kariyer planlamalarında teknolojinin etkisini belirlemeye yönelik olarak yöneltilen sorulardan sadece üçüncü maddede yer alan “İş hayatında başarılı bireylerin teknolojiyi aktif kullandığını düşünüyorum.” sorusunun sadece programa göre farklılaştığı ve grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Hızla değişen dijital teknoloji ile iç içe yaşamaktayız. Her geçen gün kullandığımız teknoloji değişmekte ve yenilenmektedir. Toplumsal olarak da bu hızlı değişime ayak uydurma ve yenilikleri kolayca benimseyebilme durumundayız. Günümüz teknolojisinin hızla ilerlemesi ile birlikte işletmeler ve kurumlar iş tanımlamalarını değiştirmektedir. Bir yandan mevcut personelin hızlı teknolojik değişime uyum sağlaması beklenirken diğer taraftan çalışma hayatına yeni girecek olan bireylerin de bu teknoloji ile donanımlı olması beklenmektedir. Bu durumda bireyin kariyer planlaması yaparken sahip olduğu bilgi, yetenek, beceri ve güdülerini geliştirmesi gerekliliğini zorunlu kılmaktadır. Kariyer basamaklarının henüz başında yer alan üniversite öğrencilerinin de ileriye yönelik hedeflerini gerçekleştirmelerinde bilinçli bireyler olarak mezun olmaları ileriye yönelik planlamalarını gerçekleştirmede oldukça önemlidir. Bu çalışmada öğrencilerin dijital teknoloji ile birlikte kariyer planlamalarını nasıl yönlendirecekleri konusunda ışık tutacaktır.

Çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin dijital teknolojilere yönelik tutumlarının ve kariyer planlamada teknolojiyi ne derece etkin kullandıklarının belirlenmesi üzerinedir. Üniversite öğrencilerine yönelik hazırlanan çalışmada kariyer planlama ve dijital teknoloji tutum ölçeği bir arada uygulanmıştır. Çalışmanın özgünlüğü de her iki araştırmayı da kapsaması ve kariyer planlamada dijital teknolojiye olan tutumu üniversite öğrencileri üzerinde araştırma fırsatı sunmasıdır.

Öğrencilerin dijital teknolojiye yönelik yetkinlik, sosyal ağlar ve teknolojiye yönelik ilgi, kariyer planlama, kişisel başarı ve kariyer planlama ve dijital teknoloji gibi başlıklar ele alınarak kariyer planlamada dijital teknolojiye yönelik tutum tespit edilmiştir. Çalışmanın örneklemini Bayburt Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. 400 yanıtın yer aldığı çalışmada önemli tespitlerde bulunulmuştur. İlk olarak güvenilirlik katsayısı hesaplanmış ve cronbach's alfa katsayısı 0,95 olarak elde edilmiştir. Daha sonra katılımcılara yönelik demografik özellikler tablo ile ifade edilerek, öğrencilerin kendilerine uyduğunu düşündükleri kişilik tipleri ve çalışmak istedikleri sektöre yönelik tercihlerini ilgilendiren yanıt sayıları frekansları ile belirtilmiştir. Daha sonra ise alt başlıklar halindeki sorular yöneltmiştir.

Elde edilen bulgulara göre; dijital teknoloji yetkinliğinde daha çok sektör tercihinin göre gruplar arası farklılığın söz konusu olduğu belirlenirken, sosyal ağlar ve dijital teknolojiye yönelik ilginin ise daha çok program türüne göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Kariyer planlama ve kişisel başarı başlıklarında da sektör tercihinin etkili olduğu görülerek gruplar arası farklılaşma tespit edilmiştir. Sonuç olarak gençlerin dijital kariyer planlamalarında genel olarak sektör tercihinin daha önemli olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak bireysel farklılıkların giderek önem kazandığı teknolojinin yeteneklerle bütünleştiği günümüzde pek çok alanda olduğu gibi kariyer planlama sürecinde de teknoloji kullanılmaktadır. Bu yeteneğin ise sadece belirli bir sektör düzeyinde değil genele yayılması gerekmekte ve bireylerin süreçte daha etkin rol almaları sağlanmalıdır. Bu durum da bireyin kariyer planlama sürecinin sağlıklı yürütülebilmesinde dijital teknolojinin önemini vurgulamaktadır.

KAYNAKÇA

- Alkan, C. (1998). Eğitim teknolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık
- Arık, A. I., & Kütük, Ş. K. (2020). Y Kuşağında sosyal medya kullanımı ve internet bağımlılığı.
- Atik, Ö. Z. (2019). Eğitimde Dijitalleşme Faaliyetleri ve Eğitim Yöneticilerinin Sürece Uyumu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Bacanlı, F., & Büyükgöze-Kavas, A. (2022). Kariyer Psikolojik Danışmasında Çağdaş Kuramlar, Yaklaşımlar ve Modeller. Pegem Akademi.
- Barutçugil, İ. (2004). Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Beşli, Z. (2007). Teknoloji ve toplum: Ortaöğretim öğrencilerinde teknoloji kullanımı ve etkileri. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Cabı, E. (2016). Dijital teknolojiye yönelik tutum ölçeği. Kastamonu Eğitim Dergisi, 24(3), 1229-1244.
- Çetin, C. Ve Karalar, S. (2016). X, Y ve Z kuşağı öğrencilerin çok yönlü ve sınırsız kariyer algıları üzerine bir araştırma. Yönetim Bilimleri Dergisi, 14(28), 157-197.
- Çetin, O., Çalışkan, E. ve Menzi, N. (2012). Öğretmen adaylarının teknoloji yeterlilikleri ile teknolojiye yönelik tutumları arasındaki ilişki. İlköğretim Online, 11(2), 273-291.
- Çoşkun B., (2015). İletişim teknolojilerinin stratejik kaynak yönetimi: Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi (ttaş) örneği, Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 1 (1) 2015, 31-53.
- Ekinci, G., Abide, Ö. F., Canbolat, Y., & Öztürk, A. (2017). 21. Yüzyıl becerilerine ait veri kaynaklarının analizi. Journal of Research in Education and Teaching. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 6(1), 123-134.
- Erdoğan, N. (2004). Career orientations of salaried professionals: the case of Turkey. Career Development International, 9(2), 153-175.
- Genç, Ç. (2016). E-İnsan kaynakları yönetiminde E-işe alım süreci, Kurgu, 24(1), 63- 85.
- Gezer, U. (2015). Sosyal bilgiler dersinde kariyer bilinci geliştirme: Öğretmen görüş ve uygulamaları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gokhale, A. A., Brauchle, P. E. & Machina, K. (2013). Scale to measure attitudes toward information technology. International Journal of Information and Communication Technology Education. 9(3), 13-26.
- Kalelioğlu, F. (2013). Temel Kavramlar. Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı (Ed. Emine Cabı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kaplan, B. T., & Çarıkcı, İ. H. (2018). İş Dünyasında Jenerasyonlar: X, Y ve Z Jenerasyonları Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 4(1), 25-32.
- Mathis, R. H. & Jackson, J. H. (1994). Human Resource Management, (7th Edition). West Publication Com.
- Mutlu, H. (2020). Kariyer gelişiminin kariyer bağlılığı ve kariyer memnuniyeti üzerindeki etkileri: Otel Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Noe, R. (2009). İnsan Kaynaklarının Eğitimi ve Geliştirilmesi (1. basım). (C. Çetin, Çev.) İstanbul: Beta Yayınları.
- Sarıcı, H. S. (2020). Üniversite öğrencilerinin kariyer planlama faaliyetlerinin demografik değişkenlere göre incelenmesi: Vakıf üniversitesi örneği. Konya: KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Seçer, H. (2013). Bireysel Kariyer Planlama ve Kişisel Başarı Algısı Arasındaki İlişki ve Pamukkale Üniversitesi'nde Bir Araştırma, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Topal, B. & Yalçın, S. (2022). Muhasebe Bilgi Sistemi ve Yapay Zekâ. *Teorikten Görgüle Muhasebe Araştırmaları* (pp.263-294), Ankara: Orion Akademi.
- Tunç, A. ve Akyay U., (2001). Kariyer Yönetimi Planlaması ve Geliştirme. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tüz, M. V. (2003). Kariyer planlamasında yeni yaklaşımlar. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(4), 169-176.
- Ünver, Y. (2005). İşletmelerde kariyer yönetimi ve performans değerlendirme sistemleri. (Dönem projesi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞLETMELERDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI VE RAPORLAMASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME¹

Aran Erden², Bora Topal³, Mehmet Arslan⁴

GİRİŞ

Günümüz iş dünyasında sürdürülebilirlik kavramı, işletmelerin faaliyetlerini sadece finansal kazanç odaklı değil, çevresel ve sosyal etkileri de göz önünde bulundurarak sürdürmeleri gerektiğini de vurgulamaktadır. Sürdürülebilirlik, işletmelerin uzun vadeli başarılarını devam ettirebilmeleri için stratejik bir öneme sahip ve bu nedenle birçok işletme sürdürülebilirlik performanslarını raporlamaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilirlik raporları, işletmelerin sürdürülebilirlik stratejilerini, performanslarını ve taahhütlerini paydaşlarına sunmaları için bir araç olarak öne çıkmaktadır.

Sürdürülebilirlik, yaşam kalitemizi iyileştirmekte, ekosistemimizi ve doğal kaynakları gelecek nesiller için korumaktadır. Kurumsal dünyada sürdürülebilirlik, bir organizasyonun üretimden lojistiğe ve müşteri hizmetlerine kadar her şeyi hesaba katan bütünsel yaklaşımıyla ilişkilendirilir. Yeşil ve sürdürülebilir olmak yalnızca işletme için faydalı olmakla kalmaz; aynı zamanda uzun vadede çevresel bir odaklanmanın faydalarını da en üst düzeye çıkarır. Sürdürülebilirlik, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini tehlikeye atmadan mevcut ihtiyaçlarımızı karşılamayı içeren ürün, mal ve hizmetlerin geliştirilmesiyle ilgili bir kavramdır. Sürdürülebilirlik, bir kavram olarak çevrenin tükenebilir bir kaynak olduğunu kabul eder. Bu nedenle, çevreyi ve kaynaklarını rasyonel bir şekilde kullanmak, çevremiz, insanlık ve tüm canlıların iyiliğini korumak için önemlidir.

¹ Bu çalışma, 2024 yılında Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde sunulan "Sağlık Şirketlerinin Sürdürülebilirlik Raporlarının GRI Standartları ile Karşılaştırılması: BIST'ye Bir Uygulama" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Ardahan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ardahan, Türkiye. aranderden25@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-6377-851X

³ Dr. Öğretim Üyesi, Ardahan Üniversitesi, Nihat Delibalta Göle MYO, Ardahan, Türkiye. boratopal@ardahan.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-7109-4986

⁴ Prof. Dr. Ardahan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ardahan, Türkiye. mehmetarslan@ardahan.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-9015-1798

İnsan ihtiyaçları sınırsız, imkânlar ise sınırlı olduğu için insanların tüm isteklerini yerine getirmek mümkün değildir. Ancak özellikle son elli yılda dünyada meydana gelen gelişmelerle birlikte toplumlar daha fazla tüketime yoğunlaşmışlardır. Toplumlardaki bu tüketim alışkanlığı, toplumların ihtiyaçlarını karşılamak için kaynaklarını israf etmelerine ve hem doğal hem de ekonomik kaynakları hızla tüketmelerine neden olmaktadır. Bu israf ve kaynakların hızla tüketilmesi; küresel ısınma, yok olan varlıklar, verimsizleşen topraklar ve ülkelerin aşırı borçlanması gibi genel sorunlar yaratmaktadır (Toker ve Çınar, 2018: 47). Bu sorunlarla mücadele edebilmek için sürdürülebilirlik kavramı her alanda önem kazanmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı insanlara olduğu kadar işletmelere de sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumluluk doğrultusunda işletmeler, faaliyetlerinde sürdürülebilirlik kavramına dikkat ettiklerini paydaşlarına anlatabilmek için periyodik olarak sürdürülebilirlik raporları hazırlamaktadır.

Bu çalışma kapsamında, dünya genelinde sürdürülebilirlik kavramının tarihsel gelişimi, kökenleri ve önemi gibi hususların ortaya konulması, uluslararası alanda sürdürülebilirlik standartlarına ilişkin düzenlenen çerçevelerin açıklanması, özellikle işletmeler için sürdürülebilirlik raporlamasının önemini ortaya konulması ve bu kapsamda geleceğe yönelik değerlendirmelerin yapılması amaçlanmıştır.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI

Çevre hassasiyeti ile ortaya çıkan sürdürülebilirlik, zamanla; toplumsal adalet, koruma, insan hakları ve gelir adaleti gibi kavramları da içine alarak şemsiye kavram olmuştur. Hatta günümüzde bu kavram, dinamik şekilde sürekli içeriği yeniden ele alınan bir ahlak ilkesi olarak tanımlanmaktadır (Sarı, 2024). Sürdürülebilirlik, belirli bir kaynağın, sürecin veya faaliyetin uzun vadede kaynaklarını tüketmeden veya zarar vermeden sürdürülebilir bir şekilde devam etmesini ifade eder. Sürdürülebilirlik ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarda ele alınmalıdır. Sürdürülebilirlik, insanların mevcut ihtiyaçlarını karşılarken gelecek nesillerin de aynı ihtiyaçları karşılayabilmesini sağlamayı amaçlar (Ergün ve Çobanoğlu, 2012: 98). Sürdürülebilirlik kavramı, dünyadaki doğal kaynakların sınırlı olduğu fikrine dayanmaktadır, bu nedenle sürdürülebilir uygulamaların desteklenmesi çevre, ekonomi ve eşitlik arasında bir denge kurulmasına yardımcı olmaktadır.

Sürdürülebilirliğin belki de en çok kabul gören tanımı 1987 yılında BM tarafından yayınlanan Brundtland Raporu'ndan çıkmıştır. 'Ortak Geleceğimiz' başlıklı rapor hem çok taraflılığı hem de ulusların karşılıklı bağımlılığını ifade etmiştir. Rapor sürdürülebilirliği: "Sürdürülebilirlik, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeden bugünkü ihtiyaçların karşılanması" olarak tanımlanmaktadır (WCED-Dünya Çevre ve Kalkınma

Komisyonu, 1987, Ağ ve Sülük, 2019). Rapor, sürdürülebilirlik kavramına vurgu yapması ve bu kavramın tanımının ve çerçevesinin oluşturulması açısından önemli bir adım olmakla birlikte sürdürülebilir kalkınmanın nasıl sağlanacağı hakkında bir bilgi sunmamıştır (Yalçın, 2021: 286).

Akademik ve uluslararası kuruluşlar tekeline tartışılan kavram; artık kamu kesimi, özel sektör ve STK'ler dâhil olmak üzere toplumun tüm kesimlerine mal olmuş, başta kalkınma literatürü olmak üzere tüm disiplinler için popüler bir sıfat hâline gelmiştir. "Sürdürülebilir" kelimesi önüne geldiği kavramın çevreye duyarlı, insan odaklı, adil ve katılımcı bir şekilde ele alınacağını anlatmaya başlamıştır. Dolayısıyla, sürdürülebilirlik kavramı; kapsam, içerik ve yaygınlık bakımından önemli değişimler göstermiştir. Sürdürülebilirlik kavramının günümüzdeki dönüşümü aşağıdaki Tablo 1'de gösterilmektedir (Sarı, 2024):

Tablo 1. Sürdürülebilirlik Kavramının Dönüşümü

Karşılaştırma noktaları	Başlangıç	Günümüz
Kapsam	Çevre	Çevre, ekonomi, sosyal
İçerik	Doğal kaynakların korunması	Adalet, katılım, kapsayıcılık
Yaygınlık	Akademik, uluslararası kurumlar	Tüm toplum

Kaynak: (Sarı, 2024).

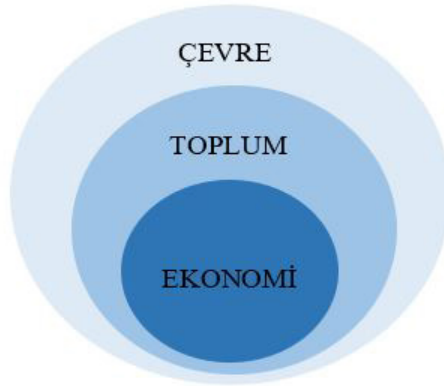
Sürdürülebilirlik kavramı; çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik olmak üzere üç boyuta dayanmaktadır.

a) Çevresel Sürdürülebilirlik: Bu boyut, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını ve çevrenin korunmasını kapsamaktadır. Çevresel sürdürülebilirlik, su kaynaklarının etkin kullanımı, enerji tasarrufu, biyolojik çeşitliliğin korunması, atık azaltımı ve geri dönüşüm gibi uygulamaları içermektedir.

b) Ekonomik Sürdürülebilirlik: Bu boyut, ekonomik faaliyetlerin gelecekte de sürdürülebilir olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Sürdürülebilir bir ekonomi, sadece kısa vadeli kârı değil, uzun vadeli sürdürülebilir büyümeyi hedefleyen işletme ve politikaları içerir. Adil gelir dağılımı, ekonomik istikrar ve işgücü eğitimi bu boyutta yer almaktadır.

c) Sosyal Sürdürülebilirlik: Bu boyut toplumun sağlık, eğitim, eşitlik ve refahını kapsar. Sosyal sürdürülebilirlik, insan haklarına saygılı, sosyal eşitsizlikleri azaltan ve toplumu katılımcı olmaya teşvik eden uygulamaları içermektedir (Pamukçu, 2016: 11).

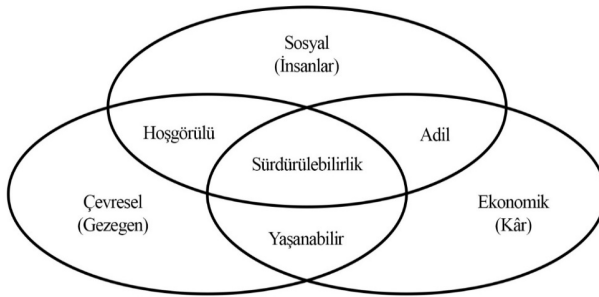
Sürdürülebilirliğin üç boyutu aşağıdaki Şekil 1'de görselleştirilmiştir. İç içe geçmiş model, her boyutun diğerine nasıl bağımlı olduğunu gösterir. Ekonomi topluma bağımlıdır ve her ikisi de çevreye bağımlıdır.

Şekil 1. Sürdürülebilirliğin Boyutları

Kaynak: (McGill Üniversitesi, 2024).

Bu üç temel unsur bir araya geldiğinde, süreçte yer alan insanlara saygı duyan, sosyal eşitliği gözetilen ve çevreyi koruyan sürdürülebilir bir ekonomi yaratmaktadır. Sürdürülebilirliğin özünü çevreleyen her bir sütun, belirli konuları vurgulamak için başka bir daire ile kesişmektedir. Sürdürülebilirlik, bu üç kavram dairelerinin birleşiminin tam ortasına yerleşmektedir. Söz konusu boyutlar arası etkileşim aşağıdaki Şekil 2’de gösterilmektedir.

Şekil 2. Sürdürülebilirliğin Boyutları Arasındaki Etkileşim

Kaynak: (Corrêa ve Xavier, 2013: 10).

Geleneksel iş dünyasının odak noktası neredeyse yalnızca finansal kazanç ve pazarda rekabet avantajı olsa da, üç boyuta göre ekonomik refahın yanı sıra sosyal sorumluluk ve çevre korumayı da önceliklendirmeleri gerekir. Sosyal, çevresel ve ekonomik alanlar arasındaki etkileşimler sürdürülebilirliğin farklı yönleriyle sonuçlanır. Ekonomik ve sosyal alanlar arasındaki arayüz, sosyal yönleri destekleyen iş yaratma ve geliri önceliklendirirken, ekonomik ve çevresel alanlar arasındaki kesişim, ekonomik olarak uygulanabilir çevresel eylemleri vurgular (Corrêa, ve Xavier, 2013: 10).

Sürdürülebilirliğin önemli hale gelmesinde ve sürdürülebilirliğe ihtiyaç duyulmasında aşağıdaki faktörlerin etkisi söz konusudur (Aras ve Crowther, 2009):

- *Doğal Çevre:* Atmosfere salınan karbon gazını en aza indirmek gerekmektedir; ülkeler Kyoto Protokolü kapsamında bağlayıcı yasal kararlara imza atarak sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yardımcı olmaktadır.
- *Küresel Isınma:* Dünya genelinde meydana gelen iklim değişiklikleri tüm insanlığı olumsuz etkilemektedir. Bilim insanları küresel ısınma ve iklim değişikliğine çözüm bulmak için araştırmalar yürütmektedir. İklim değişikliğinde birçok faktör bulunmaktadır. Sürdürülebilirlik, iklim değişikliğiyle ilgili endişeleri hafifleten faktörlerden biridir (Özdemir ve Pamukçu, 2016: 32).
- *Nüfus Artışı:* Dünya nüfusu 1900'lerde 1,5 milyar, 1950'lerde 2,5 milyar iken 2020 yılı itibarıyla 7,5 milyara ulaşmıştır. Dünya nüfusunun 2050 yılında 10 milyar olması beklenmektedir (Özgür, 2017: 5). Dünya nüfusu sürekli artmakta ancak dünya kaynakları aynı kalmakta hatta azalmaktadır. Bu durum, insanoğlunun kaynakları sürdürülebilir bir şekilde kullanmaması durumunda insanlığın geleceğinin tehlikeye gireceğini göstermektedir.
- *Kaynakların Tükenme Özelliği:* Dünyadaki fosil ve diğer kaynakların tükenmesi nedeniyle mevcut kaynakların daha dikkatli kullanılması ihtiyacı sürdürülebilirliği önemli hale getirmiştir.

Sürdürülebilirlik kavramının temel ilkeleri genel olarak aşağıdaki gibi sıralanabilir (Akgül, 2010: 144):

- *Geleceği Düşünme:* Sürdürülebilirlik bugünün ihtiyaçlarını karşılamanın ötesine geçer. Gelecek nesillerin de aynı kaynakları kullanabilmesi için mevcut faaliyetlerin etkilerini dikkate alır. Bu, kaynakların aşırı tüketiminden kaçınmayı ve doğal çevreyi bozmadan hareket etmeyi içerir.
- *Dengeli Yaklaşım:* Sürdürülebilirlik çevresel, ekonomik ve sosyal boyutları dengeli bir şekilde ele alır. Bu üç boyut arasındaki dengeyi korumak, sürdürülebilir bir geleceği desteklemenin anahtarıdır. Bir boyutu ele alırken diğerlerini göz ardı etmeden hareket etmek önemlidir (Kaypak, 2011: 20).
- *İşbirliği ve Paydaş Katılımı:* Sürdürülebilirlik, farklı paydaşların (işletmeler, hükümetler, sivil toplum, akademik kurumlar, vb.) işbirliğinin gerektirmektedir (Sarıkaya ve Oruç, 2010: 97). Paydaşların katılımı, sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada önemlidir. Herkesin bu süreçte sorumluluğu vardır.

- *Veri ve Bilgi Temelli Kararlar:* Sürdürülebilirlik, veri ve bilgiye dayalı karar alma süreçlerini vurgular. Kaynakların etkin kullanımı için bilimsel veri ve analiz önemlidir. Bu veriler, etkilerin ölçülmesini ve iyileştirme fırsatlarının belirlenmesini içermektedir.

Sürdürülebilirlik iş dünyasında giderek daha önemli hale gelmektedir. İşletmeler sürdürülebilirlik stratejilerini benimsemekte ve sürdürülebilirlik raporlamasını giderek daha fazla uygulamaktadır. Sürdürülebilirlik raporlaması işletmelere aşağıdaki şekillerde fayda sağlayabilir (Aksoy, 2019: 341):

- *Rekabet Avantajı:* Sürdürülebilirlik, müşterilerin ve yatırımcıların dikkatini çekmek için bir fırsat sunmaktadır. Sürdürülebilir iş uygulamaları işletmelere rekabet avantajı sağlayabilir.
- *Maliyet Tasarrufu:* Enerji verimliliği, atık azaltımı ve kaynakların daha etkin kullanımı işletmelerin maliyetlerini azaltabilir.
- *İtibar ve Marka Değeri:* Sürdürülebilirlik, işletmelerin itibarını ve marka değerini artırabilir. Sosyal ve çevresel sorumluluklarına odaklanan işletmeler, tüketiciler ve yatırımcılar arasında daha saygın hale gelebilir.
- *Yatırım ve Finansman:* Sürdürülebilirlik raporları yatırımcılar ve finans kuruluşları tarafından dikkate alınmaktadır. Sürdürülebilir iş uygulamalarına sahip işletmeler daha fazla yatırım ve finansman fırsatına erişebilir (Bulut, 2013: 1).
- Sürdürülebilirlik, küresel zorlukların üstesinden gelmek için önemlidir. İklim değişikliği, kaynakların tükenmesi, su kıtlığı, sosyal eşitsizlik ve sağlık sorunları gibi zorluklar sürdürülebilirlik ilkelerini daha da önemli hale getirmektedir. Sürdürülebilirlik, bu sorunların çözülmesine ve dünya çapında daha iyi bir gelecek inşa edilmesine katkıda bulunabilir.

Sürdürülebilirlik kavramı, dünya genelinde kaynakların ve çevrenin korunmasını, ekonomik kalkınmanın desteklenmesini ve toplumsal refahın artırılmasını amaçlayan eleştirel bir yaklaşımdır. Sürdürülebilirlik uygulamaları, işletmelerden hükümetlere ve bireylere kadar herkesin sorumluluğundadır ve gelecek nesillerin refahını güvence altına almayı amaçlar (Bulut, 2013: 3).

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMININ KÖKENİ

Sürdürülebilirlik kavramının kökenleri ve tarihi oldukça karmaşıktır ve bu kavram farklı dönemlerde çeşitli disiplinlerden gelen fikirlerin bir araya gelmesiyle şekillenmiştir.

Sürdürülebilirlik kavramı 1970'lerden sonra giderek artan bir kullanıma sahip olurken, günümüzde çok popüler bir kavram hâline gelmiştir. Bu kavram temel olarak nesiller arası adalet vurgusu ile ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirlik kavramının gelişim süreci incelendiğinde ilk akla gelen husus

1987’de yayımlanan Brundtland Raporudur. Her ne kadar bu rapor kavramın evrenselleşmiş olmasını sağlamış olsa da sürdürülebilirlik kavramının geçmişi ve bu raporu gündeme taşıyan konular bundan çok eskiye dayanmaktadır (Sarı, 2024).

Sürdürülebilirlik fikri temelde kaynakların uzun vadeli korunması ve kullanılmasına dayanmaktadır. Bu düşünce tarihsel olarak çeşitli şekillerde kendini göstermiştir. Sürdürülebilirlik özellikle şu ana başlıklar altında incelenebilir (Hoşkara, 2007: 9):

- Tarımsal Dönemler: Sürdürülebilirlik fikri, insanlar avcılık ve toplayıcılık dönemlerinden yerleşik tarım topluluklarına geçtikçe şekillenmeye başlamıştır. Tarım toplulukları toprakların verimliliğini korumak ve sürdürmek için yöntemler geliştirmiştir. Örneğin, arazinin aşırı ekilmesi sonucu verim kaybını önlemek için tarım arazilerinin dönüşümlü kullanımı gibi uygulamalar bu dönemde başlamıştır.
- Ormanların Sürdürülebilir Kullanımı: Ormanların sürdürülebilir kullanımı fikri, Orta Çağ’da odun kaynaklarının sürdürülebilirliği konusundaki endişelerle ortaya çıkmıştır. Ormanların bilinçli bir şekilde yönetilmesi gerektiği fikri, odun kaynaklarının tükenmesini önlemek için ortaya atılmıştır (Uzpak, 2019: 12).
- Sanayi Devrimi ve Çevresel Sorunlar: 18’inci ve 19’uncu yüzyıllarda yaşanan Sanayi Devrimi, endüstriyel faaliyetlerin yaygınlaşmasına yol açmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan çevresel sorunlar sürdürülebilirliği giderek daha fazla gündeme getirmiştir. Hava kirliliği, su kirliliği ve atık sorunları sürdürülebilir kaynak yönetiminin önemini ön plana çıkarmıştır.
- Doğa Koruma ve Milli Parklar: 19. yüzyılda bazı bölgelerde doğa rezervleri ve milli parklar fikri gelişmiştir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Yellowstone Ulusal Parkı (1872) gibi alanlar doğal çevrenin korunması için örnek teşkil etmiş ve bu alanlar sürdürülebilir doğa yönetimi uygulamalarının başladığı yerlerden biri olmuştur.
- Modern Sürdürülebilirlik Hareketleri: 20. yüzyılın ortalarından itibaren çevre hareketleri ve sürdürülebilirlik fikirleri güçlenmiştir. Gro Harlem Brundtland tarafından 1987 yılında hazırlanan “Ortak Geleceğimiz” raporu “sürdürülebilir kalkınma” terimini ortaya atmış ve sürdürülebilirlik kavramının uluslararası alanda güçlenmesini sağlamıştır. Bu rapor, mevcut nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra gelecek nesillerin ihtiyaçlarının da karşılanması gerektiğini vurgulamıştır (Gedikli ve Gökırmak, 2021: 76).
- Rio Konferansı ve Agenda 21: 1992’de Rio de Janeiro’da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (Rio Konferansı),

sürdürülebilir kalkınma konusundaki uluslararası çabalara ivme kazandırmıştır. Bu konferansta kabul edilen “Gündem 21” adlı eylem planı, sürdürülebilir kalkınma ilkelerini uluslararası alanda daha da güçlendirdi. Gündem 21; çevresel, ekonomik ve sosyal boyutları kapsayan bir dizi politika önerisi içeriyordu ve bu eylem planı birçok ülkenin sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin temelini oluşturdu (Brown vd., 1987: 718).

- 21. Yüzyılın Başları ve Sürdürülebilirlik Hedefleri: 21. yüzyılın başlarında sürdürülebilirlik daha da büyük önem kazanmış ve Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH’ler) gibi küresel çerçevelerle desteklenmiştir. 2015 yılında kabul edilen SKH’ler, dünya çapında sürdürülebilir kalkınma çabalarına rehberlik eden 17 hedef içermektedir. Bu hedefler yoksulluğun sona erdirilmesinden temiz su ve enerjiye erişime kadar bir dizi konuyu kapsamakta ve tüm ülkelerin bu hedeflere katkıda bulunmasını amaçlamaktadır.
- Sürdürülebilir İş ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk (CSR): İş dünyası da sürdürülebilirlik konusundaki kararlılığını artırmıştır. Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) ve sürdürülebilir iş uygulamaları, işletmelerin kâr elde etmekten daha fazlasını yapmaları gerektiğinin altını çizmiştir. İşletmeler çevresel ve sosyal sorumluluklarına odaklanarak itibarlarını artırmayı ve sürdürülebilirlik ilkelerini iş süreçlerine entegre etmeyi başardılar (Costanza ve Patten, 1995: 194).
- İklim Değişikliği ve Paris Anlaşması: İklim değişikliği, sürdürülebilirliğin önündeki en büyük küresel zorluklardan biridir. Paris’te 2015 yılında kabul edilen Paris Anlaşması, dünya çapında sera gazı emisyonlarını ve küresel ısınmayı sınırlandırmayı amaçlayan tarihi bir anlaşmadır. Bu anlaşma, iklim değişikliğiyle mücadelede sürdürülebilirlik ilkesine dayanmaktadır (Costanza ve Patten, 1995: 195).

Sürdürülebilirlik kavramı tarihsel olarak farklı dönemlerde farklı boyutlar kazanmış ve evrim geçirmiştir. Günümüzde bu kavram ekolojik, ekonomik ve sosyal boyutları içeren çok boyutlu bir yaklaşımı temsil etmektedir. Sürdürülebilirlik, dünya üzerindeki kaynakların sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesini, çevresel ve sosyal sorunlara çözüm bulunmasını ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarının korunmasını amaçlamaktadır. Tüm bu dönemler ve düşünce akımları sürdürülebilirlik kavramının evrimine katkıda bulunmuş ve günümüzdeki çok boyutlu yaklaşımın temelini oluşturmuştur (Wiersum, 1995: 328).

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMININ ÖNEMİ

Sürdürülebilirlik kavramının önemi ve faydaları çevresel, ekonomik ve sosyal düzeylerde geniş bir etkiye sahiptir. Sürdürülebilirlik, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını teşvik eder. Ormanların aşırı kesimini engeller, su kaynaklarının verimli kullanılmasını sağlar ve doğal ekosistemlerin tahrip edilmesini önler. Bu sayede doğal kaynaklar gelecek nesiller için korunmuş olur (Yükçü ve Fidancı, 2016: 664).

Sürdürülebilirlik, çevrenin korunmasını ve kirliliğin azaltılmasını amaçlar. Temiz enerji kullanımı, atık yönetimi, su tasarrufu ve doğal yaşam alanlarının korunması gibi çevresel önlemler sürdürülebilirlik kavramının bir parçasıdır. Bu çabalar ekosistemlerin ve biyoçeşitliliğin sürdürülmesine katkıda bulunur (Schwartz vd., 2022: 1041).

Sürdürülebilirlik, iklim değişikliğiyle mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Temiz enerji kullanımı, sera gazı emisyonlarının azaltılması ve karbon ayak izinin düşürülmesi gibi önlemler sürdürülebilirlik ilkelerine dayanmaktadır. Sürdürülebilirlik ilkesi, iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasına ve dünya genelinde küresel ısınmanın sınırlandırılmasına yardımcı olmaktadır (Öztekin, 2021: 178).

Sürdürülebilirlik, işletmeler ve ekonomiler için ekonomik verimliliği artırabilir. Enerji tasarrufu, atık azaltma ve kaynak verimliliği önlemleri işletmeler için maliyetleri azaltabilir. Aynı zamanda, sürdürülebilir iş uygulamaları rekabet avantajı sağlayabilir.

Sürdürülebilirlik sosyal adaleti ve insan haklarını korur. Sosyal sorumluluk projeleri, işçi haklarının ve sosyal eşitsizliğin azaltılmasını teşvik eder. Sürdürülebilirlik ilkeleri dezavantajlı grupların korunmasına ve insanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına odaklanır. Sürdürülebilirlik uzun vadeli düşünmeyi teşvik eder. Kısa vadeli kazançlar yerine gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alan kararlar alınmasını savunur. Alınan kararlar kaynakların tükenmesini ve çevresel zararları önlemeyi amaçlar. Sürdürülebilirlik, yerel kültürel mirasın ve toplum değerlerinin korunmasını vurgular. Geleneksel bilgi ve yöntemler sürdürülebilirlik çabalarının bir parçası olarak kabul edilir. Kültürel çeşitliliğin ve mirasın korunmasına katkıda bulunur (Alp vd., 2015: 66).

Sürdürülebilirlik uluslararası iş birliğini teşvik eder. Küresel sorunlar, uluslararası düzeyde çözülmesi gereken sorunlardır. İklim değişikliği, çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınma gibi konularda ülkeler arasındaki iş birliği, sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılmasına yardımcı olur. Sürdürülebilirlik gelecek nesillerin haklarını vurgular. Bu ilke, mevcut nesillerin doğal kaynakları aşırı kullanma hakkına sahip olmadığını ve gelecek nesillerin yaşanabilir bir dünyada büyüme hakkına sahip olduğunu kabul eder. Bu ilke, sürdürülebilirlik düşüncesinin temel ilkesidir (Gedik, 2020: 197).

Sürdürülebilirlik kavramının önemi ve faydaları çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik alanlarında olumlu etkiler yaratmaktadır. Bu ilkelere göre hareket etmek, kaynakların sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesini, çevre sorunlarının azaltılmasını, ekonomik refahın artırılmasını ve toplumların daha adil ve eşit olmasını sağlar. Bu nedenle sürdürülebilirlik hem bireyler hem de toplumlar için önemlidir (WCED, 1987).

Sürdürülebilirlik, yeşil teknolojilerin geliştirilmesini ve yeşil iş fırsatlarının yaratılmasını teşvik eder. İşletmeler ve girişimciler için yeni pazarlar ve büyüme potansiyeli sunar. Aynı zamanda sürdürülebilirlik odaklı yenilikler daha verimli ve çevre dostu ürünlerin ortaya çıkmasına katkıda bulunur. Sürdürülebilirlik toplumsal katılımı ve farkındalığı teşvik eder. İnsanlar sürdürülebilirlik konularında daha bilinçli ve sorumlu davranmaya başlar. Toplumsal baskılar ve talepler politika yapımcıları ve işletmeleri sürdürülebilirlik önlemleri almaya teşvik eder. Sürdürülebilirlik, toplumların doğal afetlere, iklim olaylarına ve diğer krizlere karşı dayanıklılığını artırır. Sürdürülebilirlik ilkeleri, altyapıların güçlendirilmesi, su kaynaklarının korunması ve gıda güvenliğinin sağlanması gibi krizlere karşı hazırlıklı olmayı destekler (Hongming vd., 2020: 6).

Sürdürülebilirlik insan sağlığını ve refahını destekler. Temiz hava ve su kaynakları, sağlıklı gıda üretimi ve doğal yeşil alanlar insanların daha sağlıklı bir yaşam sürmesine katkıda bulunur. Aynı zamanda, sürdürülebilir ulaşım ve şehir planlaması trafik sıkışıklığını azaltır ve yaşam kalitesini artırır. Sürdürülebilirlik uluslararası iş birliğini ve barışı teşvik eder. Ortak çevresel ve sosyal sorunlar uluslararası ilişkileri şekillendirir ve ülkeler arasında iş birliğini gerektirir. Sürdürülebilirlik, küresel barış ve istikrarın korunmasına katkıda bulunur. Sürdürülebilirlik, yeşil finans ve sürdürülebilir yatırımların büyümesini destekler (Şimşek ve Tunalı, 2022: 20).

Sürdürülebilirliğin sadece doğa açısından bir dönüşüm değil her alanda var olması gereken bir tutum olduğu fark edilmiştir. Her konuda sürdürülebilirliğin var olmasının gerekliliği onun çerçevesini genişletmiş ve nerede ne amaçla kullanıldığına göre yani ona yüklenen anlama göre farklı bir içerik ve boyut kazanmıştır. Yani temelinde sürdürülebilirlik aynı mesajı içerse de sağlıkta, finansa, kurumsallıkta veya üretim de başka hassasiyetlere dikkat çekmektedir. (Ayvacı,2022:210).

Sürdürülebilirlik kavramının önemi ve faydaları bireyler, işletmeler, toplumlar ve uluslararası toplum için çok yönlü ve uzun vadeli bir değere sahiptir. Bu ilkeler çevrenin korunması, ekonomik kalkınma ve sosyal adaleti bir araya getiren bir yaklaşımı temsil etmektedir. Sürdürülebilirlik, kaynakları sürdürülebilir bir şekilde yönetmeyi ve gelecek nesillerin yaşam kalitesini korumayı amaçlar. Bu nedenle sürdürülebilirlik küresel bir öncelik haline gelmiştir (Kaypak, 2011: 26).

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMININ İŞLETMELER İÇİN ÖNEMİ

Son yıllarda sürdürülebilirlik, iş stratejisi ve operasyonlarının kritik bir bileşeni haline gelmiştir. İşletmeler için sürdürülebilirlik çeşitli faydalar sunmaktadır. Sürdürülebilirlik işletmeler için kilit bir bileşendir çünkü kuruluşlara çevresel ve sosyal sorunlar gibi farklı kaynaklardan gelen zorlukları belirleme ve bunların üstesinden gelme gücü verir. İşletmeler sürdürülebilirlik ilkelerini benimseyerek hem kısa vadeli hem de uzun vadeli kârlar elde edebilirler.

Sürdürülebilirlik işletmelere rekabet avantajı sağlar ve işletmelerin müşteri tabanlarını genişletmelerine ve pazar paylarını artırmalarına yardımcı olabilir. Tüketici eğilimleri sürdürülebilir ürün ve hizmetlere doğru ilerlemekte ve çevre dostu işletmelere daha olumlu bakmaktadır. Sürdürülebilirlik sorumlu kaynak yönetimini teşvik eder.

İşletmeler, sürdürülebilirlik programları ve etik uygulamalarla çalışanlarına ilham vermekte ve onların işlemeye olan bağlılıklarını artırmaktadır (Mebratu, 1998: 502).

Bazı işletmelerin daha sürdürülebilir uygulamalara nasıl katılabileceğine dair örnekler ve sürdürülebilir uygulamaların benimsenmesinin faydaları aşağıda sıralanmıştır (Vanderbilt University, 2023):

- Atıkları azaltarak ve kaynakları koruyarak çevresel ayak izlerini en aza indirmek.
- Üretim veya imalat süreçlerine daha çevre dostu malzemeler entegre etmek.
- Adil işgücü uygulamalarının sağlanması ve işletme içinde çeşitliliğin, eşitliğin ve kapsayıcılığın teşvik edilmesi.
- Çevresel ve sosyal etkilerin maliyetini göz önünde bulundurarak kâr elde etmek.

Sürdürülebilir uygulamaların benimsenmesi, aşağıdakiler de dahil olmak üzere çeşitli faydalar sağlayabilir:

- *Maliyet Azaltma*: Sürdürülebilir uygulamalar enerji tüketiminin azalmasına, atık bertaraf maliyetlerinin düşmesine ve kaynakların daha verimli kullanılmasına yol açarak önemli ölçüde maliyet tasarrufu sağlayabilir.
- *Artan Gelir*: Sürdürülebilirlik yeni pazarlar ve müşteri segmentleri açabilir. Tüketiciler harcamalarını ESG ile ilgili iddiaları olan ürünlere doğru kaydırarak potansiyel gelir artışına yol açmaktadır.
- *Yetenekleri Çekmek ve Elde Tutmak*: Çalışanların (veya potansiyel çalışanların) sürdürülebilirlik programlarının, bir teklifi kabul etme veya bir işletmeye kalma konusunda işverenleri daha cazip hale getirebilir.

- *Esneklik*: Müşteri odaklı sürdürülebilir işletmeler, hedef kitlelerinin değişen ihtiyaçlarını daha iyi anlar ve ortamlarındaki değişimlerin üstesinden gelmek için daha verimli bir yaklaşıma sahiptir. Prosedürel verimsizliklerin azaltılması, kuruluşların çözüm ve hizmetleri daha uygun maliyetli ve daha hızlı sunabileceği anlamına gelir.
- *Marka Sadakati*: Tüketiciler kendi değerlerini paylaşılan markalara daha sadık olma eğilimindedir.

Sürdürülebilirlik, sadece işletmelere değil aynı zamanda toplum ve çevreye de önemli faydalar sunmaktadır.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMININ TOPLUM İÇİN ÖNEMİ

21. yüzyılın sürdürülebilir toplumunda her insan beslenme, barınma, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlara eşit erişime sahiptir. Ekonomik sistemler şeffaf, etik ve adil uygulamalara dayanmaktadır. Sürdürülebilir toplum düşüncesi, toplumu bir pazar ve bireyi bir tüketici olarak görmek yerine, insanın refahını, örgütsel ve çevresel varlıkların sağlığını temel alır ve kişisel, sosyal ve çevresel değerleri açıkça tanımlayan ölçüm standartları geliştirmeyi amaçlar. Sürdürülebilir bir toplum, vatandaşlarının ve çevrenin mevcut ve gelecekteki refahına odaklanır. Şu anda ulusal politikalarımız mümkün olan en yüksek ekonomik büyüme ve tüketim oranını üretmeye adanmıştır. Sürdürülebilir bir toplum, insan ve çevre refahını dolar cinsinden değil, gerçek dünya göstergeleriyle ölçerken hem sosyal hem de çevresel refahın mevcut durumda sağlanamadığı bir gerçektir (Aydemir, 2018). Bu bağlamda sürdürülebilirlik aşağıda belirtilen alanlarda toplum için önemli etkileri söz konusudur.

- ✓ Sağlık ve Güvenlik: Sürdürülebilirlik toplumların sağlığını ve güvenliğini korur. Temiz hava, su ve gıda kaynakları insan sağlığı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Aynı zamanda, sürdürülebilir şehir planlaması ve trafik yönetimi trafik kazalarını azaltabilir.
- ✓ Eğitim ve Bilinçlenme: Sürdürülebilirliği, eğitimi ve farkındalığı teşvik eder. Toplumlar sürdürülebilirlik konularında daha bilinçli hale gelir. Eğitim programları ve kampanyalar sürdürülebilir davranışları teşvik eder (Prizzia, 2007: 21).
- ✓ Sosyal Adalet: Sürdürülebilirlik sosyal adaleti ve eşitliği teşvik eder. Dezavantajlı grupların korunması ve fırsat eşitliği sürdürülebilirlik hedeflerinin bir parçasıdır.
- ✓ Yoksulluk Azaltma: Sürdürülebilirlik yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olabilir. Sürdürülebilir iş uygulamaları ve kırsal kalkınma projeleri gelir fırsatları yaratabilir ve toplulukların refahını artırabilir (Prizzia, 2007: 22).

- ✓ Toplumsal Katılım: Sürdürülebilirlik toplumsal katılımı teşvik eder. Topluluklar, sürdürülebilirlik projelerine katılarak karar alma süreçlerine dahil olabilir ve yerel toplumların kendilerini daha fazla sahiplenmelerini sağlayabilir (Hongming vd., 2020: 7).

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMININ ÇEVRE İÇİN ÖNEMİ

Çevresel sürdürülebilirlik, gelecek nesiller için temiz hava, su ve yaban hayatı gibi kaynakların korunması açısından önemlidir. Çevresel sürdürülebilirlik, gezegenimizde meydana gelen iklim felaketlerini tersine çevirmek için sahip olduğumuz en iyi umutlardan biridir. Bu bağlamda sürdürülebilirliğin çevre için önemli olduğu etki alanları aşağıda sıralanmıştır.

- ✓ Doğal Kaynakların Korunması: Sürdürülebilirlik doğal kaynakların korunmasına yardımcı olur. Ormansızlaşmayı önler, su kaynaklarını korur ve biyoçeşitliliği sürdürür (Hongming vd., 2020: 7).
- ✓ Temiz Çevre: Sürdürülebilirlik temiz hava, su ve toprak sağlar. Kirliliği azaltır ve çevre kalitesini artırır.
- ✓ İklim Değişikliği ile Mücadele: Sürdürülebilirlik iklim değişikliği ile mücadelede etkilidir. Temiz enerji kullanımı sera gazı emisyonlarını azaltır ve küresel ısınmayı sınırlar.
- ✓ Daha Verimli Kaynak Kullanımı: Sürdürülebilirlik, kaynakların daha verimli kullanılmasını teşvik eder. Atık azaltma ve geri dönüşüm doğal kaynakların tükenmesini önler (Gündoğdu ve AYTEKİN, 2022: 37).
- ✓ Biyoçeşitliliğin Korunması: Sürdürülebilirlik biyoçeşitliliği korur. Doğal yaşam alanlarının ve ekosistemlerin tahrip edilmesini önler.
- ✓ Çevresel Risklerin Azaltılması: Sürdürülebilirlik çevresel riskleri azaltır. Doğal afetlere karşı dayanıklı altyapılar sel ve erozyon gibi riskleri azaltabilir.
- ✓ Gelecek Nesiller İçin Temiz Çevre: Sürdürülebilirlik, gelecek nesillerin temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşamasını sağlar. Aynı zamanda doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını ve ekolojik dengenin korunmasını da içerir.
- ✓ Deniz ve Okyanus Koruma: Sürdürülebilirlik, deniz ve okyanus ekosistemlerini korumaktadır. Deniz kirliliğindeki azalma, deniz yaşamı için sürdürülebilirliğini destekler.
- ✓ Su Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımı: Sürdürülebilirlik, su kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde kullanımını teşvik eder. Su tasarrufuna yönelik yapılan önlemleri ve temiz suya erişim, yaşanacak su krizlerini önler (Schwartz vd., 2022: 1043).

- ✓ Kirlilik Kontrolü: Sürdürülebilirlik, endüstriyel çevrede yaşanan kirlilik ile evsel kirliliği kontrol altına alır ve böylece kirliliği azaltarak daha kaliteli bir çevre sunmaya yardımcı olur.
- ✓ Çevresel Eğitim: Sürdürülebilirlik, çevresel konularda eğitim teşviki sağlar. Sunulan çevresel eğitim sayesinde çevre bilinci kazandırmanın yanında doğal kaynakların korunmasına katkıda bulunur.
- ✓ Ekosistem Hizmetlerinin Sürdürülebilirliği: Sürdürülebilirlik, ekosisteme yönelik yapılan hizmetlerdeki sürdürülebilirliği desteklemektedir. İnsanların yaşam kaliteleri, temiz hava, toprak verimliliği ve su temini gibi ekosistem hizmetleri ile artmaktadır (Kaypak, 2011: 27).
- ✓ Kırsal Kalkınma: Sürdürülebilirlik, tarım ve ormancılık projelerine destek sunarak, kırsal alanlarda kalkınmayı teşvik eder.
- ✓ Daha Sürdürülebilir Şehirler: Sürdürülebilirlik, şehirlerin planlama ve yönetimini iyileştirir. Sürdürülebilir şehirler, verimli ulaşım, enerji verimliliği ve yeşil alanlar sunar (Gündoğdu ve Aytekin, 2022: 34).
- ✓ Çevresel Adalet: Sürdürülebilirlik, şehirlerin planlanmasını ve yönetimini geliştirir. Sürdürülebilir şehirler verimli ulaşım, enerji verimliliği ve yeşil alanlar sunar.
- ✓ Çevresel Bilinç: Sürdürülebilirlik toplumların çevre bilincini artırır. Çevre sorunlarının farkındalığı, toplumların bu sorunlarla daha etkin başa çıkmasına yardımcı olur.

Sürdürülebilirlik, toplumlar ve çevre için uzun vadeli refahın ve sürdürülebilir bir geleceğin temelini oluşturur. Bu ilkeler, doğal kaynakları sürdürülebilir bir şekilde yönetmeyi, sosyal adaleti sağlamayı ve çevre sorunlarını azaltmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle sürdürülebilirlik hem bireyler hem de toplumlar için önemlidir (Kaya, 2015: 120).

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE GEREKLİLİĞİ

Sürdürülebilirlik raporlaması: Bir kuruluşun faaliyetlerinin ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerini kamuya açıklamasıdır (Malan, 2017: 124). Sürdürülebilirlik raporlaması, bir işletmenin veya başka bir kuruluşun tüm paydaşlarıyla ilgili finansal olmayan performans bilgilerinin açıklanmasıdır (Envoria, 2024). Ticari işletmelerin faaliyetlerinde sorumlu davranmaları toplumlar tarafından büyük ölçüde beklenmektedir. (Golob ve Bartlett, 2007: 3). İşletmeler, sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla toplumun işletmeye yönelik sahip olabileceği sosyal ve çevresel endişeleri ortadan kaldırmaya çalışır (Kim vd., 2017: 32).

Sürdürülebilirlik raporları; işletmelerin ekonomik, sosyal ve çevresel performanslarını ölçmelerine ve anlamalarına, ilgili makamlara iletmelerine ve değişiklikleri daha etkin yönetmelerine yardımcı olur. Sürdürülebilirlik raporlaması ilk olarak 1997 yılında GRI işletme tarafından yayınlanmıştır (Özerhan ve Sultanoğlu, 2018: 58).

Sürdürülebilirlik raporlarının işletmelere sağladığı faydalar şu şekilde sıralanabilir (Kaya,2015: 115).

- İşletme faaliyetlerinin çevresel ve sosyal etkileriyle ürün ve hizmet kalitesine katkıda bulunmak,
- İşletmenin marka değerini ve kurumsal itibarını artırmak,
- İşletmeyi, rakiplerle karşılaştırmak ve rakiplere göre üstünlük sağlamak,
- İşletmenin genel performansının arttırılması,
- Kurum içinde sorumluluğu, hesap verilebilirliği ve şeffaflığı sağlamak,
- Personelin iş ile ilgili motivasyonlarını arttırmak.

Sürdürülebilirlik raporlaması sadece bir işletmenin uzun vadeli performansını etkileyebilecek riskleri ve fırsatları belirlemesini sağladığı için değil, aynı zamanda şeffaflığı artırmaya ve marka imajını geliştirmeye yardımcı olabileceği için de değerlidir. İşletmeler sürdürülebilirlik raporlaması yaparak potansiyel ÇSY risklerinden kaynaklanan etkileri azaltabilir, israfı azaltabilir ve böylece maliyet tasarruflarını artırabilir, yasal gerekliliklerle uyumlu olduklarından emin olabilir ve daha etkili stratejik kararlar alabilirler (GEP, 2024).

Sürdürülebilirlik raporlamasının işletmeler için birçok faydası olmasına rağmen bazı durumlarda bu raporların işletmeler tarafından hazırlanmaması tercih edilmektedir. Bunların nedenleri aşağıdaki gibidir (Kolk, 2004: 53):

- Müşterilerin raporla ilgilenmeyecekleri ve raporun işletmeye herhangi bir avantaj sağlamayacağına düşünülmesi,
- İşletme rakiplerinin sürdürülebilirlik raporu yayınlamaması,
- Sürdürülebilirlik rapor maliyetlerinin yüksek bulunması,
- İşletme itibarının zedelenmesi veya yasal etkilerinin olması.

Sürdürülebilirlik raporlaması, işletmelerin ve kuruluşların sürdürülebilirlik performanslarını, çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini, politika ve uygulamalarını, hedef ve başarılarını paylaştıkları bir süreçtir. Bu raporlar, paydaşlar, yatırımcılar, tüketiciler, çalışanlar ve düzenleyiciler gibi farklı ilgili taraflar için sürdürülebilirlikle ilgili bilgileri şeffaf bir şekilde sağlar.

İşletmeler sürdürülebilirlik uygulamalarını ve performanslarını paydaşlarına açıklamak zorundadır. Bu uygulama, işletmelerin kararlarını ve uygulamalarını hesap verebilir bir şekilde yönetmelerini gerektirmektedir. Yatırımcılar ve hissedarlar işletmelerin sürdürülebilirlik performansını önemsemekte

ve bu konuda daha fazla bilgi talep etmektedir. Sürdürülebilirlik raporları yatırımcıların risk ve fırsatları daha iyi anlamalarına yardımcı olur. Birçok ülke işletmelerin sürdürülebilirlik raporları sunmasını zorunlu kılmakta, bu da işletmelerin yasal düzenlemelere uymasını gerektirmektedir.

Toplumlar ve çevre örgütleri işletmelerden çevresel ve sosyal sorumluluklarını daha fazla yerine getirmelerini beklemektedir. Sürdürülebilirlik raporlaması bu beklentilere cevap vermektedir. Sürdürülebilirlik raporları, işletmelerin çevresel etkilerini, sosyal sorumluluklarını ve ekonomik performanslarını değerlendirmelerine olanak tanır. İşletmelerin güçlü yönlerini ve geliştirilmesi gereken alanlarını belirlemelerine yardımcı olmaktadır. İşletmeler paydaşlarına sürdürülebilirlik stratejileri, hedefleri ve başarıları hakkında güncel bilgiler sağlamaktadır. Bu raporlar şeffaflığı ve güveni artırmaktadır (Gerekan ve Bulut, 2018: 82).

Sürdürülebilirlik raporları, işletmelerin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşma yolunda kaydettikleri ilerlemeyi izlemelerine ve performanslarını iyileştirmelerine yardımcı olur. Sorunları belirleme ve çözme sürecini hızlandırır. İyi bir sürdürülebilirlik performansı işletmelere rekabet avantajı sağlar. Tüketiciler sürdürülebilir işletmelere daha olumlu bakar ve onlara daha sadıktır. Sürdürülebilirlik raporları, işletmelerin çevresel etkilerini izlemelerine ve azaltmalarına yardımcı olur. İşletmenin doğal kaynaklarının daha sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasına katkı sağlar (Tüyen, 2020: 94).

Sürdürülebilirlik raporlamasının amacı, işletmelerin sürdürülebilirlik konularını daha iyi anlamalarına, performanslarını değerlendirmelerine ve paydaşlarına hesap verebilir bir şekilde bilgi sağlamalarına yardımcı olmaktır. Bu raporlar, işletmelerin uzun vadeli başarılarını ve sürdürülebilir bir geleceğe katkılarını göstermek için önemli bir araçtır (WCED, 1987).

Sürdürülebilirlik raporlaması, işletmelerin sürdürülebilirlik stratejilerini ve yönetimlerini geliştirmelerine yardımcı olur. Veriler karar alma süreçlerinde kullanılır ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşma yolunda rehberlik eder. İşletmeler, sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla diğer işletmelerle iş birliği yapma fırsatına sahiptir. Ortak projeler ve girişimler, sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için daha büyük etki yaratır.

Sürdürülebilirlik raporları, işletmelerin karşılaştıkları sürdürülebilirlik sorunlarını tespit etmelerine ve çözüm önerileri geliştirmelerine yardımcı olur. Buna bağlı olarak işletmeler riskleri azaltır ve fırsatları değerlendirir. Sürdürülebilirlik raporları, sürdürülebilir yatırımcıların ve sürdürülebilir ürünleri tercih eden tüketicilerin dikkatini çeker. İyi sürdürülebilirlik performansı yeni yatırımcıları ve müşterileri çekebilir (WCED, 1987).

İşletmeler sosyal ve çevresel sorumluluklarını sürdürülebilirlik raporlaması yoluyla yerine getirirler. Toplum ve çevre ile uyum içinde faaliyet göstermeye kararlıdırlar.

Sürdürülebilirlik raporlaması, işletmelerin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşma yolunda kaydettikleri ilerlemeyi izlemelerini sağlar. Başarıları vurgular ve sürdürülebilirlik yol haritasını günceller. Sürdürülebilirlik raporlarının küresel olarak kabul görmüş standartlara uygun olarak hazırlanması, işletmelerin performanslarını daha kolay karşılaştırılabilir hale getirmiştir (Özdemir ve Pamukçu, 2016: 19).

Sürdürülebilirlik raporlaması, işletmeleri inovasyona ve yeşil teknolojiye yatırım yapmaya teşvik eder. Yenilikçi yatırımlar, işletmelerin sürdürülebilir ürünler ve iş süreçleri geliştirmesini sağlar. Sürdürülebilirlik raporları, işletmelerin çevresel ve sosyal riskleri yönetmesine yardımcı olur. İşletmeler krizlere ve itibar kaybına karşı direnç sağlar.

Sürdürülebilirlik raporlaması, işletmelerin sürdürülebilirlik taahhütlerini, ilerlemelerini ve etkilerini paydaşlarına ve kamuoyuna açıklamalarını sağlayan önemli bir araçtır. Bu raporlar, işletmelerin daha sürdürülebilir ve sorumlu bir şekilde faaliyet göstermelerine yardımcı olurken aynı zamanda rekabet avantajı da sağlamaktadır. Sürdürülebilirlik raporlaması, iş dünyasının yalnızca kâr amacı gütmenin ötesinde daha geniş sosyal ve çevresel sorumluluk taahhüdüne katkıda bulunur (Harris, 2000: 23).

Sürdürülebilirlik raporu, işletmeler tarafından faaliyetlerinin çevresel, sosyal ve yönetimsel etkileri hakkında yayınlanan bir rapordur. Muhatapların ve kullanıcıların bir işletmenin ticari faaliyetlerinin çevre ve toplum üzerindeki etkilerini daha net bir şekilde anlamalarını ve işletmelerin karşı karşıya kaldıkları veya kendilerine sunulan risk ve fırsatları değerlendirmelerini sağlar. Sürdürülebilirlik raporlarının artan önemi, yatırımcıların ve diğer paydaşların işletmelerden sürdürülebilirlik faaliyetleri ve çevresel, sosyal ve yönetim stratejileri hakkında daha fazla bilgi açıklamalarını istemesiyle ortaya çıkmaktadır.

Sürdürülebilirlik raporlaması, işletmelerin şu anda veya gelecekte karşılaşılabilecekleri risk ve etkilerin yanı sıra çevresel, sosyal ve yönetim ölçütleri de dahil olmak üzere çeşitli sürdürülebilirlik parametrelerine ilişkin hedeflerine yönelik ilerlemelerini aktarmalarını sağlayan bir finansal olmayan raporlama biçimidir. Sürdürülebilirlik raporlamasının birincil amacı, çabalara yönelik somut eylemleri teşvik etmektir. Sürdürülebilirlik raporlaması, işletmelerin faaliyetlerinin çevre, toplum ve ekonomi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini iletmelerine ve bu doğrultuda önceliklerini belirlemelerine yardımcı olur. Sürdürülebilirlik alanındaki ilerleme ve çabaların iletişimde tam şeffaflık sağlamak için raporlama formatı fotoğraflar, sayılar, grafikler,

infografikler vb. içerebilir. Uzun vadede, sürdürülebilirlik raporlaması işletmelerin riskleri ve fırsatları değerlendirmesine yardımcı olur ve yeşil operasyonlar yürütmelerine, KSS hedeflerine uyum sağlamalarına ve maliyet tasarrufu fırsatlarını artırmalarına yardımcı olur (GEP, 2024).

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARININ PAYDAŞLAR İLE İLİŞKİSİ

Sürdürülebilirlik raporları, işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarını, çevresel ve sosyal etkilerini ve yönetim yaklaşımlarını açıkladıkları ve değerlendirdikleri belgelerdir. Bu raporlar, işletmelerin paydaşlarıyla etkileşime geçmesi ve sürdürülebilirlikle ilgili bilgi paylaşması açısından büyük önem taşır (Gürlük, 2010: 87).

Sürdürülebilirlik raporları, işletmenin finansal performansının ötesinde sürdürülebilirlik performansını değerlendiren yatırımcılar ve hissedarlar için önemlidir. Bu raporlar yatırımcılara işletmenin uzun vadeli sürdürülebilirlik stratejileri, riskleri ve fırsatları hakkında bilgi sağlar. Sürdürülebilirlik raporları, hissedarlara işletme yönetiminin sürdürülebilirlikle ilgili taahhütlerini yerine getirip getirmediğini değerlendirme fırsatı sunar. Tüketiciler sürdürülebilir ürünleri ve etik iş uygulamalarını tercih etmektedir. Sürdürülebilirlik raporları, tüketicilere ürünlerin ve işletmelerin çevresel ve sosyal etkileri hakkında bilgi sağlar (Ayyıldız ve Genç, 2008: 508). Tüketicilerin daha bilinçli seçimler yapmasını sağlar. İşletme çalışanları, işverenlerinin sürdürülebilirlik taahhütlerini ve uygulamalarını önemsemektedir. Sürdürülebilirlik raporları, çalışanlara işletmenin sosyal sorumlulukları ve sürdürülebilirlik hedefleri hakkında bilgi sağlar (Ergün ve Çobanoğlu, 2012: 100).

Sürdürülebilirlik raporları, çalışanların kurumsal değerlere daha bağlı ve daha motive olmalarına yardımcı olur. İşletmeler tedarik zincirlerini sürdürülebilirlik gereklilikleriyle uyumlu hale getirmeye çalışır. Sürdürülebilirlik raporları tedarikçilere işletmenin sürdürülebilirlik beklentilerini açıklar. Tedarikçiler bu bilgileri kullanarak iş birliği yapabilir ve daha sürdürülebilir ürün ve hizmetler sunabilir. İşletmelerin faaliyetleri toplum üzerinde doğrudan etkiler yaratır. Sürdürülebilirlik raporları, işletmenin sosyal katkılarını ve çevresel etkilerini yerel topluluklara ve sivil toplum kuruluşlarına açıklar. Ayrıca işletmelerin toplumsal kabul ve destek kazanmasına yardımcı olur. Birçok ülke yasal olarak işletmelerin sürdürülebilirlik raporları sunmasını zorunlu kılmaktadır. Düzenleyiciler ve hükümetler bu raporları işletmelerin düzenlemelere uyumunu izlemek için kullanmaktadır. İşletmeler sürdürülebilirlik performanslarını vurgulayarak rekabet avantajı elde edebilirler. Sürdürülebilirlik raporları, işletmenin çevresel ve sosyal sorumluluklarına odaklandığını göstererek müşterilerin ve iş ortaklarının dikkatini daha da çekebilir (Harris, 2000: 23-24).

Sürdürülebilirlik raporları işletmenin çevresel, sosyal ve ekonomik performansını rakamlarla destekler. Bu veriler, işletmenin sürdürülebilirlik

hedeflerine ulaşma yolunda kaydettiği ilerlemeyi gösterir. Raporlar, işletmenin sürdürülebilirlik stratejilerini ve hedeflerini açıklar ve paydaşların işletmenin uzun vadeli taahhütlerini anlamalarına yardımcı olur.

İşletmeler sosyal sorumluluklarını ve sürdürülebilirlik projelerini sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla paylaşmaktadır. Toplum katkılarını ve sivil toplum projelerini vurgularlar. İşletmeler sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla çevresel etkilerini belirlemekte ve bu etkileri azaltmaya yönelik taahhütlerini sunmaktadır. Sürdürülebilir enerji kullanımı, atık azaltımı ve karbon ayak izinin azaltılması gibi konular bu raporlar aracılığıyla aktarılmaktadır (Jamali, 2006: 812).

Sürdürülebilirlik raporları ile işletmeler çevresel ve sosyal riskleri tanımlar ve bunları nasıl ele alacaklarını açıklarlar. Ayrıca sürdürülebilirlik alanındaki fırsatları da belirlerler. İşletmeler sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla yerel ve ulusal düzenlemelere uygunluklarını ortaya koyarlar. Bu uyum, hükümetler ve düzenleyiciler için önemlidir. Sürdürülebilirlik raporları, iş ortakları ve tedarikçilerle iş birliği fırsatlarına işaret eder. Ortak projeler ve sürdürülebilirlik girişimleri paydaşlar arasında iş birliğini teşvik eder. Sürdürülebilirlik raporları, işletmelerin sürdürülebilirlik alanında sorumluluk almalarını ve paydaşlarıyla şeffaf bir şekilde iletişim kurmalarını sağlar (Akgül, 2010: 157).

ULUSLARARASI SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI

Uluslararası sürdürülebilirlik raporlaması, işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarını uluslararası kabul görmüş standartlara göre değerlendirdikleri ve paydaşlarına ilettikleri bir süreçtir. Bu raporlar, işletmelerin çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini ve sürdürülebilirlik stratejilerini şeffaf bir şekilde belgelemelerini sağlar. Uluslararası sürdürülebilirlik raporlaması, işletmelerin sürdürülebilirlikle ilgili taahhütlerini ve performanslarını küresel olarak kabul görmüş standartlara uygun olarak ilettikleri (Nemli, 2004: 81) ve işletmelerin sürdürülebilirlik stratejilerini, hedeflerini ve ilerlemelerini paydaşlarına açık bir şekilde aktardıkları bir platform oluşturur. Aynı zamanda iş dünyasının sadece finansal kazanç odaklanmadığını, çevresel ve sosyal sorumlulukları da içeren bir bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. Bu raporlar, işletmelerin uluslararası alanda sürdürülebilirlik liderleri olarak tanınmalarına yardımcı olabilir (Jamali, 2006: 811).

Uluslararası sürdürülebilirlik raporlaması, işletmelerin sürdürülebilirlik taahhütlerini ve etkilerini paydaşlarına şeffaf bir şekilde ileterek sürdürülebilirlik performanslarını artırmaları ve toplumsal kabul görmeleri için önemli bir araçtır. Bu raporlar, iş dünyasının sadece finansal değil çevresel ve sosyal değerleri de içeren bir vizyona sahip olduğunu göstermektedir (Bansal, 2005: 198-200).

İşletmelerin çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik konularında yapıcı bir etki yaratmak ve sürdürülebilir bir geleceğe katkıda bulunmak için uluslararası sürdürülebilirlik raporlamasını benimsemeleri giderek yaygınlaşmaktadır. Bu tür bir raporlama işletmelere aşağıdaki şekillerde fayda sağlayabilir:

- Yatırımcı İlgisi ve Sürdürülebilir Yatırımlar: Sürdürülebilirlik raporları, sürdürülebilir yatırımlar yapan yatırımcıların dikkatini çeker. Bu yatırımcılar sürdürülebilirlik performansını göz önünde bulundurarak yatırım yapar ve işletmelere finansal destek sağlayabilir.
- Risk Azaltma ve Kriz Yönetimi: İşletmeler sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla çevresel ve sosyal riskleri ve bu risklere karşı aldıkları önlemleri gösterir. Aynı şekilde paydaşlar ve yatırımcılar için işletmenin risk yönetim kabiliyetlerini ortaya koyar ve kriz durumlarında daha sağlam bir temel sağlayabilir (Karaman, 2016: 1).
- Rekabet Üstünlüğü: İşletmelerin sürdürülebilirlik raporları, sürdürülebilirlik konusundaki kararlılıklarını ve başarılarını göstererek rekabet avantajı sağlar. Sürdürülebilir iş uygulamalarına sahip işletmeler, sürdürülebilirlik bilincine sahip müşteriler ve iş ortakları tarafından tercih edilmektedir.
- Toplumsal ve Çevresel İtibar: İşletmelerin sürdürülebilirlik raporları, sosyal ve çevresel sorumluluklarını tanımlar. İşletmelerin toplum ve doğa üzerindeki olumlu etkilerini vurgular ve toplumda olumlu bir imaj yaratır.
- İş birliği ve İnovasyon: Sürdürülebilirlik raporları, iş birliği ve inovasyon için fırsatlara işaret edebilir. İş ortakları, tedarikçiler ve diğer paydaşlarla yapılan iş birlikleri, işletmelerin sürdürülebilirlik performansını artırabilir.
- Sürdürülebilirlik Ödülleri ve Tanıma: İyi bir sürdürülebilirlik raporlaması, işletmelere sürdürülebilirlik ödülleri ve takdir fırsatları getirebilir. Ayrıca, işletmelerin sürdürülebilirlik alanındaki liderliğini vurgular ve itibarlarını artırır.

Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları

Uluslararası sürdürülebilirlik raporlaması için kullanılan standartlar, işletmelerin sürdürülebilirlik performansını değerlendirmek ve paydaşlarına şeffaf bir şekilde iletmek için kabul görmüş rehberler ve çerçeveler sunmaktadır.

Sürdürülebilirlik raporlaması standartlarına ilişkin olarak çerçeveler, yönetmelikler, hedefler, ilkeler, kılavuzlar, standart belirleyici kurumlar ve sertifikasyonlara ait bilgiler aşağıdaki Şekil 1’de gösterilmiştir.

CSDDD	CSR	CSR-RUG	
		ESRS	
		IFRS S	
		LkSG	NFRD
	SASB	Standard SASB	
	SFAP	SFDR	
			

Şekil 1. Sürdürülebilirlik Raporlaması Çerçevesi

Kaynak: Envoria, 2024, <https://envoria.com/reporting-landscape>, E.T.: 10/11/2024.

Sürdürülebilirlik raporlamasının belirli bir formatı yoktur. Bu standartlar, işletmelerin sürdürülebilirlik raporlarını oluştururken takip etmeleri gereken belirli kılavuzları içerir. Şekil 1’de belirtilen standartlar ve kılavuzlar aşağıda kısaca açıklanmıştır (Envoria, 2024):

- ❖ CSDDD (Corporate Sustainability Due Diligence Directive- Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi), insan hakları ve çevresel kaygıları ticari faaliyetlere ve kurumsal yönetime entegre ederek, tüm değer zinciri boyunca sürdürülebilir ve sorumlu iş uygulamalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır.
- ❖ CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive-Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlaması Direktifi), Avrupa Birliği’nde faaliyet gösteren işletmeler için finansal olmayan verilerin raporlanmasına yönelik tek tip bir çerçeve oluşturmaktadır. Direktif, iş dünyasını daha sürdürülebilir bir geleceğe taşımak amacıyla yatırımcılara, sivil toplum

- gruplarına, tüketicilere, politika yapıcılara ve diğer paydaşlara büyük işletmelerin finansal olmayan performanslarını dikkate almalarında yardımcı olmayı amaçlamaktadır.
- ❖ CSR-RUG (German CSR Directive Implementation Act). Almanya'daki büyük işletmelerin finansal olmayan bilgileri yayınlamasını gerektiren 2014/95/EU sayılı AB politikasına dayanan bir Alman düzenlemesidir. Yönetmelik 2017 yılında yürürlüğe girerek AB'nin Finansal Olmayan Raporlama Direktifini (NFRD) Alman ulusal hukukuna aktarmıştır.
 - ❖ DNK Kod (German Sustainability Code): Sürdürülebilirlik Kodu ile Alman Sürdürülebilir Kalkınma Konseyi (RNE) sürdürülebilir iş uygulamalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Kurallar hem sürdürülebilirlik raporlamasına kolay anlaşılır bir giriş hem de raporlama yükümlülükleri için bir arayüz sunmaktadır.
 - ❖ EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group), 2001 yılında Avrupa Komisyonu'nun teşvikiyle kamu yararına hizmet etmek üzere kurulmuş özel bir dernektir. EFRAG'ın faaliyetleri: Avrupa perspektifinden UFRS Muhasebe Standartlarının gelişimini ve sermaye piyasalarının etkinliğine nasıl katkıda bulduklarını etkilemek ve Avrupa Komisyonu'na UFRS Muhasebe Standartları (değişiklikleri) hakkında onay tavsiyesi sağlamak. Avrupa Sürdürülebilirlik Raporlaması Standartları (ESRS) taslağının ve Avrupa Komisyonu için ilgili değişikliklerin geliştirilmesi ve ESRS için uygulama desteği sağlamak şeklindedir.
 - ❖ EMAS (Eco-Management and Audit Scheme- Eko-Yönetim ve Denetim Planı), işletmelerin ve diğer kuruluşların çevresel performanslarını değerlendirmelerini, raporlamalarını ve geliştirmelerini sağlayan gönüllü bir çevre yönetim aracıdır. Kaynak ve malzeme verimliliğinin yanı sıra yasal uyumluluklarını sistematik olarak iyileştirmeyi ve olumsuz çevresel etkileri ve çevresel tehlikeleri azaltmayı amaçlayan işletmelere ve diğer kuruluşlara hitap eder.
 - ❖ ESRS (European Sustainability Reporting Standards -Avrupa Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları), işletmelerin sürdürülebilirlik girişimlerini ve etkilerini iletmeleri için yapılandırılmış bir yaklaşım sunarak CSRD uyumluluğunun temelini oluşturmaktadır.
 - ❖ AB taksonomisi, AB'nin sürdürülebilir finans çerçevesinin temel taşı ve önemli bir piyasa şeffaflığı aracıdır. Avrupa Yeşil Anlaşması hedefleri doğrultusunda, yatırımların geçiş için en çok ihtiyaç duyulan ekonomik faaliyetlere yönlendirilmesine yardımcı olur. Taksonomi, 2050 yılına kadar net sıfır yörünge ve iklim dışındaki daha geniş çevresel hedeflerle

uyumlu ekonomik faaliyetler için kriterleri tanımlayan bir sınıflandırma sistemidir.

- ❖ GHG (Greenhouse Gas Protocol) Protokolü, özel ve kamu sektörü faaliyetlerinden, değer zincirlerinden ve azaltım eylemlerinden kaynaklanan sera gazı (GHG) emisyonlarını ölçmek ve yönetmek için kapsamlı küresel standartlaştırılmış çerçeveler oluşturur.
- ❖ GRI (Global Reporting Initiative- Küresel Raporlama İnisyatifi) Standartları, büyük ya da küçük, özel ya da kamu, tüm kuruluşların ekonomi, çevre ve insanlar üzerindeki etkilerini karşılaştırılabilir ve güvenilir bir şekilde anlamalarını ve raporlamalarını sağlar, böylece sürdürülebilir kalkınmaya katkıları konusunda şeffaflığı artırır.
- ❖ IFRS (International Financial Reporting Standarts) S1, İşletmenin sürdürülebilirlikle ilgili risk ve fırsatları hakkında genel amaçlı finansal rapor kullanıcılarının işletmeye kaynak sağlama kararlarında faydalı olacak bilgileri açıklamasını gerektirmektedir.
- ❖ IR (Integrated reporting- Entegre raporlama), bir işletmenin performansını belirleyen finansal ve finansal olmayan faktörler arasındaki ilişkinin ve bir işletmenin uzun vadede nasıl sürdürülebilir değer yarattığının anlaşılmasını geliştirmede önemli bir araçtır.
- ❖ ISO (International Organization for Standardization-Uluslararası Standardizasyon Örgütü), küresel uzmanları bir araya getirerek bir ürünün yapımından bir sürecin yönetimine kadar her konuda en iyi yöntem üzerinde anlaşmaya varılmasını sağlar. En eski uluslararası sivil toplum kuruluşlarından biri olan ISO, 1946'dan bu yana dünyanın dört bir yanındaki insanlar ve işletmeler arasında ticaret ve iş birliğine olanak sağlamaktadır.
- ❖ IISB (International Sustainability Standards Board- Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu), sürdürülebilirlik raporlaması alanında devrim yaratan bir kurumdur. 2021 yılında kurulan ISSB, IFRS Vakfı'nın gözetimi altında, sürdürülebilirlikle ilgili finansal bilgilerin açıklanmasına yönelik uluslararası standartlar geliştirmek ve onaylamakla görevlidir.
- ❖ LkSG (German Supply Chain Due Diligence Act -Alman Tedarik Zincirinde Durum Tespiti Yasası), bu yasaya göre işletmeler tüm tedarik zincirlerini göz önünde bulundurmalı, ancak bundan kademeli bir şekilde sorumlu olmalıdır. Bu, işletmelerinin başlangıçta tedarikçilerin tedarikçilerinden değil, yalnızca doğrudan tedarikçilerinden sorumlu olduğu anlamına gelmektedir.

- ❖ NFRD (Non-Financial Reporting Directive- Finansal Olmayan Raporlama Direktifi), Ocak 2024'te NFRD'nin yerini resmi olarak Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlaması Direktifi (CSRD) almıştır. CSRD, NFRD'nin kapsamını ve raporlama gerekliliklerini genişletmiştir.
- ❖ OECD (Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct- Çok Uluslu İşletmeler için Sorumlu İş Davranışına İlişkin Kılavuz İlkeler), hükümetler tarafından çok uluslu işletmelere yönelik tavsiyelerdir. Kılavuz İlkeler, işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal ilerlemeye yapabilecekleri olumlu katkıları teşvik etmeyi ve bir işletmenin faaliyetleri, ürünleri ve hizmetleri ile ilişkili olabilecek Kılavuz İlkeler kapsamındaki konular üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirmeyi amaçlamaktadır.
- ❖ SASB (Sustainability Accounting Standards Board- Sürdürülebilirlik Muhasebe Standartları Kurulu) Standartları, 77 sektör için mevcut olan SASB Standartları, bir işletmenin nakit akışlarını, finansmana erişimini ve sermaye maliyetini kısa, orta veya uzun vadede etkileme olasılığı en yüksek olan sürdürülebilirlikle ilgili riskleri ve fırsatları ve yatırımcılar için yararlı olması en muhtemel açıklama konularını ve ölçütlerini belirlemektedir.
- ❖ SBTi (Science Based Targets initiative-Bilim Temelli Hedefler girişimi), dünya çapındaki işletmelerin ve finans kuruluşlarının iklim kriziyle mücadelede üzerlerine düşeni yapmalarını sağlayan kurumsal bir iklim eylem organizasyonudur.
- ❖ SDGs (Sustainable Development Goals- Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri), küresel Hedefler olarak da bilinen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, 2015 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yoksulluğu sona erdirmek, gezegeni korumak ve 2030 yılına kadar tüm insanların barış ve refah içinde yaşamasını sağlamak için evrensel bir eylem çağrısı olarak kabul edilmiştir.
- ❖ SFAD (Sustainable Farming Assurance Programme -Sürdürülebilir Tarım Güvence Programı), yem ve gıda tedarik zincirindeki işletmeleri, ormansızlaşma ve arazi dönüşümünden arındırılmış ve düşük karbon ayak izine sahip, sorumlu bir şekilde üretilmiş emtiaları tedarik etmeleri için desteklemektedir.
- ❖ SFDR (Sustainable Finance Disclosure Regulation-Sürdürülebilir Finans Bilgilendirme Yönetmeliği), Eurosif üyelerinden gelen ve SFDR sonrası piyasaya ilişkin araştırma yapma, bu düzenlemenin teknik düzeyde uygulanmasını daha iyi anlamak ve yönetmek için bilgi

alışverişini ve bilgi paylaşımını artırma ve gelecekteki reform alanlarını belirleme ihtiyacını vurgulayan özel bir talebi takip etmektedir.

- ❖ UN Global Compact, 160'ın üzerinde ülkede 20.000'in üzerinde işletme ve 4.500'ün üzerinde işletme dışı üyesi ile dünyanın en büyük kurumsal sürdürülebilirlik inisiyatifidir. Dünyamız, tüm insanlar, topluluklar ve pazarlara fayda sağlayan sürdürülebilir ve kapsayıcı bir küresel ekonomi yaratmak için kurumların iş birliği ile harekete geçmelerini teşvik eder.
- ❖ PRI (Principles for Responsible Investment-Sorumlu Yatırım İlkeleri), yatırımcıları, getirilerini artırmak ve riskleri daha iyi yönetmek için sorumlu yatırıma kullanmaya teşvik eder, ancak kendi karı için faaliyet göstermez; küresel politika yapıcılarla ilişki kurar, ancak herhangi bir hükümetle ilişkili değildir; Birleşmiş Milletler tarafından desteklenir, ancak bir parçası değildir. PRI gerçekten bağımsızdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde çok popüler bir hale gelen sürdürülebilirlik kavramı, nesiller arası adalet vurgusu ile ortaya çıkmış ve 1970'li yıllardan beri kullanılmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramının gelişiminde 1987'de yayımlanan Brundtland Raporu öne çıkmaktadır. Bu rapor, sürdürülebilir kalkınma kavramını tanıtan ve bunun nasıl başarılabileceğinin açıklandığı ilk rapordur. Rapor kapsamında, çevresel bozulmanın nedenleri araştırılmış; sosyal eşitlik, ekonomik büyüme ve çevre sorunları arasındaki bağlantıların anlaşılmasına çalışılmış ve bu üç alanı bütünlükten politika çözümleri geliştirilmiştir. Bu nedenlerle söz konusu rapor sürdürülebilirlik konusunun temel taşı oluşturmuştur. Sürdürülebilirlik, işletmelerin ve diğer kuruluşların paydaşlarıyla iletişimlerini geliştirmeleri için yararlı bir araçtır. Ayrıca sürdürülebilirlik, dürüstlük, şeffaflık ve hesap verebilirliğin bir kanıtı ve bir işletmenin sürdürülebilir büyümeye olan bağlılığını göstermenin bir yolu olarak görülmektedir. Gün geçtikçe sürdürülebilirlik kavramı daha fazla önem kazanmış ve dünya genelinde genel bir kabul görmüştür. Buna bağlı olarak sürdürülebilirlik standartları ortaya çıkmıştır. Bu standartların sayısı sürekli artmakta ve gelişen koşullara bağlı olarak standartlar sürekli olarak güncellenmektedir.

İşletmelerin, sürdürülebilirlik raporlamalarına uyum sağlamasının, uluslararası piyasalarda işlem gören yatırımcıları işletmeye yatırıma teşvik etmesi açısından önemli olduğu, sürdürülebilirlik odaklı tüketici ve yatırımcıların ilgisini çekebileceği, işletmelerin sadece finansal başarıları değil, aynı zamanda çevresel ve sosyal etkileri hakkında da bilgi sahibi olmak isteyen birçok paydaşın beklentilerine yanıt verebileceği düşünülmektedir. Ayrıca

sürdürülebilirlik konusundaki güçlü performans, işletmeyi rakiplerine karşı daha rekabetçi hale getirecektir.

Sürdürülebilirlik sadece geçici bir trend değil, modern dünyadaki işletmeler için iş stratejisi ve karar alma süreçlerinde temel bir gerekliliktir. Bu da kuruluşların, büyüme ve kârlılığı teşvik ederken sürdürülebilir uygulamaları hayata geçirmek için gereken beceri ve bilgiye sahip doğru kurumsal sürdürülebilirliğe ihtiyaç duyduğu anlamına gelmektedir. Sürdürülebilirlik; gezegenimizi, su ve hava gibi doğal kaynaklarımızı koruyabilmemiz açısından önemlidir. Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir iş uygulamaları ve ekonomik kalkınmayı içermektedir. İşletmeler ve hükümet sürdürülebilir uygulamaları takip ettiğinde, sera gazı emisyonlarını ve fosil yakıtları azaltmak için bireyler ve topluluklar üzerinde bir dalga etkisi oluşturmaktadır. Tüm bunlar daha iyi bir yaşam kalitesine katkıda bulunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma için; işletmeler, hükümetler, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve ilişkili olunan tüm taraflar için sürekli ve tutarlı bir iş birliği gerekmektedir.

Sürdürülebilirlik işletmeler tarafından daha sürdürülebilir uygulamaların kullanımını arttırmaktadır. İşletmelerin sürdürülebilirliği benimsemeleri için belki de en ikna edici neden, sürdürülebilirliğin gelecek nesiller üzerinde yaratabileceği derin etkidir. Kuruluşların bugün aldıkları kararlar, gelecek nesillerin karşılaşılabileceği olumsuz, çevresel ve sosyal zorlukları potansiyel olarak azaltacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağ, A., & Sülük, R. G. (2019). Sürdürülebilirlik, Çevresel Riskler ve Çevre Muhasebesi Arasındaki İlişkinin Tespiti: Erzurum İlinde Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 1945-1960.
- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir kalkınma: uygulamalı antropolojinin eylem alanı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, 24, 133-164.
- Aksoy, F. (2019). İşletmelerde sürdürülebilirlik raporlama çerçeveleri. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21(2), 324-346.
- Alp, İ., Öztel, A. ve Köse, M. S. (2015). Entropi tabanlı MAUT yöntemi ile kurumsal sürdürülebilirlik performansı ölçümü: bir vaka çalışması. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-81.
- Aras, G. ve Crowther, D. (2009). *The durable corporation: Strategies for sustainable development*. CRC Press.
- Aydemir, R. (2018). 21. Yüzyılda Sürdürülebilir Toplum Anlayışı Ne Kadar Gerçekçi? <https://www.ekoyapidergisi.org/21-yuzyilda-surdurulebilir-toplum-anlayisi-ne-kadar-gercekci> (E. T.: 11/12/2024).
- Ayvacık, E.(2022).Sürdürülebilirlik açısından Yeşil Finansman. Karabulut, Ş.(Ed.). *Teorik anlamda iktisadi ve finansal olaylara akademik yaklaşımlar* (209-222 ss.). Ekin Yayınevi, Bursa.
- Ayyıldız, H. ve Genç, K. Y. (2008). Çevreye duyarlı pazarlama: Üniversite öğrencilerinin çevreye duyarlı pazarlama uygulamaları ile ilgili tutum ve davranışları üzerine bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 505-527.
- Bansal, P. (2005). Evolving sustainably: A longitudinal study of corporate sustainable development. *Strategic Management Journal*, 26(3), 197-218.
- Brown, B. J., Hanson, M. E., Liverman, D. M. ve Merideth, R. W. (1987). Global sustainability: Toward definition. *Environmental Management*, 11(6), 713- 719.
- Bulut Ö. D. (2013). *Kentsel sürdürülebilirlik için yerel gündem 21: Samsun örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Corrêa, H. L.ve Xavier, L. H. (2013). Concepts, design and implementation of Reverse Logistics Systems for sustainable supply chains in Brazil. *Journal of Operations and Supply Chain Management*, 6(1), 1-25.
- Costanza, R. ve Patten, B. C. (1995). Defining and predicting sustainability. *Ecological Economics*, 15(3), 193-196.
- Envoria. (2024). The sustainability reporting landscape. <https://envoria.com/reporting-landscape>, (E.T.: 10/11/2024).
- Ergün, T. ve Çobanoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 97-123.
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196-215.
- Gedikli, E. Y. ve Gökırmak, H. (2021). Katılım bankacılığı ve sürdürülebilirlik. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 16(1), 75-93.
- Gerekan, B. ve Bulut, E. (2018). Sürdürülebilir sosyal sorumlulukta üç boyutlu raporlama: Türkiye’de sürdürülebilirlik raporu yayımlayan bankalar üzerine bir araştırma. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2018(1), 80-88.
- Golob, U. ve Bartlett, J. L. (2007). Communicating About corporate social responsibility: A comparative study of CSR reporting in Australia and Slovenia. *Public Relations Review*, 33(1), 1-9.
- Gündoğdu, H. G. ve Aytekin, A. (2022). İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar Bağlamında Çok Kriterli Bir Değerlendirme. *İnsan Ve İnsan*, 9(33), 33-52.
- Gürlük, S. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanabilir mi?. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2), 85- 99.
- Harris J.M. (2000). *Basic principles of sustainable development*. Global Development and Environment Institute, Boston-Somerville: Tufts University.
- Hongming, X., Ahmed, B., Hussain, A., Rehman, A., Ullah, I., ve Khan, F. U. (2020). Sustainability reporting and firm performance: The demonstration of Pakistani firms. *Sage Open*, 10(3), 1-12. <https://doi.org/10.1177/2158244020953180>

- Hoşkara, E. (2007). *Ülkesel koşullara uygun sürdürülebilir yapım için stratejik yönetim modeli*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Jamali, D. (2006). Insights into triple bottom line integration from a learning organization perspective. *Business Process Management Journal*, 12(6), 809- 821.
- Karaman, Z. (2016). Afet yönetimine giriş ve Türkiye’de örgütlenme. Z. Kahraman ve A. Asuman (Ed.), *Bütünleşik afet yönetimi* (s. 1-36). İzmir: İlkem Yayınları.
- Kaya, H. P. (2015). Entegre raporlama sisteminin ortaya çıkış sebepleri ve şirketlere sağlayacağı faydalar. *Muhasebe Ve Denetime Bakış*, 15(45), 113-130.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (1), 19-33.
- Kim, L., Rhou, Y., Uysal, M. ve Kwan, N. (2017). An examination of the links between corporate social responsibility (CSR) and its internal consequences. *International Journal Hospital Management*, 61, 26-34.
- Kolk, A. (2004). A decade of sustainability reporting: developments and significance. *International Journal of Environmental and Sustainable Development*, 3(1), 51-64.
- Malan, D. (2017). Health metrics for corporate reporting. *The Journal of Corporate Citizenship*, 68, 118-134.
- McGill Üniversitesi. (2024). What is Sustainability? <https://www.mcgill.ca/sustainability/files/sustainability/what-is-sustainability.pdf> (E. T.: 11/11/2024)
- Mebratu, D. (1998). Sustainability and sustainable development: historical and conceptual review. *Environmental Impact Assessment Review*, 18(6), 493-520.
- Nemli, E. (2004). *Sürdürülebilir kalkınma: Şirketlerin çevresel ve sosyal yaklaşımları*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Özdemir, Z. ve Pamukçu, F. (2016). Kurumsal sürdürülebilir raporlama sisteminin Borsa İstanbul sürdürülebilirlik endeksi kapsamındaki işletmelerde analizi. *Mali Çözüm Dergisi*, 314, 13-35.
- Özerhan, Y. ve Sultanoğlu, B. (2018). Sürdürülebilirlik raporu kapsamında çevresel bilgilerin raporlanması ve güvence denetimi. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 17(53), 55-76.
- Özgür, M. E. (2017). Nüfus dinamikleri, çevre ve sürdürülebilirlik. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 15(1), 1-26.
- Öztekin, C. A. (2021). Sürdürülebilir yaşam rehberi. *Journal of Management Theory and Practices Research*, 2(2), 178-181.
- Pamukçu, N. (2016). *Kurumsal sürdürülebilirliğin sağlanmasında bütçe yönetimi ve bir uygulama*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Prizzia, R. (2007). Sustainable development in an international perspective. In Kivi V. Thai, Dionne Rahm, Jerrell D. Cogburn (Ed.) içinde, *Handbook of Globalization and the Environment* (19-40). Boca Raton FL: CRC Press.
- Sarı, V. İ. (2024). Sürdürülebilirlik Kavramı Nasıl Doğdu ve Gelişti? <https://emsal.com/surdurulebilirlik-kavrami-nasil-dogdu-ve-gelisti/> (E.T.: 10/11/2024).
- Sarıkaya, M. ve Oruç, İ. (2010). Kurumsal itibar oluşturmada stratejik işbirliği olarak işletme-STK ilişkisi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 95-102.
- Schwartz, K. M., Wright, K. N., Richards, E. G., King, L. P. ve Park, A. J. (2022). Sustainability in healthcare: A call to action for surgeons and healthcare leaders. *Journal of Minimally Invasive Gynecology*, 29(9), 1040-1042.
- Şimşek, O. ve Tunalı, H. (2022). Yeşil finansman uygulamalarının sürdürülebilir kalkınma üzerindeki rolü: Türkiye Projeksiyonu. *Ekonomi Ve Finansal Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 16-45.
- Toker, K., ve Çınar, F. (2018). Sağlık sektöründe kurumsal sürdürülebilirlik yönetimi ve İstanbul Avrupa yakasındaki hastaneler üzerine bir araştırma, *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(16), 46-51.
- Tüyen, Z. (2020). İşletmelerde sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilirliği etkileyen etmenler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 91-117.
- Uzpak, B. D. (2019). *Halka açık konaklama şirketlerinde sürdürülebilirlik uygulamaları: Borsa İstanbul sürdürülebilirlik endeksi’nde yer alan şirketler ile karşılaştırmalı bir analiz* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

- Vanderbilt University. (2023). The Importance of Sustainability in Business. <https://business.vanderbilt.edu/corporate-sustainability-certificate/article/sustainability-in-business/> (E.T.: 13/11/2024).
- WCED. (1987). S.W.S. World commission on environment and development. Our Common Future, 17(1), 1-91. <https://id1-bnc-idrc.dspacedirect.org/server/api/core/bitstreams/a475333a-2123-4655-8e16-108d1dcd477f/content> (E.T.: 10/11/2024).
- Wiersum, F.K. (1995). 200 years of sustainability in forestry: Lessons from history. *Environmental Management*, 19(3), 321-329.
- Yalçın, S. (2021). Sürdürülebilir finansman. S. Yalçın, E. Ayvacı ve Ü. Gülhan (Ed.), *Finans alanında güncel yaklaşımlar* içinde (s. 283-305). Gazi Kitabevi, Ankara.
- Yükçü, S. ve Fidancı, N. (2016). Sürdürülebilirlik maliyeti örneği olarak maden sahası restorasyonu. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30(3), 663-677.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PHİLLİPS EĞRİSİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE GENÇ İŞSİZLİK VE ENFLASYON ARASINDAKİ İLİŞKİ¹

Songül Akkoyun², Duygu Baysal Kurt³

GİRİŞ

Ekonomiler açısından makroekonomik sorunlar çeşitlilik arz etse de genel itibarıyla bütün ekonomiler için önemli sorunların başında gelen işsizlik ve enflasyondur. Özellikle gelişmekte olan ekonomiler açısından söz konusu sorunların çözülmesi ekonomi politikaların yapımında ön planda bulundurulmaktadır. Çünkü bu iki değişken, ekonomilerin iktisadi istikrarı için önemli olup, söz konusu değişkenlerdeki yükseklik iktisadi istikrarsızlık açısından bir gösterge durumundadır (Bayrak ve Kanca, 2013). Bu açıdan değerlendirildiğinde, işsiz, işsizlik oranı, enflasyon ve enflasyon oranı kavramlarının verilmesinde fayda bulunmaktadır. TÜİK (2021)' e göre, referans alınan dönemde istihdamda yer almayan ve son dört hafta içinde aktif bir arama kanalını vasıtasıyla iş arayan, iş bulduğu takdirde iki hafta içerisinde işbaşı yapabilecek olan ya da iş bulduğundan dolayı iş aramayan ve üç ay içinde işbaşı yapacak olan bireyler işsiz kategorisine girmektedir. Bu bağlamda işsizlik oranının çalışma gücü ve isteği olup cari ücret düzeyinde çalışmayı kabul eden bireylerden iş bulamayanların ekonomideki toplam işgücüne oranını ifade ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Mucuk, 2015). Enflasyon, zamanla mal ve hizmet fiyatlarına genel bir artış olarak yansıyan, satın alma gücünde kademeli bir kayıptır. Enflasyon oranı, bir yıl boyunca seçilmiş mal ve hizmetlerden oluşan bir sepetin ortalama fiyat artışı olarak hesaplanmakta olup, yüksek enflasyon, fiyatların hızla arttığı anlamına gelirken; düşük enflasyon, fiyatların daha yavaş arttığını ifade etmektedir (Fernando, 2024).

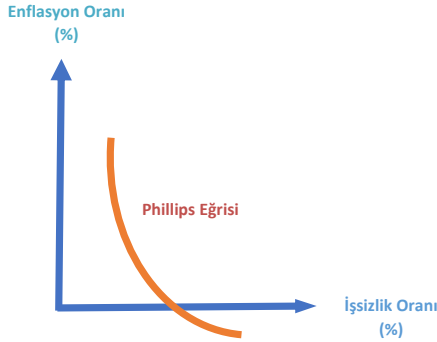
1 Bu çalışma "TÜBİTAK-2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Desteği Programı" kapsamında desteklenmiştir.

2 Mezun Lisans Öğrencisi, Bayburt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ORCID: 0009-0008-6811-7594, songulyavuz1461@gmail.com

3 Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ORCID: 0000-0001-8364-0705, duyukurt@bayburt.edu.tr

İktisat literatüründe işsizlik ve enflasyon oranı arasındaki ilişkinin ortaya koyulması Phillips Eğrisi aracılığı ile yapılmaktadır. Enflasyon ve işsizlik oranları arasındaki ilişkiyi gösteren Phillips Eğrisi, Phillips (1958)'deki çalışmasına dayanmaktadır. Phillips (1958), bu çalışmasında Birleşik Krallık için 1861-1957 dönemini ele alarak işsizlik ve parasal ücretlerdeki değişim arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Söz konusu çalışmadaki parasal ücretlerdeki değişim, Samuelson ve Solow (1960) tarafından yapılan çalışmada ortalama fiyat artışı yani enflasyon oranı olarak ele alınmıştır.

Phillips Eğrisi, enflasyon seviyesi ile işsizlik arasındaki ampirik olarak ters ilişkiyi ifade etmekte olup, yüksek enflasyon ve düşük işsizlik ya da düşük enflasyon ve yüksek işsizlik arasında seçimi göstermektedir (Maka ve Holanda Barbosa, 2022; Hobijn vd., 2023). Enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasındaki ters yönlü ilişkiyi gösteren Phillips Eğrisi, Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1: Phillips Eğrisi

Kaynak: Orji vd., 2015.

ILO (2024), genç nüfusun 15-24 yaş aralığında olduğunu kabul etmekte olup, genç işsizlik oranı genel olarak bu bağlamda hesaplanmaktadır. Buna rağmen bazı ülkelerde genç işsizlik oranı hesaplanırken söz konusu yaş aralığı değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin Nijerya'da 6-30 yaş aralığı iken; Avusturalya'da 12-25'dir. Fakat Türkiye'de genç işsizlik oranı hesaplanırken ILO (2024)'deki yaş aralığı dikkate alınmaktadır (Karabıyık, 2009).

İşsizlik sorunu kadar genç işsizlik sorunu da ekonomiler açısından olumsuz göstergesidir. Genç işsizlik sorununu ortadan kaldırılması için dünya genelinde farklı politikalar oluşturulmaktadır (Akcan, 2018). Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomiler, dünya genelinde baş gösteren ekonomik ve sosyal sorunlar karşısında daha kırılgan ekonomik yapıya sahip olduklarından dolayı makro iktisadi göstergeleri çabucak etkilenmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, gelişmekte olan ekonomilerde söz konusu sorunlar istihdamda özellikle genç işgücü istihdamında önemli problemlere yol açabilmektedir (Kubılay, 2022).

Hem ekonomik hem de sosyal anlamda ekonomilerin gelişmesinde genç işgücü önemli bir yerdedir. Çünkü genç emeğin, kapasitelerini etkin ve verimli bir biçimde kullanmalarını sağlamak, hem kendi nesilleri için çok büyük yarar sağlayacak hem de genç nüfusun kendilerinden sonra gelen nesillere işgücü, bilgi, beceri, eğitim, öğretim, kültür, değerler, idare ve yeni kapasite yaratma gibi konularda katkıları önemli ölçüde olacaktır (Tunçsiper ve Rençber, 2020).

Phillips Eğrisinin Türkiye açısından ele alındığı çalışmalar literatürde yer almaktadır. Söz konusu çalışmalara bu çalışmanın literatür kısmında yer verilecektir. Literatürde yer alan bu çalışmaların ışığında, genç işsizlik oranı ile enflasyon oranı arasındaki ilişkinin Phillips Eğrisi kapsamında ortaya konulması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. 1991-2022 dönemine ait genç işsizlik oranı ile enflasyon oranı verileri kullanılarak ARDL Sınır Testi Türkiye için yapılmıştır.

LİTERATÜR

Türkiye için Philips Eğrisinin geçerli olup olmadığının ortaya koyulması için birçok çalışma literatürde yerini almıştır. Söz konusu çalışmaların yer aldığı literatür özeti Tablo 1’de yer almaktadır. Tablo 1 değerlendirildiğinde, genel olarak çalışmalarda Phillips Eğrisinin geçerli olmadığına sonucuna varılmıştır. Türkiye ekonomisi açısından Phillips Eğrisinin geçerliliği konusunda herhangi bir sonuca oluşan çalışmalar Bayrak ve Kanca (2013), Atgür (2020), Buyrukoğlu ve Altunakar Mercan (2022), Ekinci vd. (2023) ile Kartal (2024)’dür. Ayrıca söz konusu çalışmalarda işsizlik ile ilgili kullanılan değişkenin toplam işsizlikle bağlantılı olduğu görülmektedir.

Tablo 1: Türkiye ile İlgili Literatür Özeti

Yazar(lar)	Periyot	Değişkenler	Yöntem	Sonuç
Bayrak ve Kanca (2013)	1970-2010	-İşsizlik oranı -Enflasyon oranı	-En Küçük Kareler Yöntemi	Uzun dönemde Phillips Eğrisinin geçerli olmadığı; ancak kısa dönemde geçerli olduğu ortaya konulmuştur.
Tabar ve Kırışkan Çetin (2016)	2003:M01-2016:M12	-İşsizlik oranı -Enflasyon oranı	-Gregory-Hansen Eşbütünleşme Testi -Maki Eşbütünleşme Testleri	Hem uzun dönemde hem de kısa dönemde Phillips Eğrisinin geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Atgür (2020)	1988-2017	-İşsizlik oranı -Enflasyon oranı -İhracat birim değer endeksi -İthalat birim değer endeksi -Geniş tanımlı parasal büyüme oranı	-En Küçük Kareler Yöntemi -Johansen Eşbütünleşme Testi	Phillips Eğrisinin geçerli olduğu ortaya konulmuştur.

Aygün Alıcı (2021)	2005:Q1-2021:Q4	-İşsizlik oranı -Enflasyon oranı	-Residual Augmented Least Squares (RALS) Tekniği	Uzun dönemde Phillips Eğrisinin geçerli olmadığı sonucuna varılmıştır.
Yıldırım ve Sarı (2021)	2005:M01-2020:M08	-İşsizlik oranı -Enflasyon oranı	-Fourier Shin Eşbütünleşme Testi -Dinamik En Küçük Kareler (DOLS) Yöntemi	Phillips Eğrisinin geçersiz olduğu sonucu elde edilmiştir.
Yıldız (2021)	2006:M01-2020:M11	-İşsizlik oranı -Enflasyon oranı	-Fourier Eşbütünleşme Testi -Fourier Nedensellik Testi	Phillips Eğrisinin geçersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Buyrukoğlu ve Altınakar Mercan (2022)	2009M05-2021M11	-İşsizlik oranı -Enflasyon oranı	-Engle-Granger Eşbütünleşme Testi -Granger Nedensellik Testi	Phillips Eğrisinin geçerli olduğu ortaya koyulmuştur.
Ekinci vd. (2023)	1995-2021	-İşsizlik oranı -Enflasyon oranı	-ARDL -Granger Nedensellik Testi	Uzun dönemde Phillips Eğrisi geçerli değildir. Fakat kısa dönemde bir geçerlilik söz konusudur.
Kartal (2024)	1960-2022	-İşsizlik oranı -Enflasyon oranı	-Maki (2012) çoklu yapısal kırılmalı eşbütünleşme testi -Newey-West HAC Tahmincisi	Uzun vadede Phillips Eğrisi geçerli olmayıp, kısa vadede geçerli olduğu sonucuna varılmıştır.

TÜRKİYE'DE PHILLIPS EĞRİSİ'NİN GENÇ İŞSİZLİK ORANI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Veri Seti

1991-2022 dönemi için yıllık verileri dikkate alınarak analizler yapılmıştır. Tablo 1'de çalışmanın değişkenleri ile ilgili detaylı bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 2: Verilere Ait Bilgiler

Değişkenler	Değişkenlere Ait Açıklamalar	Verinin Kaynağı
gio	Genç işsizlik oranı	World Bank, 2023
enf	Enflasyon oranı	World Bank, 2023

Yapılan analizlerde değişkenlerin önünde bulunan “l” notasyonu ilgili değişkene ait logaritmik ifadeyi temsil ederken “d” harfi ise değişkenin farkının alındığını göstermektedir. Tablo 2 yer alan veriler ile aşağıda yer alan model tahmin edilmiştir:

$$lgio_t = \alpha_{0t} + \alpha_1 lenf_t + u_t$$

Yöntem

Çalışmada öncelikli olarak ele alınan değişkenlerin birim köklü olup olmadığı hem ADF hem de PP testleri kullanılarak araştırılmıştır. Söz konusu testler yapıldıktan sonra genç işsizlik oranı ve enflasyon oranı arasında ilişkinin

olup olmadığı ARDL Sınır Testi kullanılarak analiz edilmiştir.

ADF ve PP Birim Kök Analizleri

Çalışmanın değişkenlerinin birim kök içerip içermedikleri ADF ve PP analizleri kullanılarak analiz edilmiş olup bu analizlerin sonuçlarına Tablo 3’de yer verilmiştir.

Tablo 3: ADF ve PP Testlerine Ait Sonuçlar

Değişken	ADF		PP		Karar
	Sabitli		Sabitli		
	t	p	t	p	
lgio	-2.062193	0.2604	-1.979770	0.2937	Durağan Değil
d(lgio)	-4.792685	0.0006	-6.682976	0.0000	Durağan
lenf	-1.024746	0.7318	-1.024746	0.7318	Durağan Değil
d(lenf)	-3.039976	0.0425**	-3.051080	0.0415**	Durağan

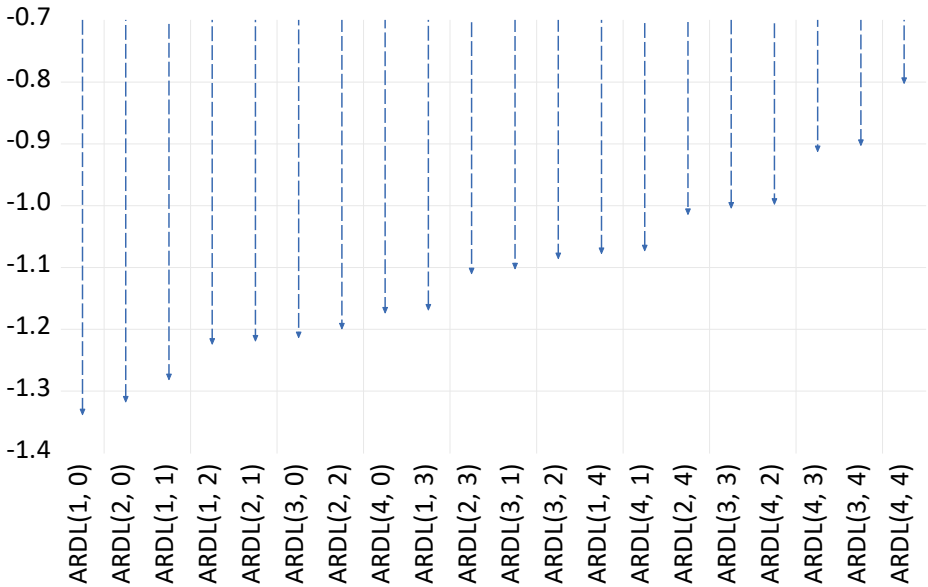
Notlar: **, %5 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. Schwarz bilgi kriteri kullanılırken maksimum gecikme uzunluğu olarak 3 alınmıştır.

Tablo 3’de verilen ADF ve PP analiz sonuçlarına göre genç işsizlik oranı ve enflasyon oranı verileri düzeyde değil birinci farkta durağandır.

ARDL Sınır Testi

ARDL analizini yapmadan önce uygun gecikme uzunluğu SIC’a (Schwarz Bilgi Kriterine) göre belirlenmiş ve Şekil 2’de en iyi 20 SIC modeli verilmiştir.

Schwarz Criteria

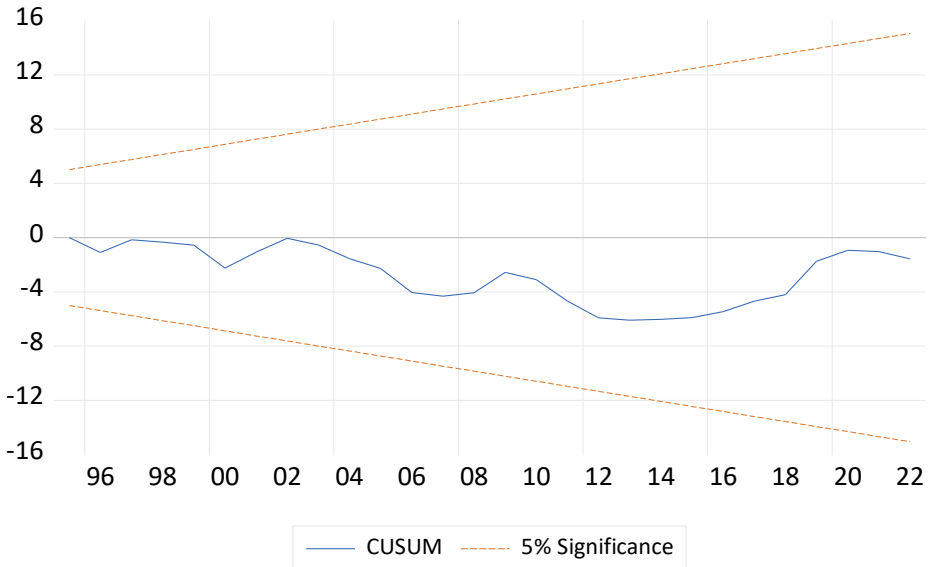
Şekil 2: En İyi 20 Model

Şekil 2 incelendiği zaman, ARDL (1,0) modelinin SIC kriterinin en küçük değerini veren diğer bir deyişle en iyi model olduğu görülmektedir.

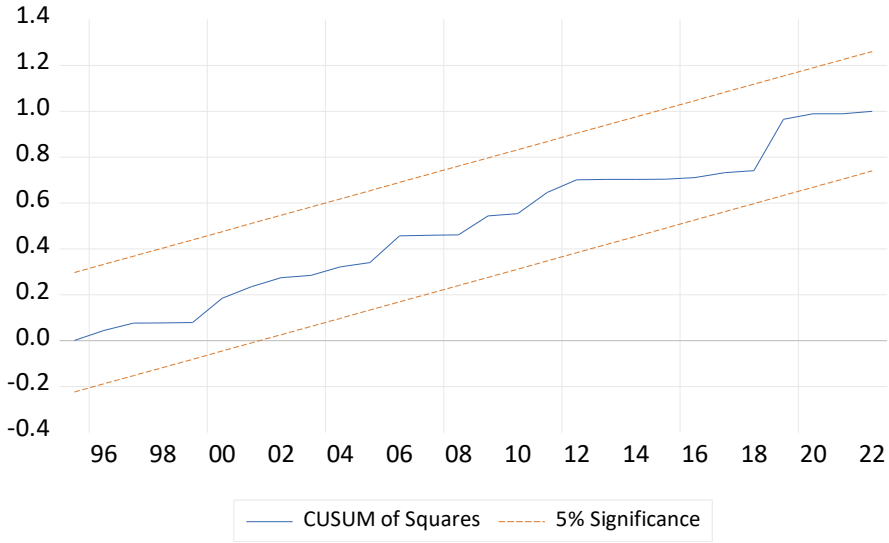
Tablo 4: Modele Ait Diagnostik Test Sonuçları

Tanısal İstatistikler						
Jarque-Bera	LM	BPG	ARCH	RESET	CSM	CSMQ
0.074149 (0.963604)	3.532640 (0.1710)	0.275587 (0.8713)	0.166150 (0.6836)	0.133095 (0.7181)	İstikrarlı	İstikrarlı
Açıklamalar:						
<ul style="list-style-type: none"> • Modelin optimal gecikme yapısının ARDL (1,0) olduğu görülmüştür. • Sabitli model dikkate alınarak analizler yapılmıştır. • Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini ifade etmektedir. • Jarque-Bera değeri, normallik testine ait istatistik değerini; LM değeri, Breusch-Godfrey otokorelasyon LM Testine ait X^2 istatistik değerini; BPG değeri, Breusch-Pagan-Godfrey değişen varyanslılık testine ait X^2 istatistik değerini; ARCH değeri, ARCH testine ait X^2 istatistik değerini ve RESET değeri, Reset testinin F istatistik değerini ifade etmektedir. 						

Yapılan diagnostik testleri ARDL (1,0) modeline ait hata terimlerinin normal dağılım sergilediğini, otokorelasyonun olmadığını, değişen varyans probleminin olmadığını, ARCH etkisinin ve model kurma hatasının olmadığını göstermektedir.

Grafik 1: CSM Grafiği

Grafik 2: CSMQ Grafiği

Tablo 4'te CSM ve CSMQ olarak ifade edilen CUSUM ve CUSUMQ grafikleri, %5 anlamlılık düzeyinde ARDL (1,0) modelinde katsayıların istikrarlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Genç işsizlik oranı ve enflasyon oranı değişkenlerinin uzun dönemde ilişkili olup olmadıklarını ortaya koymak için ARDL yapılmıştır. ARDL (1,0) testi sonuçlarına ait bilgiler Tablo 4'te özetlenmiştir.

Tablo 4: ARDL Sonuçları

	Değişken Sayısı	F İst. Değeri	Kritik Sınır Değerleri		Anlamlılık Seviyesi	Karar
			I (0)	I (1)		
ARDL (1,0)	1	3.327798	4.29	5.08	%10	Eşbütünleşme yoktur.
			5.395	6.35	%5	
			8.17	9.285	%1	

Tablo 5'te verilen F istatistik değeri, Pesaran vd. (2001) çalışmasında verilen alt ve üst sınır değerleri ile karşılaştırıldığı zaman elde edilen F istatistik değerinin ele alınan bütün önem düzeylerinde kritik alt sınır değerlerinden küçük olduğu tespit edilmiştir. Bu yüzden ele alınan değişkenler arasında uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisinin olmadığı diğer bir deyişle genç işsizlik oranı ile enflasyon oranının bütünleşik olmadığı ve Phillips Eğrisinin geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Enflasyon oranı ve işsizlik oranı ülkelerin ekonomik istikrarı için en çok değerlendirilen göstergelerdendir. Özellikle gelişmekte olan ekonomiler açısından bu iki gösterge büyük önem arz etmektedir. Enflasyon oranı, ekonomideki fiyat istikrarının olup olmadığını temsil ederken; işsizlik oranı ise üretim faktörlerinden emeğin istihdam edilip edilmediğini göstermektedir.

Enflasyon oranı ile işsizlik oranının birlikte işlendiği konu literatürde Phillips Eğrisi olarak ele alınmaktadır. Phillips Eğrisinin çıkış noktası, Birleşik Krallık açısından 1861-1957 dönemini ele alarak işsizlik ve parasal ücretlerdeki değişim arasındaki ilişkinin incelendiği Phillips (1958)'in çalışmasıdır. Phillips (1958)'in çalışmasında yer alan parasal ücretlerdeki değişim, Samuelson ve Solow (1960)'ın çalışmasında ortalama fiyat artışı olarak ele alınmıştır. Literatürde ele alınan çalışmalarda genel olarak Phillips Eğrisi, enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasında ters yönlü ilişkiyi göstermektedir. Yani Phillips Eğrisi, bir ekonomide işsizlik oranı düşürülmek isteniyorsa daha yüksek oranlarına katlanılması gerektiğini göstermektedir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerin en önemli ekonomik sorunlarından biri de genç işsizlik sorunudur. Aslında söz konusu sorun, beraberinde toplumda oluşabilecek sosyal ve kültürel sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, emeğin istihdam edilip edilmediği kadar genç işgücünün de istihdam edilip edilmediği ekonomik anlamda olduğu kadar toplum açısından da önem arz etmektedir.

Türkiye'nin hem gelişmekte olan bir ekonomi olması hem de söz konusu oranlarla uzun süreçlerde mücadele etmesiyle Phillips Eğrisi bağlamında değerlendirilmesini önemli kılmaktadır. Fakat toplamdaki işsizlik oranı ile enflasyon oranı arasındaki ilişkinin ortaya koyulması amacıyla birçok çalışma literatürdeki yerini almıştır. Türkiye'yi Phillips Eğrisi bağlamında değerlendiren çalışmalardan bazılarını Bayrak ve Kanca (2013), Tabar ve Kırışkan Çetin (2016), Atgür (2020), Aygün Alıcı (2021), Yıldırım ve Sarı (2021), Yıldız (2021), Buyrukoğlu ve Altunakar Mercan (2022), Ekinci vd. (2023) ile Kartal (2024) şeklinde sıralamak mümkündür. Bu çalışmalar incelendiğinde, toplam işsizlik oranı ile ilgili göstergeler değişken olarak kullanıldığı görülmektedir. İşte bu noktada, bu çalışmanın amacı ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin 1991-2022 dönemini ele alarak ve Phillips Eğrisindeki işsizlik oranını genç işsizlik oranına çevirerek Türkiye ekonomisi açısından Phillips Eğrisinin geçerli olup olmadığını sınanmasıdır. Ayrıca çalışmanın literatür kısmında yer alan bu çalışmalardan, Türkiye ekonomisi açısından Phillips Eğrisinin geçerliliği konusunda herhangi bir sonuca oluşan çalışmaları Bayrak ve Kanca (2013), Atgür (2020), Buyrukoğlu ve Altunakar Mercan (2022), Ekinci vd. (2023) ile Kartal (2024) şeklinde sıralamak mümkündür.

Söz konusu amaç doğrultusunda World Bank (2023)'den derlenen 1991-2022 dönemine ait genç işsizlik oranı ve enflasyon oranı ile ARDL sınır testi yapılmıştır. Genç işsizlik oranı için 15-24 yaş aralığı dikkate alınmıştır. Söz konusu yaş aralığı ILO (2024)'de kabul görmüş yaş aralığıdır.

Bu çalışmada yer alan genç işsizlik oranı ile enflasyon oranı değişkenlerinin birim kök içerip içermediği ADF ve PP analizleri kullanılarak analiz edilmiştir. ADF ve PP birim kök testlerine göre genç işsizlik oranı ile enflasyon oranının düzeyde değil birinci farkta durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. ARDL analizini yapmadan önce uygun gecikme uzunluğu SIC'a göre belirlenmiştir. Ayrıca diagnostik testler yapılmıştır. Yapılan diagnostik testleri ARDL (1,0) modeline ait hata terimlerinin normal dağılım sergilediğini, otokorelasyonun olmadığını, değişen varyans probleminin olmadığını, ARCH etkisinin ve model kurma hatasının olmadığını göstermektedir. CUSUM ve CUSUMQ grafikleri değerlendirildiğinde, %5 anlamlılık düzeyinde ARDL (1,0) modelinde katsayıların istikrarlı olduğu görülmektedir.

ARDL sınır testinin sonuçlarına göre, F istatistik değeri, Pesaran vd. (2001) çalışmasında verilen alt ve üst sınır değerleri ile karşılaştırıldığı zaman elde edilen F istatistik değerinin ele alınan bütün önem düzeylerinde kritik alt sınır değerlerinden küçük olduğu tespit edilmiştir. Bu yüzden ele alınan değişkenler arasında uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisinin olmadığı başka bir deyişle genç işsizlik oranı ile enflasyon oranının bütünleşik olmadığı ve Phillips Eğrisinin geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akcan, A. T. (2018). Türkiye’de Genç İşsizlik Sorunu ve Çözüm Önerileri. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 6(14), 35-46.
- Atgür, M. (2020). Inflation and Unemployment Relationship In Turkey: An Examination On The Validity of Phillips Curve (1988-2017). *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 11(40), 572-605.
- Aygün Alıcı, V. (2021). Türkiye’de Phillips Eğrisinin RALS Tekniği İle Sınanması. <https://avesis.erdogan.edu.tr/yayin/6dfb4496-b3ba-40dd-8584-c687d1ab216c/turkiyede-phillips-egrisinin-rals-teknigi-ile-sinanmasi/document.pdf>, 10.11.2024.
- Bayrak, M. ve Kanca, O. C. (2013). Türkiye’de Phillips Eğrisi Üzerine Bir Uygulama. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(3), 97-116.
- Buyrukoğlu, A. ve Altunakar Mercan, Ş. (2022). Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Türkiye için Ampirik bir Araştırma. *Fiscaeconomia*, 6(3), 1509-1524.
- Ekinci, Y., Güzel, Ş. ve Kara, M. H. (2023). Phillips Eğrisi Analizinin Günümüzde Geçerliliği Üzerine Bir Çalışma: Türkiye Örneği. *Journal of Economics and Research*, 4(2), 85-100.
- Fernando, J. (2024). Inflation: What It Is and How to Control Inflation Rates. <https://www.investopedia.com/terms/i/inflation.asp>, 09.11.2024.
- Hobijn, B., Miles, R., Royal, J. ve Zhang, J. (2023). The Recent Steepening of Phillips Curves. <https://www.chicagofed.org/publications/chicago-fed-letter/2023/475>, 10.11.2024.
- ILO (International Labour Organization) (2024). Global Employment Trends for Youth 2024. https://www.ilo.org/sites/default/files/2024-09/GET_2024_EN%20web.pdf, 10.11.2024.
- Karabıyık, İ. (2009). Avantaj ve Dezavantajları İle Genç İşsizliğinin Değerlendirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XIII(3-4), 293-320.
- Kartal, G. (2024). Türkiye’de Phillips Eğrisinin Geçerliliği: Çoklu Yapısal Kırılmalara Dayalı Ampirik Bulgular. *İzmir İktisat Dergisi*, 39(1), 114-138.
- Kubilay, M. M. (2022). Genç İşsizlik: Çözüm ve Öneriler. https://istanpol.org/Uploads/ContentManagementFile/gencissizlikpn151122_1.pdf, 10.11.2024.
- Maka, A. ve Holanda Barbosa, F. de (2022). Inflation Expectations and The Phillips Curve: An Encompassing Framework. https://repositorio.ipea.gov.br/bitstream/11058/13063/1/PPE_v52_n1_Artigo1_Inflation_expectations.pdf, 10.11.2024.
- Mucuk, M. (2015). *Makro İktisat Teori ve Türkiye Uygulaması (2. Baskı)*. Konya: Billur Yayınevi.
- Orji, A., Anthony-Orji, O. I. ve Okafor, J. C. (2015). Inflation and Unemployment Nexus In Nigeria: Another Test of The Phillip’s Curve. *Asian Economic and Financial Review*, 5(5), 766-778.
- Pesaran, M. H., Shin, Y. ve Smith, R. J. (2001). Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationship. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 289-326.
- Phillips, A. W. (1958). The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861-1957. *Economica*, New Series, 25(100), 283-299.
- Samuelson, P. A. ve Solow, R. M. (1960). Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy. *The American Economic Review*, 50(2), 177-194.
- Tabar, Ç. ve Kırışkan Çetin, I. (2016). Türkiye Ekonomisi Özelinde Phillips Eğrisi Analizi. *Journal of Life Economics*, 3(4), 79-100.
- Tunçsiper, B. ve Rençber, E. Z. (2020). Türkiye’de Genç İşsizlik Sorunu ve Belirleyicileri Üzerine Logit Model Analizi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(4), 514-530.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2021). Hanehalkı İşgücü Araştırmasında Yapılan Düzenlemelere İlişkin Metodoloji Dokümanı. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadFile?p=UbxdyhaPitwm-ZHhC698oVUUYZMc8Vu7zcv1coFYQTC2WNNP0GQxhQsEyU94KXyxQjokFdv6WvzvO-vADRwHsFXZrzmRNKgsz/kYi7DE7p8=>, 09.11.2024.
- World Bank (2023). World Development Indicators. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>, 20.12.2023.
- Yıldırım, S. ve Sarı, S. (2021). Türkiye Ekonomisinde Phillips Eğrisinin Geçerliliğinin Analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 2206-2226.
- Yıldız, Ş. (2021). The Analysis of the Validity of the Phillips Curve in Turkey via the Fourier Cointegration and Causality Tests. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 3173-3190.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖĞRENCİLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADA SOSYAL İNOVASYON ALGILARININ TESPİT EDİLMESİ: BAYBURT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ¹

Kübra Elmalı², Enis Nergis³

GİRİŞ

Kalkınmayı, birbiriyle etkileşim halindeki bireylerin koşullarının daha iyi hale getirilerek sistem içerisindeki etkinliklerini artırmayı hedefleyen yönlü bir süreç olarak tanımlamak mümkündür (Barder, 2012). Kalkınma “değişim” odaklı dinamik bir kavram olup daima yenilikçi yaklaşımlarla ilişkilendirilmektedir. (Ergün, 2011). Bu noktada sürdürülebilir kalkınma kavramı insani açıdan ele alındığında sosyal; toplumsal açıdan ele alındığında ise ekonomik ve kültürel, çevresel düzeyde ise ekolojik açıdan oldukça önemli bir yere sahiptir (Özmete, 2012).

Sosyal inovasyon, ana teması “sosyal” olan kurumlar aracılığıyla yaygınlaştırılan, sosyal ihtiyaçları karşılamayı hedef edinen inovatif aktiviteler ve hizmetler anlamına gelmektedir (Mulgan, 2006). Sosyal inovasyon yeni fikirleri, stratejileri ve uygulamaları içeren bir süreçtir. Sosyal inovasyon; toplumdaki her bireyin ihtiyacını karşılamak üzere sosyal sorunların çözümünde yeni ve yaratıcı fikirlerin hayata geçirilmesi ile öncelikli olarak bireylerin yaşamlarında bir fark yaratmayı amaçlarken; daha geniş bir perspektiften bakıldığında ise toplumsal değişimi gerçekleştirmeyi ve bu değişimin yönünü belirlemeyi hedeflemektedir (Özmete, 2013).

Dünya üzerinde ülkeler arası küresel rekabetin artması, demografik yapıların değişmesi ve hızla değişen teknoloji sürdürülebilir gelişmeyi sağlamakla birlikte meydana gelen değişimlere ve yeniliklere de ayak uydurmayı zorunlu

1 **Destek ve Teşekkür:** Çalışma TÜBİTAK Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı (BİDEB) tarafından yürütülen, 2209-A Üniversite öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı 2023 yılı 2. Dönem kapsamında 1919B012317589 numaralı “ Öğrencilerin Sürdürülebilir Kalkınmada Sosyal İnovasyon Algılarının Tespit Edilmesi: Bayburt Üniversitesi Örneği ” projesi olup TÜBİTAK tarafından desteklenmektedir.

2 Dr.Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi, İşletme Bölümü, Sayısal Yöntemler Anabilim Dalı, kubraelmalı@bayburt.edu.tr, 0000-0002-6638-396X.

3 Öğrenci, Bayburt Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü,enisnergis6969@gmail.com

kılmaktadır. Günümüzde bilgi ve yenilik, ekonomik ve sosyal yaşantıda en önemli rekabet aracı haline gelmiş ve son yıllarda yenilikçilik olarak ifade edilen inovasyon üzerine yapılan araştırmalarda önemli artışlar olmuş ve inovasyon ekonomik ve sosyal bir katma değere dönüştürülmüştür. Böylece inovasyon ulusal ekonomiler için vazgeçilmez bir dinamizm kaynağı haline gelmiştir (Kutvan,2018).

İnovasyon ile yeni bir ürün, hizmet veya sisteme dönüştürülen düşünce toplumun geneline yansıtılarak fayda sağlamayı hedeflemekte ve bu durum inovasyonun olumlu sonuçları arasında yerini almaktadır. Özellikle sosyal inovasyon ile pek çok alanda bireylerin kullanımına sunulan ve hayatı kolaylaştıran uygulamalar örnek olarak gösterilebilmektedir. Bu doğrultuda inovasyon farkındalığına sahip olunması ve inovasyonun öneminin kavranması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Araştırmanın özgünlüğü yeniliğe açık kesim olarak belirtebileceğimiz üniversite öğrencilerinde inovasyon farkındalığının tespit edilmesi ve yenilikçi araştırmalar potansiyelinin belirlenmesine yöneliktir.

Çalışmanın örneklemini Bayburt Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilere sosyal inovasyon anket soruları yöneltilerek kapasiteleri belirlenecektir. Elde edilen bulgular doğrultusunda frekans tabloları oluşturularak öğrencilerin yanıtları incelenecek ve gruplar arası farklılaşma olup olmadığı ele alınarak üniversite dinamikleri tespit edilecektir. Çalışmanın yaygın etkisi ise kendi potansiyelinin farkına varan öğrencilerin gerekli desteklerle var olan potansiyellerinin ortaya çıkartılarak topluma faydalı ürünler sunmasıdır.

Çalışmanın ilk kısmında sosyal inovasyon ve kalkınma ilişkisinden bahsedilerek yöntem kısmına geçilecektir. Frekans tabloları ile demografik göstergeler incelendikten sonra gruplar arası farklılaşmanın olup olmadığının belirlenmesi için tetsler uygulanacaktır. Çalışmanın sonuç kısmında ise yapılan değerlendirmelerle politika önerileri sunulacaktır.

SOSYAL İNOVASYON VE KALKINMA

Sosyal inovasyon; toplumsal yaşantıda meydana gelebilecek sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve ekolojik problemlerin kurum, politika, süreç ve yenilikçi uygulamalar ile çözülmesi olarak ifade edilmektedir. Sosyal inovasyon, bireysel ihtiyaçların en iyi şekilde temin edilmesi sürecinde var olan ürünlerin iyileştirilmesi veya yeni ürün ve hizmetlerin oluşturulma sürecini kapsamaktadır. Bu süreç sadece bireysel değil aynı zamanda toplumun, sivil toplum kuruluşlarının, yerel girişimlerin, kamu ve özel sektör temsilcilerinin de yer aldığı yaygın bir etki oluşturmaktadır.

Günümüzde, hızla değişen ve gelişen teknoloji çağının getirdiği zorlukların üstesinden gelebilmek sadece kişisel ya da toplumsal düzeyde değil aynı

zamanda küresel bir sorumluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülke ekonomileri bu süreçte duraklayan bir ekonomik büyüme, siyasi çalkantılar, mali istikrarsızlıklar, açlık ve yoksulluk gibi pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Ancak bu sorunlar, sadece zorluk olarak değil inovasyonun ve değişimin yeni bilgilerle hayatımıza entegre olabilmesinde önemli bir fırsat olarak nitelendirilmelidir. Çünkü ekonomik büyüme süreci, inovasyon ve değişimin yeni donanımlarla etkin bir şekilde hayata geçirilmesi ve toplumsal yaşantıyı kolaylaştırarak kaynakların daha etkin kullanılmasında oldukça önemlidir (www.educationforinnovation.org).

Sosyal inovasyon, aynı zamanda toplumlar için sosyal ve ekonomik büyümeyi bir araya getirerek sürdürülebilir bir refah düzeyi sağlama noktasında yüksek potansiyele sahiptirler ve bu durum sadece toplum için değil, aynı zamanda iş dünyası oldukça önemli bir fırsat olarak görülmektedir. Çünkü sosyal inovasyon, sosyal girişimlerle birlikte kâr amacı güden işletmelerin birbirini destekleyen ve tamamlayan yapılar olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve bu durumda rakip olarak değil birlikte hareket ederek nasıl daha etkili ve etkin olunabileceğini göstermektedir. Bu yenilikçi yaklaşım, sadece ekonomik açıdan elde edilen kazanımları değil, aynı zamanda sosyal refah düzeyini, bireysel hakları ve kişisel özgürlükleri de ön planda tutarak sürecin yürütülmesini desteklemektedir.

Yapılan araştırmalar sonucunda sosyal inovasyonun sosyal yenilikçi çalışmalar kapsamında araştırıldığı ve kamu kurumlarına yapılan çalışmaların var olduğu görülmüştür. Üniversite üzerinde yapılan araştırmalarda ise Zengin (2019) tez çalışmasındaki gibi belirli bir bölüm ele alınarak uygulama yapan çalışmalar olduğu belirlenmiştir. Bu tür çalışmaların sayısı ise oldukça sınırlıdır. Sosyal inovasyonu girişimcilikle birlikte ele alan çalışmalar da literatürde yer almaktadır. Ancak belirli bir üniversite ele alınarak yürütülen herhangi bir çalışma bulunamamıştır. Bu da çalışmayı diğerlerinden farklı kılmaktadır.

Yürütülecek olan araştırmada elde edilecek olan en önemli sonuçlardan biri üniversite öğrencilerinin yeniliğe olan bakış açılarının tespit edilebilmesi ve kendi potansiyellerini nasıl gördüklerinin ortaya çıkartılması yönündedir. Özellikle kırsal bölge öğrencilerinde en önemli eksikliğin kendine duyduğu özgüven olduğu düşünülürse bireylerin kendilerini tanımada oldukça önemli bir sonuç ortaya çıkartacaktır. Kendi kapasitelerinin farkına varan ve algılarını yapabilecekleri doğrultusunda kodlayan bireyler düşüncede yer alan projelerini ortaya sunma noktasında adım atacaktır. Bireylerin fikir düzeyinde oluşturduğu projeler ve ürünler ise verilen eğitim ve seminerlerle desteklenerek yol haritası çıkarmalarına yardımcı olacaktır.

İnovasyon aynı zamanda yeni kaynaklarla birlikte mevcut kaynakların kullanım potansiyelinin artırılmasında refah seviyesinin yükseltilmesini

destekleyerek girişimciliğin belirli bir fonksiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır (Drucker, 1998). Sosyal inovasyon kavramı Becker ve Whisler (1967) tarafından bir fikrin, benzer hedefleri olan işletmelerden birinin ilk uygulaması olarak tanımlanmaktadır. Kaimen ve Schwartz (1982) ise sosyal inovasyonu bilimsel araştırma sürecinden somut çıktı elde edebilme aşamasına kadar yani geliştirmeden ticarileştirmeye kadar yeni bir ürün ya da hizmet üretim süreci oluşturmadaki bütün faaliyetler olarak tanımlamıştır.

İnovasyon teorisi geçmişine bakınca Max Weber (1922), toplumsal değişim dinamiklerini incelerken, toplumsal davranışların bireyler ve gruplar arasındaki etkileşimlerle şekillendiğini ve bu etkileşimlerin toplumsal yapıları değiştirme potansiyeline sahip olduğunu vurgulamıştır. Weber, toplumsal düzeni ve değişimi anlamada bireylerin eylemlerini ve davranışlarını açıklamak için “toplumsal aksiyon” kavramını geliştirmiştir. Bu bağlamda inovasyon bireylerin ve grupların sosyal yapıları değiştirmeye yönelik eylemlerinin bir sonucu olarak görülebilir. Talcott Parsons (1951) ise, toplumsal yapıyı ve sosyal düzeni anlayabilmek için daha geniş bir teorik çerçeve geliştirmiştir. Sosyal hareketler analizinde, toplumsal değişim ve düzen arasındaki ilişkiyi ele alarak, inovasyonun toplumdaki dengeyi nasıl bozup yeni düzenler yaratabileceğini incelemiştir. Parsons’a göre, inovasyonlar genellikle toplumsal sistemin uyum ve istikrarını tehdit eden, ancak aynı zamanda yeni denge arayışlarını ortaya çıkaran unsurlardır. Bu, toplumsal yapının adaptasyon süreçlerini de gündeme getirir. Joseph Schumpeter (1934) ise inovasyon teorisini daha ekonomik bir bakış açısıyla ele almış ve özellikle girişimcilerin rolünü vurgulamıştır. Schumpeter, “yaratıcı yıkım” (creative destruction) kavramı ile inovasyonun toplumsal yapıyı nasıl dönüştürdüğünü açıklamıştır. Schumpeter’e göre, girişimciler toplumsal yapıyı değiştiren, mevcut düzeni yıkıp yerine yeni yapılar inşa eden kişilerdir. Bu, ekonominin kalkınmasında ve toplumsal değişim sürecinde inovasyonun merkezi bir rol oynadığını gösterir.

Özetle, Weber, Parsons ve Schumpeter’in teorileri, inovasyonun toplumsal değişimle olan ilişkisini anlamada farklı perspektifler sunmuş ve bu süreçlerin birbirini nasıl dönüştürebileceğine dair önemli ipuçları sağlamıştır. Weber’in toplumsal düzen ve bireysel davranışlar, Parsons’ın sosyal hareketler ve sistemin adaptasyonu, Schumpeter’in girişimci ve inovasyon odaklı kalkınma teorisi, bu alanın gelişiminde önemli kilometre taşları oluşturmuştur. Weber’in (1922) çalışmaları ile Parsons’a (1951) uzanan uzun bir zaman diliminin olduğu görülmektedir (BEPA, 2011)

Sosyal inovasyonun son yıllarda artan ilgisi, ekonomik ve toplumsal düşünce yapılarındaki derin dönüşümlerin bir yansıması olarak görülmektedir. Bu dönüşüm, özellikle eski ekonomi ve toplum modellerinin artık toplumsal sorunlara çözüm üretme konusunda yetersiz kaldığını ve mevcut yapıları

sürdürmenin giderek daha zorlaştığını gösteriyor. Borzaga & Bodini (2014)'nin ifade ettiği gibi, geleneksel ekonomik ve toplumsal modeller, toplumu giderek daha karmaşık hale gelen ve birbirinden farklılaşan ihtiyaçları karşılamakta başarısız oluyor. Bu durum, sosyal inovasyonun, toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilecek yenilikçi çözümler üretmek için önemli bir araç olarak ön plana çıkmasına neden olmuştur.

Sosyal inovasyon, toplumların karşılaştığı sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlara yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler getirme süreci olarak tanımlanabilir. Bu süreç, yalnızca teknik ve ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal yapıyı dönüştürmeyi hedefleyen bir yaklaşımdır. BEPA (2011) tarafından belirtilen dört temel unsur; inovasyon, sosyal yatırım, değişim ve erişilebilir toplum olmak üzere sosyal inovasyonun kapsamını anlamak açısından oldukça önemlidir (BEPA, 2011).

Sosyal inovasyon, toplumsal sorunları çözmek için yaratıcı ve etkili çözümler sunma süreci olarak tanımlayarak ortak bir amaç doğrultusunda hareket etmeyi amaçlar. Sürdürülebilir sosyal değer oluşturmak amacıyla sürekli olarak yenilik faaliyetleri içerisinde olan sosyal inovasyon kavramı toplumsal olarak da bu değişime ayak uydurma ve yenilikleri kolayca benimseyebilen yapıdadır. Bu kapsam doğrultusunda yeni fikir ve projelerin oluşturulmasında en yüksek potansiyele sahip alanlardan biri olan üniversitelerin sosyal inovasyona bakış açılarının öğrenilmesi oldukça önemlidir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı ülkemizin kalkınması ve teknolojiye gelişmiş olan ülkelerin yakaladığı ivmeyi yakalamada destek olacağını düşündüğümüz üniversite öğrencilerinin bakış açılarını tespit etmektir. Toplumun farklı kesimlerine yapılan uygulamalar ile tespit edilen ama üniversite öğrencilerinde kısmen belirlenmiş olan sosyal inovasyon algısını ortaya çıkarmaktır. Bu uygulama kapsamında Bayburt Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilere sosyal inovasyon anketi uygulanarak yeniliğe olan tutumlarının tespit edilmesi hedeflenmektedir.

YÖNTEM

Üniversite öğrencilerinin yenilikçi düşünme ve sosyal inovasyon uygulamalarındaki rolü, toplumsal ve ekonomik değişimlerin hızlandığı günümüzde oldukça önemlidir. Bu bağlamda, öğrencilerin sosyal inovasyon konusunda nasıl düşündüklerini, hangi faktörlerin bu algıyı şekillendirdiğini anlamak, toplumsal gelişim ve eğitim politikaları açısından değerli bir araştırma olacaktır.

Çalışmada öğrencilerin sosyal inovasyon algılarının tespit edilmesi için öğrencilere uygulanan anket formu iki kısımdan oluşmaktadır: Birinci kısımda bazı demografik sorular (yaş, cinsiyet, sınıf, ailenizin geliri, bölüm ve anne-baba eğitim durumu) yer alırken; ikinci bölümde, öğrencilerin sosyal ve

teknolojik yenilikçilik, risk alma davranışı, yaratıcılık, proaktiflik, kontrol etme becerisi, başarı güdüsü, bağımsızlık gereksinimi ve kendine güven gibi başlıklar ele alınarak yaratıcılık ve yenilikçilik özellikleri açısından kendilerini nasıl tanımladıklarının tespit edilmesine yönelik sorular sorulacaktır. Bunun yanı sıra engeller ve destekler başlığı altında çevre etkisinin önemini tespit etmeye ilişkin sorular yöneltilecek durum tespiti yapılacaktır. Çalışmada kullanılacak anket formu (Eren, 2010) tarafından geliştirilen ve “Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Yenilikçilik Kapasitelerinin Teknolojik Yenilikçilik Eğilimlerine Etkisini Ölçmeye Yönelik Bir Model Önerisi” başlıklı tez de kullanılan anketin uyarlamasından alınmıştır.

Çalışmanın uygulama aşamasında en önemli sınırlılığı toplanan verilerin kişisel algılar olmasıdır. Özellikle bazı katılımcıların anket sorularına cevap verme isteksizlikleri, bu tür çalışmalardan etkin bir sonuç elde edilebileceğine karşı olumsuz yargı oluşturmaktadır. Anketin ana kütesini Bayburt Üniversitesinde öğrenim gören lisans ve ön lisans öğrencilerinden oluşmaktadır. Yaklaşık 374 ankete ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmada 410 anket elde edilmiş olup bazı anketlerde eksik bilgilerin yer alması nedeniyle uygulamada 400 anket verisi ele alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmada öncelikli olarak verilerin güvenilirliğinin analizi gerçekleştirilmiştir. 0 ile 1 arasında değer alan bu katsayı (Cronbach) Alfa katsayısı kullanarak değerlendirme yapılmıştır (Kalaycı, 2014). Elde edilen sonuçlar Tablo 1 ile sunulmuştur.

Tablo 1: Ölçeğin Alfa (α) Değeri

Cronbach's Alfa Katsayısı	İfadeler Sayısı
0,90	36

Genel güvenilirlik katsayısı 0,952 yani yaklaşık olarak %95 olarak elde edildiğinden kullanılan ölçeğin güvenilir olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik olarak yöneltilen sorular doğrultusunda frekans dağılımları ve yüzde oranları incelenmiş ve Tablo 2 ile sunulmuştur. Anketi yanıtlayan katılımcılardan kadınların oranı %65,6 elde edilirken; 18-20 yaş aralığında olanların oranı %44,5 (n=178); 21-23 yaş aralığında olanların oranı ise %35,5 olarak belirlenmiştir. Katılımcılar arasında fakültede eğitim alanlar %65 olurken; MYO oranı ise %35 olarak belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların %48,25'i (n=193) 1. Sınıf öğrencisi olarak yüksek oranda katılım sağlamıştır. En az katılım ise % 5 oranla 3. Sınıf öğrencileridir.

Öğrencilerin gelir dağılımı ise asgari ücret üzerinden belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların %45'i asgari ücret düzeyinde gelire sahiptir. Ebeveyn eğitim durumunun araştırıldığında ise genel olarak ilkökul ve ortaokul

mezun düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Babasının eğitim durumunun ilkökul düzeyinde olduğunu belirtenler %28,5 (n=114) iken ortaokul düzeyinde olduğunu belirtenlerin oranı %30,25 (n=121) 'dir. Annesinin eğitim durumunun ilkökul düzeyinde olduğunu belirtenler %44,5 (n=178) iken ortaokul düzeyinde olduğunu belirtenlerin oranı %32 (n=128)'dir.

Tablo 2: Demografik Özellikler

Değişken	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	262	%65,6
Erkek	138	%34,4
Yaş		
18-20	178	%44,5
21-23	142	%35,5
24-26 ve üstü	80	%20
Fakülte/MYO		
Fakülte	260	%65
MYO	140	%35
Sınıf		
1. Sınıf	193	%48,25
2. Sınıf	145	%36,25
3. Sınıf	20	%5
4. Sınıf	42	%10,5
Gelir		
12.000 ve altı	180	%45
12.001 – 15.000	48	%12
15.001 – 20.000	98	%24,6
20.001 – 25.000	29	%7,1
25.001 ve üstü	45	%11,3
Baba Eğitim		
İlkokul	114	%28,5
Ortaokul	121	%30,25
Lise	93	%23,25
Ön lisans	21	%5,25
Lisans	41	%10,25
Lisansüstü	10	%2,5
Anne Eğitim		
İlkokul	178	%44,5
Ortaokul	128	%32
Lise	63	%15,75
Ön lisans	11	%2,75
Lisans	16	%4
Lisansüstü	4	%1

Demografik özelliklere ait frekans değerleri belirlendikten sonra öğrencilerin sosyal inovasyon algılarının değişkenlere göre farklılaşım farklılaşmadığının tespit edilmesi için her bir ifadenin analizi yapılacaktır. İlk olarak Sosyal Yenilikçilik, Teknoloji Yenilikçilik, Risk Alma ve Bağımsızlık Günü başlıklarında yer alan ifadeler incelendi ve Tablo 4 ile sunuldu.

Tablo 4. Yenilikçilik, Risk Alma ve Bağımsızlık

	CİNSİYET		PROGRAM		GELİR		BABA EĞT.		ANNE EĞT.	
	F	Sig	F	Sig	F	Sig	F	Sig	F	Sig
Sosyal Yenilikçilik										
Sosyal ihtiyaçları gidermek ve problemlere çözüm bulmada yeni teknolojileri kullanırım.	1,56	0,212	0,62	0,535	0,94	0,435	0,83	0,525	1,14	0,335
Toplumda, sosyal dayanışma ve katılımın yollarını ararım.	3,11	0,078	0,55	0,576	0,96	0,427	1,69	0,134	1,01	0,408
Teknolojik yeniliklerin ekonomiyi ve yaşam koşullarını iyileştirmediğini düşünürüm.	0,33	0,562	1,19	0,304	1,67	0,156	1,40	0,223	1,99	0,078
Teknoloji Yenilikçilik										
Teknolojik yenilikleri takip eder ve kullanırım.	3,12	0,078	0,15	0,857	1,91	0,106	1,41	0,216	0,37	0,869
Eksikliğini hissettiğim konuda teknolojik çözüm bulmaya çalışırım.	0,10	0,752	0,29	0,746	0,67	0,611	2,75	0,018	0,91	0,470
Beğendiğim teknolojik çözümün nasıl yapıldığıyla ilgili fikir oluşturabilirim.	0,58	0,444	0,19	0,820	0,87	0,478	1,01	0,409	1,22	0,297
Risk Alma Davranışı										
Görevin başarısına inanırsam bütün riskleri alırım.	0,07	0,935	3,79	0,023	1,47	0,210	0,55	0,734	0,28	0,920
Başarı olasılığı %40'dan düşük durumlarda risk alırım.	1,54	0,215	0,73	0,480	2,36	0,052	0,31	0,906	0,73	0,601
Bağımsızlık Günü										
Ekonomik olarak kimseye bağlı olmak istemem.	5,94	0,015	0,18	0,829	1,10	0,352	0,54	0,741	0,44	0,819
Birilerine bağlı yönetici olacağıma kendi işletmemde bağımsız olmak isterim	8,81	0,003	0,06	0,942	1,30	0,268	1,49	0,190	1,98	0,080
Kararlarımda başkalarının onayını almak beni rahatsız eder.	0,02	0,869	0,20	0,813	2,31	0,057	0,54	0,742	0,89	0,487

Çalışmanın demografik sorularının ardından Sosyal yenilikçilik, Teknoloji yenilikçilik, Risk Alma Davranışı, Bağımsızlık Güdüsü başlıkları altında yöneltilen soruların katılımcılardan alınan yanıtlar doğrultusunda cinsiyet, üniversite programı, gelir, baba eğitimi ve anne eğitim durumu gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır.

Sosyal yenilikçilik alanında yöneltilen soruların tamamı için Sig. Değeri >0.05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilemez ve grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenir. Teknoloji yenilikçilik alanında yöneltilen sorulardan ise “Eksikliğini hissettiğim bir konuda teknolojik çözüme bulmaya uğraşırım.” ifadesi Baba Eğitim durumuna göre Sig. Değeri <0.05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilir ve grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilir. Risk alma davranışında “Görevin başarısına inanırsam her türlü riski alabilirim.” ifadesinde program tercihine göre grup ortalamalarına göre anlamlı bir farklılık söz konusu iken son olarak Bağımsızlık Güdüsü başlığı altında yer alan “Ekonomik olarak kimseye bağlı olmak istemem.” ifadesi ile “Uzun vadede, birilerine bağlı yönetici olacağıma kendi işletmemde bağımsız olmayı isterim.” ifadeleri için cinsiyete göre Sig. Değeri <0.05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilir ve istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilir.

Tablo 5. Yaratıcılık-Kontrol Etme Becerisi-Yenilikçilik

	CİNSİYET		PROGRAM		GELİR		BABA EĞT.		ANNE EĞT.	
	F	Sig	F	Sig	F	Sig	F	Sig	F	Sig
Yaratıcılık										
Yeni teknolojiler, süreçler, teknikler veya ürünleri araştırırım.	0,02	0,886	1,13	0,878	0,64	0,631	1,71	0,130	1,50	0,188
Tamamen farklı alanlar arası ilişki bulmak için zaman harcarım.	0,23	0,627	0,43	0,649	0,70	0,590	0,66	0,653	0,45	0,807
Resim ve video tasarlamak için çeşitli yazılımlar kullanırım	0,43	0,511	0,43	0,648	2,02	0,091	1,11	0,353	0,15	0,980
Kontrol Etme Becerisi										
Eğer istediğimi alabilirsem bunun nedeni, çok çalışmamdır	1,17	0,279	0,77	0,462	2,38	0,050	0,23	0,949	0,89	0,482
Hayatımda olan şeylerin güçlü insanlar tarafından belirlendiğini düşünürüm.	0,42	0,515	1,76	0,173	2,88	0,023	0,30	0,908	0,66	0,651
İstediğimi alırsam şanslı olduğumdur.	3,19	0,075	1,14	0,319	0,72	0,574	3,10	0,009	1,35	0,239
Yenilikçilik										
Yenilikçi fikirlerimin kabul görmesini isterim.	3,18	0,075	0,96	0,383	0,96	0,427	0,93	0,459	0,79	0,554
Orijinal düşünce gerektiren bir işi tercih ederim.	2,69	0,102	0,27	0,762	1,27	0,279	0,23	0,946	1,11	0,351

Çalışmanın üçüncü bölümünde Yaratıcılık, Kontrol Etme Becerisi ve Yenilikçilik başlıkları altında yöneltilen soruların katılımcılardan alınan yanıtlar doğrultusunda cinsiyet, üniversite programı, gelir, baba eğitimi ve anne eğitim durumu gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır.

Yaratıcılık ve Yenilikçilik konusunda yöneltilen sorular arasında gruplar arasında herhangi bir farklılaşma gözlenmemiştir. Kontrol Etme Becerisi alanında yöneltilen sorulardan ise “Eğer istediğimi alabilirsem bunun nedeni, çok çalışmamdır.” ile “Hayatımda olan şeylerin güçlü insanlar tarafından belirlendiğini düşünürüm” ifadelerinde gelire göre Sig. Değeri <0.05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilerek grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilir. “Eğer istediğimi alırsam bu, şanslı olduğum içindir” ifadesinde ise Baba Eğitim durumuna göre grup ortalamaları arası farklılığın olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6. Proaktiflik-Başarı Gereksinimi-Belirsizlikten Kaçınma

	CİNSİYET		PROGRAM		GELİR		BABA EĞT.		ANNE EĞT.	
	F	Sig	F	Sig	F	Sig	F	Sig	F	Sig
Proaktiflik										
Başarı ihtimali ne olursa olsun, bir şeye inanırsam onu yaparım	8,25	0,004	1,82	0,162	1,30	0,267	0,78	0,564	0,61	0,691
Başkaları karşı çıksa da fikirlerimi savunurum.	5,09	0,025	1,35	0,260	1,22	0,302	0,78	0,564	1,00	0,418
Statükoya meydan okumak hoşuma gider.	1,81	0,179	0,45	0,632	1,15	0,330	1,72	0,128	0,76	0,579
Başarı Gereksinimi										
Elde edeceğim kazanç iyi olsa da başarılı olamayacağım ve sevemeyeceğim işte çalışmak istemem.	5,10	0,024	1,66	0,190	1,13	0,339	0,48	0,786	1,21	0,301
İnsanlar, yetenek ve bilgi temelinde işe alınmalı.	7,24	0,007	0,06	0,994	0,54	0,703	2,27	0,047	1,09	0,364
Çok fazla engel ve problemle karşılaşsam bile vazgeçmem.	0,01	0,914	0,30	0,736	1,29	0,272	1,22	0,297	0,33	0,891
Belirsizlikten Kaçınma										
Belirsiz durumlarda karar almaktan hoşlanırım.	3,91	0,048	0,15	0,859	0,92	0,447	0,13	0,985	0,48	0,789
Mümkün olduğunca sürprizlere yer bırakmaya çalışırım.	1,22	0,269	0,41	0,663	2,63	0,034	0,59	0,707	0,41	0,842

Çalışmanın dördüncü bölümünde Proaktiflik, Başarı gereksinimi ve Belirsizlikten Kaçınma başlıkları altında yöneltilen soruların katılımcılardan alınan yanıtlar doğrultusunda cinsiyet, üniversite programı, gelir, baba eğitimi ve anne eğitim durumu gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır.

Proaktiflik konusunda yöneltilen sorular arasında “Başarı ihtimali ne olursa olsun, eğer bir şeye inanırsam onu yaparım” ile “Başkalari karşı çıkısa dahi fikirlerimi savunurum” ifadelerinde cinsiyete göre Sig. Değeri <0.05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilir ve grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilir. Başarı Gereksinimi konusunda ise “Eldedeceğim kazanç iyi olsa bile başarılı olamayacağım ve sevmeyeceğim bir işte çalışmak istemem” ile “İnsanlar, arkadaşlık ve ilişkiler temelinde değil de yetenek ve bilgi temelinde işe alınmalı” ifadelerinde cinsiyete göre de grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır. Son olarak ise belirsizlikten kaçınma durumu ele alındığında karar alma noktasında cinsiyete göre grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Ayrıca belirsizlikten kaçınma durumunda sürprizlere açık olma durumunun gelir ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenirken; Başarı Gereksiniminde arkadaşlık ilişkilerinin algılanmasında Baba Eğitim durumuna ait Sig. Değeri <0.05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilir ve grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenir.

	CİNSİYET		PROGRAM		GELİR		BABA EĞT.		ANNE EĞT.	
	F	Sig	F	Sig	F	Sig	F	Sig	F	Sig
Destekler										
Yenilikçi projeler üretmek için farklı disiplinlerle bir araya gelmemiz desteklenir.	0,45	0,833	0,41	0,659	0,42	0,789	1,95	0,085	0,93	0,458
Yenilikçi fikirler üretmemizin, üniversitemiz için faydalı olacağını düşünürüm	0,37	0,541	0,60	0,545	1,29	0,270	2,55	0,027	1,48	0,195
Üniversite yönetimi ve hocalar yeni öneri ve fikirlere her zaman açıktır.	1,16	0,281	0,01	0,988	1,28	0,277	1,70	0,133	1,35	0,242
Derslerde araştırmaya yönelik yöntem ve teknikler aktarılır.	0,40	0,523	1,89	0,151	1,10	0,356	0,32	0,897	0,28	0,921
Üniversitemiz bilimsel faaliyetlere katılım sağlamamız için bize kolaylık sağlar.	0,06	0,799	0,46	0,631	2,05	0,086	0,62	0,680	1,76	0,119
Bilgi birikimimi artırmada ve yaratıcı fikirlerimi ürüne dönüştürmede										
Maliyetlerin yüksek olmasından dolayı kaynak yetersizliği söz konusudur.	0,17	0,675	0,02	0,980	2,67	0,032	0,75	0,580	0,66	0,654
Rutin ders ve iş yükü nedeniyle yeterli zaman bulamamaktayım.	3,71	0,055	0,29	0,743	1,42	0,225	0,64	0,662	0,38	0,861
İlgi alanıma giren konularda yardımcı olacak uzman kişiler bulunmamakta.	6,14	0,014	0,23	0,788	1,72	0,144	1,13	0,344	2,58	0,026
Teknoloji desteği sağlayan kuruluşlar hakkında bilgi sahibi misiniz?										
Teknoloji desteği sağlayan kuruluşlar hakkında bilgi sahibi misiniz?	17,9	0,000	0,45	0,956	2,65	0,033	0,13	0,985	2,18	0,050

Çalışmanın son bölümünde ise Destekler ve “Bilgi birikimimi artırmada ve yaratıcı fikirlerimi ürüne dönüştürmede” başlıkları ile ilgili sorular yer almaktadır. Bu sorular değerlendirildiğinde Destekler başlığı altında yer alan ifadelere verilen yanıtların gruplar arası farklılaşmadığı belirlenirken bir alt başlıkta yer alan ifadeler için gruplar arası önemli farklılıklar dikkat çekmiştir. İlgi alanı ile ilgili olarak uzman kişi bulamadığını belirten öğrenciler arasında cinsiyete ve anne eğitim durumuna göre grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık söz konusu olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra maliyeti yüksek olduğu için fikirlerinin ürüne dönüşmediği ifadesinden elde edilen verilere göre ise gelir değişkeni ele alındığında Sig. Değeri <0.05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilir ve grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilir.

Elde edilen sonuçlara göre en dikkat çekici yanıt ise son soruda yer alan ifadeden elde edilen bulgulardır. Araştırma sonuçlarına göre; “*Teknoloji desteği sağlayan ve teknoloji geliştirilen kuruluşlar hakkında yeterli bilgi sahibi misiniz?*” ifadesi cinsiyet, gelir ve anne eğitim durumu değişkenlerine göre farklılaşmakta ve Sig. Değeri <0.05 olduğundan gruplar arası istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca anketi yanıtlayan öğrencilere Teknoloji desteği sağlayan kuruluşlarla ilgili olarak bilgi sahibi olduklarınızı işaretleyiniz sorusu yöneltilerek; Tübitak, TTGV, Tekmer, Teknopark, Kosgeb, Tübitak-Tideb, Tübitak-Mam, Diğer vb. kurum seçeneklerinden bir veya birkaçını işaretlemeleri beklenmiştir. Sonuç olarak elde edilen yanıtlar arasında 343 kişi Tübitak yanıtını verirken; bu yanıtı 133 Teknopark ve 110 Kosgeb izlemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal inovasyon, toplumsal sorunlara yeni, etkili ve adil çözümler geliştirme süreci olarak tanımlanabilir. Bu tür inovasyonlar, sadece ekonomik ya da teknolojik gelişmelerle ilgili değil, aynı zamanda toplumun sosyal yapısını, bireylerin yaşam kalitesini ve sosyal adaleti iyileştirmeye yönelik yenilikçi yaklaşımları da kapsamaktadır. Sosyal inovasyon, yeni fikirler, yöntemler, ürünler veya hizmetler aracılığıyla toplumsal sorunların çözülmesi ve toplumun daha eşit, sürdürülebilir ve adil bir yapıya kavuşturulması amacını hedeflemektedir. Bu doğrultuda inovasyonun en önemli özelliği çözüm üretecek problemin toplumun genelinin faydasına dokunacak uzun vadede toplumsal çıkarı esas alan bir yaklaşımı benimsemesidir.

Günümüzde sosyal inovasyonun önemi, giderek daha belirgin hale gelmektedir çünkü sosyal, ekonomik ve çevresel zorluklar her geçen gün artmaktadır. Bu zorluklarla başa çıkabilmek için sadece geleneksel yöntemler yeterli olmamaktadır. Sosyal inovasyon, toplumsal sorunları sadece geçici çözümlerle değil, daha köklü ve sürdürülebilir yöntemlerle ele almasıyla

geleneksel yöntemlerden ayrılmaktadır. Yoksulluk, eğitim eksiklikleri, sağlık hizmetlerine erişim, çevresel bozulma gibi toplumsal problemleri çözmek için yeni yaklaşımlar geliştiren inovasyon sayesinde daha uzun vadeli daha etkin yapıda olan çözüm önerileri görmek mümkündür.

Aynı zamanda toplumsal yapı üzerinde de etkisi olan sosyal inovasyon toplumsal davranış değişiklikleri oluşturarak toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldırma amacını gütmektedir. Toplumların sosyal yapısının güçlenmesi adına sosyal sürdürülebilirlik noktasında da katkı sunan sosyal inovasyon insanlar arasındaki etkileşimin kuvvetlenmesi ve insanların daha sağlıklı, güvenli bir yaşam sürmesi için yenilikçi çözümler önermekte ve gittikçe bireyler ve toplum i.in önemli hale gelmektedir.

Bu kapsam doğrultusunda; çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin sosyal inovasyon algılarının belirlenmesi üzerinedir. Üniversite öğrencilerine yönelik hazırlanan çalışmada sosyal inovasyon ölçeği uygulanmıştır. Öğrencilerin sosyal inovasyon algılarını tespit etmek için; Sosyal Yenilikçilik, Teknolojik Yenilikçilik, Risk Alma Davranışı, Yaratıcılık, Yenilikçilik, Proaktiflik, Kontrol Etme Becerisi, Bağımsızlık Güdüsü, Başarı Gereksinimi, Kendine Güven, Belirsizlikten Kaçınma, Destekler ve Bilgi birikimini artırmada ve yaratıcı fikirlerini ürüne dönüştürmede; alt başlıkları ele alınarak sorular yöneltilmiştir. Çalışmanın örneklemini Bayburt Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. 400 yanıtın yer aldığı çalışmada önemli tespitlerde bulunulmuştur. İlk olarak güvenilirlik katsayısı hesaplanmış ve cronbach's alfa katsayısı 0,90 olarak elde edilmiştir. Daha sonra katılımcılara yönelik demografik özellikler tablo ile ifade edilerek, öğrencilerin cinsiyet, program ve yaş dağılımlarının yanı sıra gelir, anne eğitim durumu ile baba eğitim durumu değişkenleri de ele alınarak her biri için gözlem sayısı ve frekansları belirtilmiştir. Daha sonra ise alt başlıklar halindeki sorular yöneltilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre; sosyal inovasyon algısının daha çok cinsiyete göre gruplar arası farklılaştığı görülmektedir. Birçok yanıtın cinsiyete göre farklılaşması inovasyonun önemli hedeflerinden biri olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği için de önemli bir gösterge olarak tespit edilmektedir. Özellikle kadınların ekonomik hayata daha aktif katılımı, ülke ekonomilerine büyük katkı sağlamaktadır. Toplumların karşılaştığı karmaşık ve çok boyutlu sorunlara orjinal çözümler üreterek daha adil, eşitlikçi, sürdürülebilir ve dayanıklı toplumlar oluşturmak inovasyon için oldukça önemlidir. Sadece toplumsal açıdan değil aynı zamanda ekonomik açıdan da fayda sağladığı için topluma yansımaları son derece önemli olan sosyal inovasyon toplumların daha sağlıklı ve huzurlu bir geleceğe doğru ilerlemesini sağlamakta önemli dinamikler arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda politika yapıcılar özellikle kadınlara yönelik pozitif ayrımcılığı içeren uygulamaların sayısını artırarak kadınların iş yaşamında daha aktif olmasını sağlamalı ve böylece sürdürülebilir ekonomik kalkınma hedeflerine de destek olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Y. (2010). Sosyal Bilimlerde SPSS Uygulamaları, İstanbul: Pasifik Ofset.
- Ajaiba-santana, G. (2014). "Social innovation: Moving the field forward. A conceptual framework", *Technological Forecasting and Social Change*, Vol. 82, pp.42-51.
- Ateş, M. (2017). Sosyal İnovasyon ve Türkiye: Potansiyeli, Dinamikleri ve Sosyal İnovatif Çalışmaları Desteklemede Devletin Rolü. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Barder, O. (2012). Sustainable Development, <http://www.theguardian.com/profile/owen-barder>.
- Bozkurt, Ö. Ç. ve Alparslan, A. M. (2013). Girişimcilerde Bulunması Gereken Özellikler ile Girişimcilik Eğitimi: Girişimci ve Öğrenci Görüşleri. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(1), 7-28.
- Bulut, C., Eren, H., ve Halac, D. S. (2013). Social Innovation and Psychometric Analysis. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 82, 122- 130.
- Cankül, D., Doğan, A. ve Sönmez, B. (2018). Yiyecek-İçecek İşletmelerinde İnovasyon ve Artırılmış Gerçeklik Uygulamaları. *İşletme Araştırmaları Dergisi Journal Of Business Research-Turk*, 10(3), 576-591.
- Clayton, P. (1997). *Implementation of Organizational Innovation*, Toronto: Academic Press
- Elçi, Ş. (2006). İnovasyon Kalkınmanın ve Rekabetin Anahtarı, Ankara, Pelin Ofset.
- Eren, H. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Yenilikçilik Kapasitelerinin Teknolojik Yenilikçilik Eğilimlerine Etkisini Ölçmeye Yönelik Bir Model Önerisi, Doktora Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- George, D. & Mallery, M. (2003). *Using SPSS for Windows step by step: a simple guide and reference*.
- Kutvan, A. B. (2018). Ulusal Kalkınma Sürecinde İnovasyon Ve İnovasyon Yönetimi I,EcoVision, Sayı:18.
- Kınıkoğlu, Nihat G. (2004). Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Ülkemizde Yenilikçiliğe (İnovasyona) Engeller ve Teşvikler, Üniversitelerin ve Araştırma Birimlerinin Rolü, I.Ulusal Mühendislik Kongresi, Eski Foça, İzmir, 20-21 Mayıs.
- Öker, A. (2001). "İnovasyonda Yetkinleşmek: Rekabet Üstünlüğüne Giden Yol...", Türkiye'nin Bilim-Teknoloji-İnovasyon Politikası Üzerine İrdemeler, Ekonomik Yaklaşım", Rekabet Nereye Kadar? Nasıl? Paneli, Ankara, Gazi Üniversitesi, 7-8 Kasım.
- Özdemir, F. ve Ar, İ.M, (2015). Sosyal Yenilik Üzerine Bir Alan Araştırması, *Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, s.17-43.
- Özmete, E. (2012). Kırsal kalkınma için kadınların güçlendirilmesi: Sosyal hizmet modelleri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 117-128.
- Özmete, E. (2013). Sosyal hizmet ve inovasyon. *Biz Bir Aileyiz Dergisi*. [http:// www.academia.edu/5515660/Sosyal_Hizmet_ve_%C4%B0novasyon](http://www.academia.edu/5515660/Sosyal_Hizmet_ve_%C4%B0novasyon)
- Mulgan, G. (2006). The Process of social innovation. *Innovations*, 1(2), 145-162
- Seçkin Halaç, D., Eren, H. ve Bulut, Ç. (2014). Sosyal Yenilikçilik: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması, *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 32, Sayı 1, s.165-190.
- Tatar, Ş.B ve Arslan, M. (2017). Sosyal İnovasyon Kavramı: Bir Literatür Taraması, *International Journal of Academic Value Studies*, Cilt: 3, Sayı: 12, s.321-338.

ALTINCI BÖLÜM

BİLİŞİM SEKÖTÜRÜ VE FİNANS DÜNYASINA ETKİLERİ¹

Zuhal Demir Palancı², Selçuk Yalçın³

GİRİŞ

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte dünya büyük bir dönüşüm içerisine girmiştir. Bu dönüşümün ana bileşeni de bilişim sektöründeki baş döndüren hızlı gelişim olmuştur. Bilişim sektöründeki gelişmeler, ağ teknolojileri ve bilgisayarların son yıllardaki dönüşümü, bilgisayarların ortaya çıkmaya başladığı yıllara kıyasla hayal edilmesi güç bir gelişim ve dönüşüm geçirmiştir. Bilişim sektöründeki bu baş döndüren değişim eğitim, finans, sağlık, üretim, turizm ve sanayi gibi birbirinden farklı pek çok sektörde ve hatta kamusal ve sosyal hayatın her alanında çok ciddi değişim ve dönüşüme neden olmuştur.

Bilişim sektöründeki bu inanılmaz gelişim, iş hayatının her noktasına nüfuz etmekte, farklı sektörleri etkileyerek bu alanlarda faaliyet gösteren işletmelerin dönüşümünü sağlamaktadır. Bu dönüşüm ayrıca işletmelerin faaliyetlerini kolaylaştırıcı etki yaparken aynı zamanda ulusal ve uluslararası alanda işletmelere rekabet etme imkânı sağlamaktadır.

Bilişim sistemindeki bu değişim ve dönüşümü iş hayatına entegre edebilen ve bu dönüşümün sunduğu fırsatları kullanabilen ülkeler, özellikle küreselleşme etkisiyle beraber artan rekabet ortamında kendilerine önemli avantajlar sağlamışlardır. Bilişim sektörü ve bu sektörünün beslediği finans sektörü ülke ekonomilerinin ana rekabet gücünü oluşturmuştur. Bu durum bilişim sektöründeki gelişimin ülke ekonomilerinin gelişiminde belirleyici rol üstlenmesine neden olmuştur. Bilişim sektörünün ülke ekonomilerinin gelişiminde bu kadar önemli rol üstlenmesi özellikle de finans sektöründeki etkisi bilişim ve finans sektörlerinin ülkeler için kritik hale getirmiştir.

¹ Bu çalışma, Borsa İstanbul (BİST) Bilişim Endeksinde Yer Alan Şirketlerin Finansal Performanslarının MABAC Yöntemi İle Analizi başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² Kobi Bankacılığı Müşteri İlişkileri Temsilcisi, Garanti Bankası, zuhalde.palanci@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4386-1068

³ Dr. Öğretim Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, selcuk.yalcin@gumushane.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0997-7614

Finans sektörü paranın bulunmasından itibaren yüzyıllar boyunca sürekli bir değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Özellikle de son dönemlerde bilişim sektöründeki hızlı değişim finans sektörünü derinden etkilemiş, sektörün bütün dinamiklerini yerinden oynatmış, işleyiş tarzını değiştirmiştir. Bu köklü değişim sayesinde bugün finansal hizmetlerin büyük bir bölümü bilişim sistemleri tarafından desteklenmektedir.

Bilişim sektörünün gelişimi ile beraber finans sektöründe adeta devrim niteliğinde bir dijital dönüşüm yaşanmış, geçmişte yapılan geleneksel işlemler terk edilerek işlemlerin büyük bir çoğunluğu dijital platformlar ve elektronik ortamlarda gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu dijital dönüşüm, başta bankacılık hizmetleri olmak üzere, ödeme sistemleri, borsa ve yatırım süreçleri gibi finans dünyasının her alanına etki ederek, işlemlerin hızlanmasının yanında maliyet ve zaman tasarrufu sağlamış ve her kesim tarafından erişilebilir olması sayesinde hizmetlerin kolay bir şekilde geniş bir kullanıcı kitlesine ulaşmasını sağlamıştır (Kandır, 2024).

Dijital dönüşüm, sadece finansal hizmetlerin sunulma biçimini değil, aynı zamanda bu hizmetlerin ulaşılabilirliğini, güvenliğini ve kullanıcı deneyimini de dönüştürmektedir. Yeni teknolojiler, geleneksel bankacılık anlayışının yerini almakta ve finansal hizmetlere daha geniş bir erişim sağlanmasına olanak tanımaktadır. Örneğin, mobil bankacılık uygulamaları, dijital ödeme sistemleri, blockchain teknolojisi, yapay zekâ ve veri analitiği gibi yenilikler, sektördeki süreçleri hızlandırmış ve maliyetleri azaltmıştır.

Dijital dönüşümün finans sektörü üzerindeki etkisi yalnızca teknolojik bir değişim değil, aynı zamanda finansal sistemin daha şeffaf, erişilebilir ve güvenilir bir yapıya bürünmesidir. Dijital teknolojilerin sunduğu olanaklar sayesinde, finans sektörü sadece kendi iç işleyişinde verimlilik artışı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda finansal hizmetlere olan talebin ve müşteri beklentilerinin de evrimleşmesine zemin hazırlamıştır.

Çalışmada, bilişim sektörünün gelişim süreci, bilişim sektörünün en önemli çıktısı olan dijital dönüşümün finans sektöründeki yeri, sektörün mevcut dinamikleri üzerindeki etkileri ve dijitalleşmenin getirdiği fırsatlar ve zorluklar üzerinde durulacaktır.

BİLİŞİM SEKTÖRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

Bilgi Teknolojileri sektörünün gelişimi, onlarca yıla yayılan büyüleyici bir yolculuk olmuştur. Bilgi teknolojileri sektörünün kökenleri, 1940'larda ENIAC (Elektronik Sayısal Entegratör ve Bilgisayar) gibi ilk bilgisayar makinelerinin geliştirilmesine kadar uzanmaktadır. 1960'lı yıllar birden fazla kullanıcının tek bir bilgisayara aynı anda erişmesine olanak tanıyan zaman paylaşımli sistemlerin geliştirilmesine tanık olmuştur. Büyük boyutları ve

merkezi işlem güçleri ile karakterize edilen ana bilgisayarlar bu dönemde tanıtılmıştır. Bu bilgisayarlar öncelikle hükümetler, araştırma kurumları ve büyük şirketler tarafından kullanılmıştır. 1970'li yıllarda mikroişlemcilerin ve entegre devrelerin kullanılmaya başlanması kişisel bilgisayarların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Apple, IBM ve Microsoft gibi şirketler bilgisayarların yaygınlaşmasında ve bireyler için daha erişilebilir hale gelmesinde önemli roller oynamıştır.

1980'ler, başlangıçta akademik ve askeri amaçlı bir ağ olarak İnternet'in yükselişine sahne olmuştur. TCP/IP protokollerinin geliştirilmesi ve alan adları sisteminin (DNS) oluşturulması modern internet'in temelini oluşturmuştur. 1990'lı yıllarda, World Wide Web (WWW) Tim Berners-Lee tarafından tanıtılmış ve kullanıcıların tarayıcıları kullanarak web sayfalarına erişmeleri ve gezinmeleri sağlanmıştır. Bu gelişme bilgi paylaşımı ve iletişimde devrim yaratmıştır.

Bilişim sektörü, 90'lı yıllarla birlikte hızlı bir gelişim içerisine girmiştir. Aynı yıllarda internet erişiminin de son kullanıcı hizmetine sağlanması, bilişim sektöründeki gelişmelerin hızlanmasını sağlamıştır. 1990'lı yılların sonu, internet tabanlı şirketlerin hızlı büyümesiyle karakterize edilen dot-com patlamasına tanık olmuştur. Yatırımcılar internet girişimlerine önemli miktarda fon aktararak değerlerin şişmesine yol açmışlardır. 2000'li yılların başında aşırı şişen dot-com balonu patlamış ve birçok dot-com şirketi başarısız olmuştur. Bu olay, bir konsolidasyon dönemini ve internet endüstrisine daha gerçekçi bir yaklaşımı beraberinde getirmiştir.

2000'li ve 2010'lu yıllarda akıllı telefonlar ve tabletler gibi mobil cihazların yaygın olarak benimsenmesi bilgi teknolojileri ortamını dönüştürmüştür. Mobil uygulamalar ve mobil internet kullanımı hızla artarak yeni fırsatların ve zorlukların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bulut bilişim önem kazanarak işletmelerin verileri uzaktan depolamasına ve erişmesine olanak sağlayarak, fiziksel altyapı ihtiyacını azaltmış ve ölçeklenebilir çözümler sağlamıştır. Sosyal medya platformlarının, e-ticaretin, büyük veri analitiğinin ve yapay zekânın ortaya çıkışı bu dönemde bilişim teknolojileri sektörünü daha da şekillendirmiştir. Yaşanan bu gelişmeler başta bankacılık, lojistik ve e-ticaret gibi alanlar olmak üzere her sektörden pek çok faaliyet kolunu doğrudan etkilemiş ve şirketleri bu sektöre yatırım yapmaya zorlamıştır (Valacich ve Schneider, 2015).

BİLİŞİM SEKTÖRÜ VE ÖNEMİ

Günümüz dünyasında, faaliyet gösteren tüm sektörlerdeki şirketlerin, bilişimin önemini ve faydalarını hiçe sayan bir yaklaşımda bulunmalarının sektörel gelişimi olumsuz yönde etkileyeceğinin farkında olmaları gerekmektedir. Globalleşen dünyada, özellikle çok uluslu şirketlerin her an her

bilgiye ulaşmalarında bilişim sektöründen sağlanan faydalar büyük önem arz etmektedir.

Bilişim sistemleri şirketlerin kurumsal yönetimine rehberlik etmede çok önemli bir rol oynamaktadır. Bilgi sistemleri, bir kuruluş içinde bilgi toplamak, depolamak, işlemek ve yaymak için kullanılan araçları, teknolojileri ve süreçleri ifade eder. Değerli ve önemli veriler sağlarlar ve çeşitli yönetim seviyelerinde karar alma süreçlerini desteklerler. Bilgi sistemleri, yöneticilere bilinçli kararlar almaları için zamanında, doğru ve ilgili bilgiler sağlar. Bilgi sistemleri, çeşitli kaynaklardan veri toplayıp analiz ederek yöneticilerin farklı departmanların performansını değerlendirmesine, eğilimleri belirlemesine ve stratejik planlama için seçenekleri değerlendirmesine olanak tanır. Kurumsal planların ve stratejilerin formüle edilmesine ve uygulanmasına yardımcı olan bilgi sistemleri yöneticilerin piyasa koşullarını değerlendirmelerine, fırsatları belirlemelerine ve rekabet stratejileri geliştirmelerine yardımcı olan veri ve içgörüler sağlarlar. Buna finansal planlama, kaynak tahsisi ve uzun vadeli hedef belirleme de dahildir (Gupta ve Kavidayal, 2013).

Bilgi sistemleri bir kuruluş içindeki operasyonel süreçleri düzenler ve otomatikleştirir. Yöneticilerin günlük faaliyetleri izlemelerini ve kontrol etmelerini, envanteri takip etmelerini, tedarik zincirlerini yönetmelerini ve kaynak kullanımını optimize etmelerini sağlarlar. Bu da verimliliği artırır, hataları azaltır ve genel üretkenliği artırır. Çeşitli kurumsal unsurların performansının ölçülmesine ve izlenmesine yardımcı olur. Temel performans göstergeleri ve gösterge panoları yöneticilere finansal ölçümler, satış rakamları, müşteri memnuniyeti ve diğer ilgili ölçümler hakkında gerçek zamanlı veriler sağlar. Bu, yöneticilerin ilerlemeyi değerlendirmesini, iyileştirme alanlarını belirlemesini ve gerektiğinde düzeltici önlemler almasını kolaylaştırır (Freiberger ve Swaine, 2017).

Bilgi sistemlerin ifade edilen tüm bu faydaları, bütün şirketlerin verimli ve etkili bilgi kullanımını sağlayacak bilişim teknolojisine dayalı sistemleri oluşturmalarını zorunlu hale gelmiştir. Bilgi sistemleri zamanında ve doğru bilgi sağlayarak, karar vermeyi kolaylaştırarak, operasyonel verimliliği artırarak, işbirliği ve iletişimi destekleyerek kurumsal yönetim için bir omurga görevi görür.

Bilgi sistemleri günümüz iş ortamında şirketlerin rekabetçi kalmalarına ve değişen pazar dinamiklerine uyum sağlamalarına yardımcı olan temel araçlardır. Dünyada hızla gelişim gösteren bilgisayar teknolojileri, bilişim sektöründe faaliyet gösteren şirket sayısını her geçen gün artmaktadır. Bilişim sektöründe faaliyet gösteren şirketler teknolojik cihazlardan emek ve maliyet tasarrufu yaratan yazılımlara kadar çok geniş bir yelpazede araştırma ve geliştirme

faaliyetlerini sürdürmektedirler (Miller ve Doyle, 1987).

Bilgi Teknolojileri sektörü modern dünyamızın ayrılmaz ve vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Bilginin depolanmasını, alınmasını, işlenmesini ve iletilmesini sağlayan çok çeşitli teknolojileri, sistemleri ve süreçleri kapsar. BT sektörünün önemi yadsınamaz, çünkü inovasyonu teşvik etmede, endüstrileri dönüştürmede, yaşama, çalışma ve etkileşim biçimimizi şekillendirmede kritik bir rol oynamaktadır. Sektörünün büyük önem taşımasının temel nedenlerinden biri, diğer sektörlerdeki ilerlemeyi kolaylaştırma ve hızlandırma yeteneğidir. Neredeyse her sektör, operasyonları optimize etmek, verimliliği artırmak ve daha iyi ürün ve hizmetler sunmak için bilgi teknolojisine güvenmektedir. Sağlık ve finans sektöründen üretim ve eğlence sektörüne kadar farklı sektörlerdeki kuruluşlar süreçleri kolaylaştırmak, görevleri otomatikleştirmek ve karar alma süreçlerini geliştirmek için bilgi teknolojileri çözümlerinden yararlanmaktadır. Bu da üretkenliğin artmasına, maliyet tasarrufuna ve daha iyi müşteri deneyimlerine yol açmaktadır.

Bilişim sektörü inovasyon için bir katalizör görevi görmektedir. Sürekli olarak mümkün olanın sınırlarını zorlamakta, hayatımızda devrim yaratan çığır açan teknolojiler ve kavramlar ortaya koymaktadır. Kişisel bilgisayarların ve internetin ortaya çıkışından mobil cihazların ve yapay zekanın yükselişine kadar, bilişim sektörü dönüştürücü yeniliklerin ön saflarında yer almıştır. Bu gelişmeler işletmeler için yeni yollar açmış, yeni endüstriler ve iş fırsatları yaratmış ve bireyleri yaratıcılık ve ifade için araçlar ve platformlarla güçlendirmiştir (Yeniay, 2017).

Bilgi teknolojileri (BT) GSYİH üzerinde derin bir etkiye sahiptir ve ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. BT araçları ve sistemleri, işletmelerin operasyonlarını kolaylaştırmasını, süreçleri otomatikleştirmesini ve verimliliği artırmasını sağlayarak üretkenliği artırmaktadır. Bilgisayarlı sistemler, yazılım uygulamaları ve dijital iletişim platformlarının kullanımı sayesinde kuruluşlar kaynak tahsisini optimize edebilir, maliyetleri düşürebilir ve çıktıyı artırabilir. Bu artan verimlilik, aynı veya daha az kaynakla daha fazla mal ve hizmet üretilbildiği için daha yüksek GSYİH büyümesine dönüşmektedir (Nar ve Gok, 2016).

BT'in benimsenmesi iş fırsatları yaratarak istihdam artışına katkıda bulunur. BT sektörünün kendisi yazılım geliştirme, veri analitiği, siber güvenlik ve dijital pazarlama gibi alanlarda vasıflı çalışanlara ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, BT'in çeşitli sektörlerle entegrasyonu, dijital olarak vasıflı işgücüne olan talebin artmasına yol açmaktadır. İyi eğitilmiş bir BT işgücü üretkenliği, beşeri sermaye gelişimini ve genel ekonomik performansı artırır (Nemli, 2019).

Bilgi teknolojileri, çeşitli sektörlerde üretkenliğin ve verimliliğin artırılmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Gelişmiş iletişim araçları, veri

yönetim sistemleri ve yazılım çözümleri sağlayarak işletmelerin operasyonlarını düzene koymalarını, süreçleri otomatikleştirmelerini ve genel verimliliği artırmalarını sağlamıştır. Bu da üretim, lojistik ve hizmetler gibi sektörlerde maliyet tasarrufu, daha hızlı geri dönüş süreleri ve üretim artışı sağlamaktadır.

Bilgi ve iletişim sektörü üretkenliği artırarak, dijital dönüşümü teşvik ederek, inovasyonu destekleyerek, etkili iletişim ve işbirliği sağlayarak, pazar erişimini genişleterek ve veri odaklı içgörüler sağlayarak diğer sektörlerde katkıda bulunmuştur. Sektörler genelindeki kuruluşların dijital çağa uyum sağlamasına, verimliliği artırmasına ve ortaya çıkan fırsatlardan yararlanmasına olanak tanıyarak yaygın bir etki yaratmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerine yapılan ilk yatırımların maliyetleri ve zorlukları olsa da, sağladıkları uzun vadeli faydalar ve rekabet avantajları, verimliliği, üretkenliği, müşteri deneyimlerini ve genel iş performansını iyileştirmek isteyen şirketler için tercih edilen bir seçenek haline getirmektedir (Özkan, 2021).

BİLİŞİM SEKTÖRÜNÜN FINANS SEKTÖRÜNDEKİ UYGULAMA ALANLARI

Bilişim sektörü ve finans dünyası arasındaki etkileşim, her geçen yıl artarak daha önemli hale gelmiştir. Bu iki sektör, birbirini besleyerek, teknoloji odaklı çözümler ve yenilikçi finansal hizmetler geliştirmektedir. Bilişim sektörü, finans dünyasında verimlilik artırma, risk yönetimi, müşteri deneyimini iyileştirme ve yenilikçi finansal ürünler yaratma açısından önemli bir rol oynamaktadır. Öte yandan, finans sektörü de bilişim sektörüne yatırım yaparak, dijital dönüşüm süreçlerini hızlandırmaktadır.

Bilişim sistemlerinin finans sektörüne girmesiyle birlikte, finansal hizmetlerin sunumu yalnızca geleneksel kanallar üzerinden değil, aynı zamanda çevrimiçi platformlar, mobil uygulamalar ve dijital bankalar aracılığıyla da gerçekleşmeye başlamıştır. Bu süreç, finansal sistemlerin daha verimli, şeffaf ve kullanıcı dostu olmasını sağlamıştır. Bugün artık müşteriler, bankacılık işlemlerini mobil cihazlar üzerinden anında gerçekleştirebilmekte, yatırım işlemleri algoritmalar tarafından otomatikleştirilebilmekte ve finansal kararlar büyük veri analizi ve yapay zekâ yardımıyla optimize edilmektedir (Kandır, 2024). Bilişim sektörü ve finans sektörünün etkileşimin sonucunda birçok alanda değişim ve dönüşüm gerçekleşmiştir. Aşağıda bu değişim ve dönüşümün yaşandığı alanlar başlıklar altında incelenmiştir.

Dijital Dönüşüm ve Finansal Teknolojiler (Fintek)

Bilişim sektörü, finansal hizmetlerin dijitalleşmesini sağlayarak, finansal teknolojilerin (fintek) gelişimine öncülük etmiştir. Fintek, bankacılık, sigorta, yatırım, ödeme sistemleri, dijital cüzdanlar gibi finansal hizmetleri teknoloji ile entegre eden bir sektördür. Bilişim sektöründeki gelişmeler sayesinde, bu

alanlarda çok hızlı bir değişim yaşanmaktadır (Akkaya, 2022). Yaşanan bu hızlı değişimin etkilediği alanlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

- **Müşteri Deneyimi ve Erişilebilirlik:** Dijital dönüşüm, bankacılık ve finansal hizmetlere erişimi kolaylaştırmıştır. Mobil bankacılık uygulamaları, internet bankacılığı ve dijital ödeme sistemleri sayesinde müşteriler 7/24 finansal işlemlerini gerçekleştirebilmektedir. Bu, özellikle gelişen piyasalarda finansal hizmetlere erişimin artmasını sağlamaktadır. Fintech uygulamaları, düşük maliyetli ve kolay ulaşılabilir finansal hizmetler sunarak daha geniş bir müşteri kitlesine ulaşılmasına olanak tanımaktadır
- **Hız ve Verimlilik:** Fintech uygulamaları, işlemlerin daha hızlı ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesine olanak tanır. Örneğin, dijital ödeme sistemleri (PayPal, Stripe, vb.) geleneksel ödeme yöntemlerine göre çok daha hızlıdır. Ayrıca, blokzinciri teknolojisi sayesinde finansal işlemler güvenli bir şekilde, düşük maliyetle ve hızlı bir biçimde yapılabilir. Bu, özellikle sınır ötesi ödemelerde önemli bir avantaj sağlar.
- **Daha İyi Veri Yönetimi ve Analitiği:** Dijital dönüşümle birlikte bankalar ve finansal kuruluşlar büyük veri analitiği (big data) ve yapay zeka (AI) kullanarak müşterilerine daha kişiselleştirilmiş hizmetler sunmaya başlamıştır. Örneğin, kredi skoru değerlendirmeleri, harcama alışkanlıkları ve yatırım tercihleri gibi veriler analiz edilerek müşterilere daha uygun finansal ürünler önerilmektedir. Ayrıca, finansal kurumlar risk yönetiminde daha etkili olabilmek için gelişmiş analitik araçlardan faydalanmaktadır.
- **Düşük Maliyetli ve Kapsayıcı Hizmetler:** Fintek, geleneksel bankacılık sistemlerinin dışında kalan, bankacılık hizmetlerine erişimi olmayan kişilere finansal hizmetler sunma imkânı sağlar. Özellikle dijital cüzdanlar, mikro krediler, peer-to-peer (P2P) kredi platformları ve kripto paralar gibi yenilikçi çözümler, düşük maliyetli ve erişilebilir finansal hizmetlerin yaygınlaşmasına katkı sağlamaktadır.
- **Yeni İş Modelleri:** Fintech, yeni iş modellerinin doğmasına yol açmıştır. Örneğin, dijital ödemeler ve mobil ödeme sistemleri, geleneksel ödeme altyapılarının yerine geçmiştir. Robo-danışmanlar, geleneksel yatırım danışmanlık hizmetlerini dijitalleştirerek, küçük yatırımcılara da uygun fiyatlarla profesyonel danışmanlık sunmaktadır. Kripto para ve blokzinciri teknolojileri ise, merkeziyetsiz finans (DeFi) gibi yeni finansal sistemlerin gelişmesini teşvik etmektedir.
- **Finansal Kapsayıcılık ve Demokratikleşme:** Fintech uygulamaları, özellikle bankacılık hizmetlerinden yoksun olan düşük gelirli bireylere

hizmet sunmayı amaçlamaktadır. Mobil ödeme uygulamaları, dijital cüzdanlar ve mikro kredi platformları sayesinde, bu gruptaki insanlar finansal sisteme kolayca dâhil olabilir ve finansal sistemin sunduğu fırsatlardan yararlanarak mevcut olan dezavantajlarını ortadan kaldırmaya çalışabilir. Bu durum finansal eşitsizlikleri azaltabilir ve daha adil bir ekonomik sistemin oluşmasına katkı sağlayabilir.

- **Robo-Danışmanlık ve Yatırım:** Yapay zekâ ve makine öğrenimi kullanarak yatırımcılara otomatik yatırım tavsiyesi veren robo-danışmanlık platformları, finansal hizmetleri daha erişilebilir ve verimli hale getirerek yatırım konusunda gerekli bilgi birikimi ve deneyimi olmayan küçük yatırımcılara kolaylık sağlamaktadır.

Veri Analitiği ve Büyük Veri

Bilişim sektörü, finans sektörünün karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Finans sektörü veri açısından en yoğun sektörlerden biridir ve doğası gereği de verileri işlemek, analiz etmek ve faydalı şekillerde kullanmak için önemli fırsat sunan bir sektör olarak karşımızda durmaktadır. Son yıllarda finans alanındaki büyük veriler sektör için uygun, kişiselleştirilmiş ve güvenli çözümler sağlayan önemli teknolojik yeniliklere yol açarak yalnızca bireysel iş süreçlerini değil, tüm finansal hizmetler sektörünü dönüştürmeyi başarmıştır (Taş, 2022). Büyük veri (big data) analitiği, finansal kurumların müşteri davranışlarını, piyasaları ve riskleri daha iyi anlamalarına yardımcı olmaktadır. Veri analitiği, şu alanlarda etkili kullanılmaktadır:

- **Kredi Değerlendirme:** Bankalar, müşterilerinin kredi risklerini belirlemek için büyük veri analitiği kullanarak daha doğru kredi skorlama yapabilmektedir.
- **Piyasa Analizi:** Yatırım firmaları, hisse senetlerinin, emtiaların ve diğer finansal araçların fiyatlarını tahmin etmek için veri madenciliği ve algoritmalar kullanmaktadır.
- **Dolandırıcılık Tespiti:** Finansal kurumlar, işlemler sırasında şüpheli faaliyetleri tespit etmek için yapay zekâ tabanlı dolandırıcılık algılama sistemleri kullanmaktadır.

Yapay Zekâ (AI) ve Makine Öğrenimi (ML)

Bilişim sektörü, finans dünyasına büyük veri Yapay Zekâ (AI) ve Makine Öğrenimi (ML) teknolojileri ile önemli katkılarda bulunmuştur. Bu teknolojiler, finansal kuruluşların veri analizi yaparak daha bilinçli kararlar almalarına ve kişiselleştirilmiş hizmetler sunmalarına olanak tanımaktadır. Bu teknoloji sayesinde büyük miktarda veri daha hızlı ve kolay bir şekilde işlenebileceği gibi verilerdeki kalıpları tanımlayarak çeşitli temel görevleri yerine getirecek

şekilde eğitilebiliyor. Bu nedenle, özellikle büyük ve karmaşık verilere sahip sektörlerde yapay zekânın kullanımı her geçen gün yaygınlaşmaktadır. (Ayvacic,2022:162). Yapay zekâ, finans sektöründeki eğilimleri ve normal veri kalıplarını analiz ederek şirketleri tutarsızlıklar veya olağandışı faaliyetler konusunda uyararak şirket güvenliğini artırabilir (Topal ve Erden, 2022). PwC (2020) 'nin raporuna göre, finansal kuruluşlar, yapay zekâ ve makine öğrenimini kullanarak müşteri hizmetleri, risk yönetimi ve ticaret işlemlerinde verimlilik sağlamaktadır. Yapay Zekâ ve Makine öğreniminin finans sektöründe belli başlı kullanım alanları aşağıdaki gibi açıklanabilir:

- **Algoritmik Ticaret:** AI tabanlı algoritmalar, piyasa hareketlerini analiz ederek hızlı ve etkili ticaret yapabilme imkânı sunmaktadır.
- **Risk Analizi:** ML algoritmaları, borçluların kredi risklerini değerlendirirken büyük veri setlerini analiz edebilir ve borçlunun ödeme kapasitesini daha doğru bir şekilde tahmin imkânı sunmaktadır.
- **Kredi Skorlama:** AI, geleneksel kredi puanlama sistemlerinin ötesine geçerek, daha geniş verilerden faydalanarak, kredi skorlama için daha adil ve doğru bir sistem sunmaktadır. Bu, özellikle gelişmekte olan pazarlarda finansal kapsayıcılığı artırabilir.
- **Anomali Tespiti:** AI ve ML, ödeme sistemlerindeki olağan dışı desenleri hızlı bir şekilde tespit etmektedir. Örneğin, alışılmadık bir ödeme davranışı veya alışveriş alışkanlıkları, dolandırıcılık belirtileri olabilir.
- **Gerçek Zamanlı Risk Değerlendirmesi:** ML, gerçek zamanlı veri akışlarını analiz ederek, bir işlemde anormal bir durum tespit edildiğinde hemen uyarı verir. Bu, sahtekârlığı engellemeye yardımcı olabilir ve güvenliği artırabilir.
- **Veri Girişi ve Analizinin Kolaylaştırılması:** AI, finansal verilerin elde edilmesini ve analizini kolaylaştırarak yöneticilerinin iş yükünü hafifletir (Topal ve Yalçın, 2022).
- **Yatırım Stratejisi Geliştirme:** AI, piyasa verilerini analiz ederek, yatırımcıların portföylerini optimize etmek için en iyi stratejileri belirleyebilir. Ayrıca, ML algoritmaları, piyasa koşullarına göre stratejilerini dinamik olarak değiştirebilir.
- **Kişiselleştirilmiş Yatırım Tavsiyesi:** Robo-danışmanlar, bireylerin risk profillerine ve hedeflerine dayalı olarak kişiselleştirilmiş yatırım önerileri sunar. Bu, özellikle küçük yatırımcılar için erişilebilir ve düşük maliyetli bir yatırım seçeneği sunar.
- **Veri Analizi ve Piyasa Tahminleri:** AI, büyük miktarda piyasa verisini analiz ederek, fiyat hareketlerini tahmin edebilir. Bu tahminler, algoritmaların ticaret kararları almasına yardımcı olur.

- **Risk Kontrolü:** Ticaret algoritmaları, büyük veri analizine dayanarak, riskleri minimize edecek şekilde tasarlanabilir. Özellikle volatilitenin yüksek olduğu dönemlerde algoritmalar, olası kayıpları sınırlamak için hızla devreye girebilir.
- **Otomatik Müşteri Destek Hizmetleri:** AI tabanlı chatbot'lar, müşterilerin hesaplarıyla ilgili soruları yanıtlamak, kredi başvuruları almak veya ödeme tarihlerini hatırlatmak gibi işlemleri otomatikleştirebilir.
- **Kişisel Finansal Danışmanlık:** AI, bireylerin harcama alışkanlıklarını ve tasarruf hedeflerini analiz ederek, özellikle finansal okuryazarlığı düşük olan bireyler için kişisel finansal tavsiyeler sunabilir.
- **Piyasa Eğilimlerini Tahmin Etme:** ML algoritmaları, geçmiş verilerden öğrenerek, gelecekteki piyasa eğilimlerini tahmin edebilir. Bu, yatırımcıların ve portföy yöneticilerinin daha iyi tahminler yapmasına yardımcı olur.
- **Sentiment Analizi:** AI, sosyal medya ve haber sitelerinden gelen verileri analiz ederek, piyasa duyarlılığını ölçebilir. Bu, yatırımcıların olası piyasa dalgalanmalarına karşı hazırlıklı olmalarını sağlar.
- **Medya ve Haber İzleme:** Yapay zekâ, piyasalar üzerinde potansiyel bir etki yaratabilecek haberleri ve sosyal medya gönderilerini tarayarak, bu bilgileri yatırımcılarla paylaşabilir.
- **Yasal Uyum:** AI, değişen düzenleyici ortamları takip edebilir ve finansal kurumların yeni şartlara uyum sağlaması için gerekli adımları atmalarına yardımcı olabilir.
- **Otomatik Raporlama:** Makine öğrenimi, finansal verilerin düzenleyici gereksinimlere uygun şekilde işlenmesi ve raporlanmasında otomasyon sağlar.

Blockchain Teknolojisi ve Akıllı Sözleşmeler

Blockchain, dağıtık bir veri tabanı teknolojisidir ve finans sektöründe önemli bir etkiye sahiptir. Bir başka ifade ile Blockchain bir iş ağındaki işlemlerin kaydedilmesi ve varlıkların takip edilmesi sürecini kolaylaştıran, paylaşılan ve üzerinde değişiklik yapılamayan bir büyük defterdir (Ağ ve Gülhan, 2022). Blockchain teknolojisinin finans alanındaki uygulamaları aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

- **Kripto Paralar ve Dijital Varlıklar:** Bitcoin, Ethereum ve diğer kripto para birimleri, finansal sektörün önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu dijital paralar, geleneksel finansal sistemlere alternatif olarak kullanılmaktadır.
- **Akıllı Sözleşmeler:** Akıllı sözleşmeler, blockchain üzerinde çalışan ve koşulları yerine getirildiğinde otomatik olarak uygulanan dijital

sözleşmelerdir. Özellikle ticaret ve sigorta gibi alanlarda gittikçe yaygınlaşmaktadır.

- **Merkezi Olmayan Finans (DeFi):** Merkezi olmayan finans, bankalar ve diğer araçlar olmadan finansal işlemlerin yapılmasını sağlayan bir sistemdir. Blockchain ve akıllı sözleşmeler aracılığıyla, borçlanma, borç verme ve diğer finansal hizmet uygulamaları sağlanabilmektedir. Bu sayede merkezi bir otorite olmadan yapılan tüm işlemler ve kararlar, ağa bağlı olan kullanıcılar tarafından doğrulanır ve gerçekleştirilir.

Siber Güvenlik ve Veri Koruma

Finans dünyasının dijitalleşmesi bazı güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Özellikle siber saldırılar ve veri ihlalleri, finansal kurumlar için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Siber suçlar finansal piyasalara yönelik en ciddi tehditlerden biri olmasına rağmen, genellikle hem finansal kurumlar hem de düzenleyiciler tarafından gözden kaçırılmaktadır (Tuna, 2022). Son dönemde hızla artan bu tehditlere karşı geliştirilen siber güvenlik teknolojileri en önemli güvenlik sorunlarına da çözüm sunmaktadır. Finans sektöründeki dijitalleşmenin siber güvenlik ve veri koruma alanındaki katkıları aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır.

- **Çok Faktörlü Kimlik Doğrulama (MFA):** Finansal kurumlar, sadece parolayla kimlik doğrulamanın yeterli olmadığına kanaat getirmiş; parmak izi, yüz tanıma veya SMS ile gönderilen doğrulama kodu gibi ek güvenlik önlemleri kullanarak kullanıcıların kimliğini daha güvenli bir şekilde doğrulamaktadır.
- **Veri Şifreleme:** Hem işlem verileri (ödeme bilgileri v.b.) hem de kişisel bilgiler (müşteri kimlik bilgileri v.b.) şifrelenerek, siber saldırganların bu verilere erişimi engellenir.
- **Cloud (Bulut) Güvenliği:** Finansal kurumlar, bulut teknolojilerini kullanırken, verilerin şifrelenmesi ve güvenli bir şekilde saklanması için gelişmiş güvenlik çözümleri kullanmaktadır.
- **Veri Anonimleştirme:** Müşteri verileri anonimleştirilerek, kullanıcıların kimlik bilgileri açığa çıkmadan analiz yapılabilir. Bu, aynı zamanda veri ihlallerinde kişisel verilerin korunmasını sağlar.
- **Veri Maskelenmesi:** Müşteri kimlik numaraları, kredi kartı numaraları gibi hassas bilgiler maskelenerek, yalnızca yetkili kişiler bu verilere tam erişim sağlar.
- **Erişim Denetimi:** Yalnızca yetkili kullanıcıların kritik verilere erişebilmesi sağlanır. Bu, “rol tabanlı erişim denetimi” (RBAC) veya “en az ayrıcalık” (least privilege) ilkesi ile sağlanır.

- *Veri Saklama Politikaları:* Finansal verilerin ne kadar süreyle saklanacağına dair katı kurallar belirlenmiştir ve verilerin gereksiz yere uzun süre saklanması engellenir.
- *Genel Veri Koruma Yönetmeliği (GDPR):* Finansal kurumlar için kişisel verilerin korunması konusunda katı düzenlemeler getirilmiştir. Dijitalleşme, kurumların bu düzenlemelere uyum sağlamasına yardımcı olacak araçları ve çözümleri sunar.
- *PCI DSS (Payment Card Industry Data Security Standard):* Kredi kartı bilgilerinin güvenli bir şekilde işlenmesi ve saklanması için belirli güvenlik standartlarına uymak gereklidir.
- *Gerçek Zamanlı İzleme:* Siber saldırılar genellikle hızla gelişir. Dijitalleşme sayesinde, finansal kurumlar ağlarındaki aktiviteleri 7/24 izleyebilir ve potansiyel tehditlere karşı anında tepki verebilirler.
- *Proaktif Risk Yönetimi:* Finansal kurumlar, risklerini önceden belirleyip, bunları minimize etmek için siber güvenlik önlemleri alabilirler. AI ve makine öğrenmesi, gelecekteki riskleri tahmin edebilmek için kullanılır.

Yenilikçi Finansal Ürünler

Yenilikçi finansal ürünler, finansal dünyadaki dijital dönüşümün ve teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ürünler, yatırımcıların hızlı, şeffaf, düşük maliyetle ve güvenli bir şekilde finansal hizmetlere erişim sağlamalarını mümkün kılmaktadır. Bilişim dünyasında baş gösteren hızlı değişim sonucunda 1970'lerden bu yana yeni bir finansal yenilik dalgası başlamıştır. Bu finansal yenilikler doğal olarak ilk kez dünyanın gelişmiş finansal piyasalarında ortaya çıkmıştır. Finansal sistemlerin evrimi finansal piyasaların küreselleşmesini, finansal yeniliklerin artmasını ve özellikle de yeni araçların ve kredi türlerinin gelişimini sağlamıştır. Finansal piyasaların küreselleşmesi ile bir pazarda üretilen finansal yenilikler kolayca ve hızlıca başkalarına aktarılabilir (Anderloni vd., 2009). Böylelikle finans dünyasındaki yenilikler dünyanın her yerinde çok çabuk uygulama alanı bulabilmektedir. Yenilikçi finansal ürünlerden bazıları aşağıda kısaca açıklanmıştır:

- *Dijital Bankacılık:* Fiziksel şubeleri olmayan dijital bankalar, tamamen çevrimiçi platformlar üzerinden bankacılık hizmetleri sunmaktadır. Bu sayede hem düşük maliyetli hem kolay erişilebilir kullanıcı dostu hizmetler sağlanmakta hem de bireylerin finansal olanaklara erişimi artırılmaktadır.
- *Crowdfunding (Kitle Fonlaması):* Hızla artan teknolojik imkânlar sayesinde, girişimciler ve startup'lar, projelerine yatırım çekmek için dijital platformlarda kitle fonlaması yapabilmekte böylelikle geniş

kitlelere kolayca ulaşabilmekte ve fikirlerini hayata geçirebilecekleri projeleri için kolayca fon bulabilmektedir.

- **Peer-to-Peer Lending:** Bireylerin birbirlerine doğrudan kredi verebildiği platformlar, geleneksel bankacılığın alternatifini olarak her geçen büyümektedir.

Regülasyon ve Düzenlemeler

Dijitalleşme, finans sektöründe devrim yaratırken, bu süreçle birlikte gelen yeniliklerin güvenli ve sürdürülebilir bir şekilde uygulanabilmesi için regülasyonlar da büyük bir önem taşımaktadır. Teknolojik gelişmelerin ve dijital hizmetlerin yaygınlaşması, sektördeki fırsatları artırırken, aynı zamanda yeni riskler ve zorluklar doğurmaktadır. Finansal regülasyonlar, bu riskleri yönetmek ve finansal sistemin istikrarını korumak amacıyla sürekli olarak evrilmektedir. Finansal teknolojilerin ve dijital ödemelerin hızla yayılması, hükümetlerin ve düzenleyici otoritelerin, güvenlik, gizlilik ve işlem şeffaflığını sağlamak için yeni düzenlemeler getirmelerini gerektirmiştir. Finansal kurumlar, dijital dönüşüm süreçlerini yönetirken, hem yerel hem de küresel düzeyde finansal regülasyonlara uymak zorundadır. KPMG (2020), dijital finansal hizmetlerin regülasyonlarının, hem tüketici hem de piyasa güvenliği açısından büyük önem taşıdığını vurgulamaktadır. Özellikle Avrupa Birliği'nin Genel Veri Koruma Yönetmeliği (GDPR) ve Amerika Birleşik Devletleri'nin finansal düzenlemeleri, fintek şirketlerini doğrudan etkilemektedir. Ayrıca, kripto paralar ve blockchain teknolojileri gibi yeni alanlarda düzenlemeler hâlâ evrilmektedir. Bu bağlamda, dijitalleşmenin ve regülasyonların birlikte uyum içinde çalışması, finans sektörünün güvenli ve verimli bir şekilde büyümesini sağlayacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Son dönemlerde bilişim teknolojilerinde yaşanan hızlı değişim hemen hemen tüm sektörlerde köklü değişimlere yol açmıştır. Bu değişime ayak uydurabilen sektörler küresel ekonomiden aldıkları payı büyütmede ve artan rekabet ortamında kendilerine avantaj sağlayabilmektedir. Sektörler yaşanan bu değişim ve dönüşüm süresince artan rekabet ortamında avantaj sağlayabilmek için iş süreçlerini mümkün olduğunca yeni nesil teknolojilere ve dijitalleşmeye uyumlu hale getirmek zorundadır.

Bilişim dünyasındaki bu dönüşüme en çabuk adapte olabilen sektörlerin başında finans sektörü gelmektedir. Finans sektörü, bilişim sektörü ile beraber bir dönüşüm geçirmektedir. Finans dünyası ile bilişim sektörü arasındaki etkileşim, her iki sektörü de dönüştüren güçlü bir sinerji yaratmaktadır. Dijital bankacılıktan fin-tek uygulamalarına, yapay zekâ uygulamalarından blockchain teknolojisine kadar bilişim sektörünün öncülüğünde hayata geçen

yeni teknolojiler finans sektöründe kendisine hızlı bir şekilde uygulama alanı bulmakta, sektördeki rekabetin ana belirleyicisi olmakta ve finansal hizmetlerin daha hızlı, güvenilir ve erişilebilir olmasını sağlamaktadır.

Teknolojinin gücü, finansal hizmetlerin daha hızlı, güvenli ve erişilebilir hale gelmesini sağlarken; aynı zamanda finansal teknolojilerin, yeni iş modelleri ve yenilikçi ürünlerle bilişim sektörüne yön verdiği bir döngü ortaya çıkarmaktadır. Gelecekte bu etkileşimin daha da derinleşmesi, finans sektöründeki dijitalleşme süreçlerini hızlandıracak ve her iki sektörü de daha verimli hale getirecektir. Her ne kadar bu dijitalleşme süreci finans sektörü için çığır açan yenilikleri beraberinde getirirse de bazı zorlukları ve riskleri de içerisinde barındırmaktadır. Siber güvenlik, veri gizliliği ve regülasyonlar bu zorluklar ve riskler arasında en önemli konu başlıkları olarak karşımızda durmaktadır. Teknolojik gelişmeler öncülüğünde finans dünyasında yaşanan bu dönüşümün daha sağlıklı ve güvenilir bir şekilde sürdürülebilmesi için hem finansal kurumların hem de düzenleyici kurumların, yaşanan bu teknolojik değişime ayak uydururken karşılaşılabilecek risklere karşı da önlemler alması gerekmektedir.

Bilişim dünyasının öncülüğünde ortaya çıkan yeni teknolojiler ile finans sektörünün birleşimi, hem büyük fırsatlar hem de önemli riskler barındıran bir yenedünya yaratmaktadır. Bilişim sektörü ile finans dünyası arasındaki etkileşim, dijital dönüşüm süreciyle birlikte daha da derinleşmiş ve bu iki sektör arasında güçlü bir sinerji yaratılmıştır. Bankacılıktan ödeme sistemlerine, yatırım yönetiminden siber güvenliğe kadar pek çok alanda bilişim teknolojileri, finansal işlemleri daha hızlı, daha güvenli ve daha erişilebilir hale getirmiştir. Gelecekte, bu iki alanın daha da iç içe geçmesiyle birlikte, finans sektörü çok daha dinamik, yenilikçi ve dijital bir yapıya kavuşacaktır. Bu süreç, aynı zamanda finansal hizmetlerin geleceğini şekillendiren önemli bir dönüm noktasıdır. Gelecekte bu etkileşimin daha da derinleşerek, yeni iş modelleri, finansal ürünler ve hizmetlerin ortaya çıkmasına yol açması beklenirken, aynı zamanda büyük bir devrimi de beraberinde getireceği şüphe götürmez bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağ, A., & Gülhan, Ü. (2022). TMS/TFRS kapsamında kripto paraların muhasebeleştirilmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 35-47.
- Akkaya, M. (2022). Finansal İnovasyon, Yıkıcı Yenilik ve Finansal Teknoloji Şirketleri (Fintek). İçinde M. AKKAYA (Editör), *Dijital Finans (29-63.)* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Anderloni, L., Llewellyn, D. T., ve Schmidt, R. H. (2009). *Financial İnnovation İn Retail And Corporate Banking*. Edward Elgar Publishing.
- Ayvacı, E.(2022).Finans Sektöründe yapay zekâ. Karabulut, Ş.(Ed.). *Finans Ve Ekonomi Politika Ve Anlayışlarına Teorik Çıkarımlar* içinde (157-170 ss.). Ekin Yayınevi, Bursa.
- Freiberger, P. A. ve Swaine, M. R. (2017). ENIAC. Encyclopedia Britannica Web.
- Gupta, M. O. ve Kavıdayal, P. (2013). Evaluating significance of marketing in Indian IT companies using DEA. *Global Journal of Management And Business Research*, 13(5), 1-14.
- Kandır, M.O. (2024) Finans Sektöründe Bilişim Sistemlerinin Rolü, *Hukuk ve Bilişim Dergisi*, Sayı 20, <https://www.hukukvebilisimdergisi.com/> (E.T.:12. 11. 2024)
- KPMG (2020). *Regulating the Digital Economy: The Evolution of Digital Finance Regulations*.
- Miller, J. ve Doyle, B. A. (1987). Measuring the effectiveness of computer-based information systems in the financial services sector. *MIS Quarterly*, 107-124.
- Nar, Y. ve Gök, M. S. (2016). Dinamik çevre etkisinde pazarlama stratejileri ve pazar performansı analizi: Bilişim sektörü değerlendirilmesi. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1).
- Nemli, S. (2019). Bilişim sektöründe finansal analiz ve performans değerlemesi üzerine bir uygulama, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özkan, T. (2021). Borsa istanbul bilişim sektöründe işlem gören işletmelerin etkinliklerinin değerlendirilmesi. *Maliye ve Finans Yazıları*, 253-268.
- PwC (2020). *The Future of Financial Services: A Digital Transformation*.
- Taş, C. (2022). Büyük Veri ve Finans. İçinde M. AKKAYA (Editör), *Dijital Finans (195-217.)* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Topal B. ve Erden B, (2022). Finansta Yapay Zekâ Kullanılabilirliği ve Uygulama Alanları Üzerine Bir Değerlendirme. İçinde D. B. KURT, Ş. YILDIZ ve E. KARAÇAYIR (Editör), *İktisadi ve Finansal Konular Üzerine Çalışmalar (121-142.)* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Topal B. ve Yalçın S., (2022). Muhasebe Bilgi Sistemi ve Yapay Zekâ. İçinde O. SEYİTOĞULLARI (Editör), *Teorikten Görgüle Muhasebe Araştırmaları (263-294.)* Ankara: Orion Akademi.
- Tuna, İ. (2022). Dijital Finans ve Riskler. İçinde M. AKKAYA (Editör), *Dijital Finans (159-191.)* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Valacich, J. ve Schneider, C. (2015). *Information systems today: managing in a digital world plus mymislab with pearson etext--access card package*. Hoboken: Prentice Hall Press.
- Yeniay, B. (2017). Borsa İstanbul (BİST)'da işlem gören bilişim sektörü şirketlerinin finansal performanslarına dayalı dinamik etkinlik analizi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.

YEDİNCİ BÖLÜM

ÖĞRENCİLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM DAVRANIŞLARININ BELİRLENMESİ: BAYBURT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ¹

Hanife Bektaş², Eda Ayvacık³

GİRİŞ

Yaşamın devamı için gerekli olan doğal kaynakların her geçen gün azalması, çevre kirliliği ve sorunlarının artması ve bunun doğal bir sonucu olarak biyolojik çeşitliliğin azalması ve tüm bunların küresel ısınmayı artırması tüm dünyayı etkisi altına alan sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların sürekli ihtiyacından fazla olarak tüketim gerçekleştirmesi israfın artmasına sebep olmaktadır. Artan israflar ise dünyanın bir bölümünde hala kıtlıkla mücadele eden insanlar ile bu israfa yol açanlar arasındaki gelir uçurumunu büyütmemekte ve çevresel sorunların da aynı oranla artmasına sebep olmaktadır. (Atrek ve Madran, 2017; Kahvecioğlu, 2004).

Özellikle su gibi yaşamın devamı için elzem olan doğal kaynakların aşırı kullanılması ve bu kullanım oranlarının sürdürülebilir olmaması, yani zaman içinde eğer bu israfa dayalı yaşam tarzının devam etmesi sonucu bu kaynakların tükenmesi hatta yok olması insan yaşamının sürdürülebilirliğini de tehlikeye atmaktadır. Konunun bu kadar önemli olması ve tüm insanlığı etkilemesinden dolayı sürdürülebilir tüketim ve davranışlarının benimsenip artmasına ve bu alanda yapılan çalışmaların önem kazanmasına sebep olmuştur. (Brown ve Cameron, 2000).

Günümüzde Türkiye’de ve dünyada sürdürülebilirlik kavramına olan ilginin artmasına karşın; bu kavram aslında oldukça eskiye dayanmaktadır. (Atrek ve Madran, 2017; Sarı ve Topçuoğlu, 2019). Sürdürülebilirlik, mevcut hali hazırda devam eden yaşam kalitesinde herhangi bir azalma olmadan,

1 Bu çalışma “TÜBİTAK-2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Desteği Programı” kapsamında desteklenmiştir.

2 Ön lisans Öğrencisi, Bayburt Üniversitesi, SBMYO, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, bhanifec07@gmail.com

3 Dr. Bayburt Üniversitesi, SBMYO, Maliye Bölümü, Orcid No: 0000-0002-2992-9978, eayvacik@bayburt.edu.tr

düşünce ve tutumlarda değişiklik gerektiren bir kavram olarak ortaya çıkmıştır (Özmehmet, 2012). Sürdürülebilir tüketim düşüncesi, gelecek nesillere daha iyi bir dünya bırakmayı hedeflediği için uzun dönemli; tüm insanların katılımıyla gerçekleştirilebileceği için de bütüncül bir yaklaşımdır (Karalar ve Kiracı, 2011; Başar, 2016).

Sürdürülebilir tüketim davranışının temelinde üç temel amaç için yaşam tarzında değişiklik yapmak söz konusudur. Bu amaçlar ise; kaynakların israf edilmeden kullanılmasını sağlamak, en az miktarda atık üretmek ve her türlü kirliliği azaltmaktır. (Williams ve Dair, 2007).

OECD ‘nin yaptığı çalışmalar sonucu hazırlanan raporlar ile sürdürülebilirlik kavramının tanım olarak netlik kazanmıştır. Bu tanıma göre; sürdürülebilir tüketim, *“Gelecek kuşakların ihtiyaçlarını da dikkate alarak, yaşam döngüsü bakış açısı ile doğal kaynakların, toksik maddelerin, atık salınımlarının ve çevreyi kirlletici maddelerin kullanımını en aza indirirken, temel gereksinimleri karşılayan ve daha iyi bir yaşam kalitesi sunan malların ve hizmetlerin kullanımı”* olarak tanımlanmıştır (OECD, 2002).

Tüketiciler, sürdürülebilirliğin en önemli aktörleridir. Çünkü sürdürülebilir kalkınma ancak onların bu davranışı benimsemeleri ile mümkün olmaktadır. Bu sebeple sürdürülebilirlikle ilgili çalışmaların çoğunda sürdürülebilirlik politika ve uygulamaları üzerinde durulsa da bu çalışmaların temel kaynağı tüketiciler ve onların tutum ve davranışlarındaki pozitif dönüşümlerin sağlanmasıdır.

Sürdürülebilir tüketim alanındaki araştırmalar ve bunların çıktılarının uygulamalar ve yasalarla topluma yansıtılması, özellikle araştırmaların üzerinde yapıldığı coğrafya ve uygulanan kesim için çok faydalı olacaktır. Bu çalışmalar, sürdürülebilir tüketim yönünden örnek olay olarak mevcut durumları aydınlatmak, tüketiciler ve uygulamacılar için de bir rehber olacaktır.

Bu sebepten Bayburt Üniversitesi’nde öğrenim gören öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranış ve tutumlarının belirlenmesine yönelik olarak çalışmasının yapılması önem arz etmektedir. Çalışmamız hem örneklem olarak gençlerin seçilmesi hem de bölgesel olarak daha önce böyle bir araştırmanın gerçekleştirilmemiş olması açılarından özgün bir değer ortaya koymaktadır. Bayburt Üniversitesi öğrencilerine yönelik olarak yapılan bu çalışmanın da hem sürdürülebilir tüketim davranışına yönelik olumlu bir tutum yaratması hem de sürdürülebilir davranışlara yönelik bir farkındalık sağlanması için son derece önem arz etmektedir. Çalışmanın temel amacı, Bayburt Üniversitesi’nde öğrenim gören öğrencilerin sürdürülebilir tüketim açısından davranışlarının belirlenmesidir. Bu temel amacın yanında öğrencilerin sürdürülebilirlik açısından hangi davranışı en çok benimsediği ve sürdürülebilirlik adına hayatlarında ne gibi değişiklikler gerçekleştirdikleri belirlemek de çalışmanın bir diğer hedefini oluşturmaktadır. Bu amaç ve hedefler doğrultusunda özellikle toplumun gelecek

yüzü olan ve nüfusun büyük bir oranını oluşturan gençlerin sürdürülebilirlik, çevre hassasiyeti, sıfır atık ve geri dönüşüm konularında farkındalıklarının artırılması amaçlanmıştır.

Sürdürülebilirlik konusu Türkiye' nin gelecek vizyonunu oluşturan en temel konulardan biridir. Bu vizyonun geniş kitlelere yayılması, herkes tarafından benimsenmesi ve gelecek nesillere aktarılması ise ancak çocuklar ve gençlerin bilinçlendirilmesi ile mümkündür. Bu bilincin sağlanması adına Bayburt Üniversitesi öğrencileri üzerine yapılan bu çalışma son derece önemli bir amaca hizmet etmektedir. Bu doğrultuda 2022-2023 eğitim öğretim döneminde Bayburt Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilere sürdürülebilir tüketim davranışlarını tespit edebilmek adına bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Böylelikle öğrencilerin sürdürülebilir tüketim hakkındaki düşünceleri ve farkındalıkları tespit edilerek daha sonra yapılacak olan akademik çalışmalara da yardımcı olması hedeflenmiştir.

TÜKETİM KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Tüketim, her açıdan gerçekleştirilen bir eylem olduğundan çerçevesi ve sınırları net olarak belirlenebilmiş bir kavram değildir. Yapılan tanımlar, içerisinde bulunulan şartlar, zaman ve koşullar hatta toplumsal bakış açısına bağlı olarak değişiklikler göstermektedir. Bunun önemli bir sebebi, tüketimin değer yargılarından bağımsız ele alınamamasıdır. Bu durum tüketime atfedilen anlamların, tarihsel süreç içerisinde oldukça genişlemesine ve farklılaşmasına neden olmuştur (Yanıklar, 2010).

17. yüzyıldan daha öncelerine dayanan tüketim kavramı bu yüzyıldan sonra başlayacak değişen üretim ile bir şeyi boşa harcamak hatta yok etmek olarak tanımlanmıştır. (Aldridge, 2003; Yanıklar, 2006). Slater (1997), tüketimle ilgili yaptığı çalışmalarında aşırı ve gereksiz tüketimin devlete ihanet olduğu söylemiştir. Ayrıca bu dönemde gelişmiş pazarların olmaması, insanların fazla tüketim yapabilmesinin de önüne geçmiştir.

18. yüzyılın sonlarında tüketim, toplumsal değil sadece ekonomik açıdan ele alınmış ve tüketicilerin bir şeyi talep etmesi olarak tanımlanmıştır. Bu dönemin en önemli iktisatçısı olan Adam Smith, tüketimi, üretimin nihai amacı olarak ifade etmiştir (Smith, 1991). Bu dönemde tüketim, üretimin gerçekleştirilmesi için temel sebep olarak görüldüğünden insanların daha fazla tüketim yapması teşvik edilmiştir. Günümüzde çok yönlü olarak ele alınan bu kavram o zamanlar giyim, barınma, gıda tüketimi gibi fiziksel şeyler ile açıklanmıştır. Ancak Wright ve Williams (1982) gibi bilim insanları araştırmalarında, tüketim toplumunun temellerinin bu dönemde atıldığını ifade etmişlerdir. Araştırmacılar daha fazla tüketmeye teşvik edilen insanların tüketime, temel ihtiyaçların ötesinde anlamlar yüklediklerini düşünmektedir. (McCracken, 1990). Illich (1977) tüketim

toplumunu kavramının ortaya çıkışını sanayi devrimine bağlamış ve devrimle beraber ortaya çıkan hızlı ve kitlesel üretimin sonucu olarak görmüştür. Kitlesel üretimin yanı sıra, Batılı devletlerin sömürgelerinden getirdikleri kahve, çay, tütün, kumaş, boya ve meyve gibi çok farklı çeşit ve sayıda tüketim malının ortaya çıkması da kitlesel tüketimi tetiklemiştir. Tüketicilerin beğenisine sunulan bu çeşitli ürünler aynı zamanda aynı ürünleri üretim bunların ticaretini yapan kişilerin ortaya çıkmasına ürünlerin ise birbirlerinden fiyat ve kalite yönünden farklılaşmasına sebep olmuştur. Bu durum ise; satın alım gücü yüksek kapitalist girişimcileri ve yeni ürünleri almaya istekli “burjuva sınıfı” nı oluşturmuştur (Yanıklar, 2006). Bu döneme kadar yalnızca zenginlerin ulaşabildikleri birçok ürün, 18. yüzyılda toplumun geniş bir kesiminin tüketimine açılmıştır. Tüketimin geniş kitlelere çok hızlı bir şekilde yayıldığı bu dönem “tüketim devrimi” olarak ifade edilmiş ve tüketim toplumunun başlangıcı olarak kabul görmüştür (Gabriel ve Lang, 1995). Tüketim devrimi ile birlikte; dünyanın önemli büyük şehirleri olan Londra, Paris ve New York gibi yerlerde birçok ürün çeşidinin bir arada bulunduğu ve birçok kişinin aynı alışveriş yapabildiği büyük alışveriş merkezlerinin açılmasını sağlamıştır. Bu alışveriş merkezleri kısa bir süre içerisinde şehirlerin önemli ekonomik, sosyal ve kültürel merkezleri haline gelmiş ve o döneme kadar yalnızca küçük dükkânlardan ancak temel ihtiyaçlarını karşılayabilen bir toplumu, tüketim alışkanlıklarını tamamen değişmesine sebep olan bir devrime sürüklemiştir. (Aldridge, 2003).

19. yüzyıl ise günümüzdeki tüketim özelliklerinin ilk ortaya çıktığı dönem olarak tanımlanabilir. Bu nedenle bu yüzyıl, tüketim tarihi açısından önemli bir aşamayı temsil etmektedir. Bu dönemde, tüketimin belirli sosyal sınıflara özgü olması durumu giderek ortadan kalkmaya başlamıştır. Bunun en temel sebebi, endüstriyel üretimin giderek hız kazanması ile birlikte tüketim mallarının sayısının da artmasıdır. Bu artış yani tüketim mallarının sayısının çoğalması bu ürünlerin fiyatlarının düşmesine ve artık alt gelir grubundan kişilerin de bu ürünlere ulaşabilmesini sağlamıştır. Ayrıca bu dönemde üretim yapan endüstriyel işletmeler de finansal açıdan güçlenmeye başlamış ve yoğun rekabet ortamının oluşması ile pazarlama faaliyetleri yapmaya başlamak zorunda kalmışlardır. (McCabe, 2014).

20. yüzyılın başlarında yaşanan 1. Dünya savaşı ve sonrasında yaşanan büyük buhran özellikle sanayileşmiş ülkelerin ekonomilerini çökme noktasına getirmiştir. Bu durum tüketim mallarına olan talebin düşmesine neden olmuştur. 1930’lu yıllardan itibaren “Fordist” üretim evresine geçilmiştir. Fordist üretim evresi, “*Taylor’ın bilimsel işletmeciliğin temellerini attığı ve sanayi alanındaki gelişmelerin yoğunlaşmasıyla seri üretim yöntemleri sonucu kitlesel üretime ulaşıldığı dönem olarak adlandırılmaktadır*” (Saygılı, 2011; 63). Bu dönemde, üretilen ürünler açısından farklılaşma oldukça azdır. Bu

yüzden tüketiciler benzer özelliklere sahip standartlaşmış ürünleri tüketmek zorunda kalmışlardır. Bunun yanı sıra bu dönemde üretim gerçekleştiren üreticiler, taleplerin yönünün belirleyicileri olarak tüketicileri manipüle ederek onları kendi istedikleri doğrultusunda yönlendirmişlerdir. Daha sonra yüzyılın sonlarına olan dönemlerde özellikle ikinci yarısından sonra üretimde verimliliğin artış göstermesiyle beraber piyasa hacimleri giderek büyümeye başlamıştır. Yine bu dönemde reklam ve moda sektörü önemli hale gelmiştir. Ayrıca bu dönemde fazla tüketim yapmak bir sosyal statü belirleyişi olmuş, gelirinde artış olan insanlar toplumsal sınıf atlamak adına daha fazla tüketmeye gönüllü olmuşlardır. (Kahvecioğlu, 2004). Özetle, tüketimin kavramının günümüzdeki anlamına ulaşmasında, 1950'lerden sonra yaşanan gelişmelerin önemli etkilerinin olduğu söylenebilir. (Odabaşı, 1999).

TÜKETİM TOPLUMU

Tüketim toplumu kavramı, 1950 ve 60'lı yıllarda oluşan toplumsal bir yapı için kullanılan bir kavramdır. Tüketim toplumu, varlık gösterebilmenin temelini sahip olmakla özdeşleştiren Batı toplumları için kullanılan bir kavramdır. Bu kavramla Batı toplumlarının daha fazla tüketim gerçekleştirmeleri ile nasıl bir toplumsal kimlik gösterdiklerini ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. (Aldridge, 2003).

Tüketim toplumunu oluşturan kişiler tüketimi bir kültür haline getirmişlerdir ve her nesneyi bir tüketim maddesi olarak görerek fazla tüketimin günlük hayatın rutini olarak normal karşılamaya başlamışlardır. (Karakaş, 2001).

Tüketim toplumlarında, temel amaç tüketmek olduğundan bu manteliteye sahip kişiler aşırı tüketimi bir yaşam tarzı olarak benimseyerek yaşamlarının her alanına yansıtmaktadırlar. Bu kişiler düşüncelerini, duygularını hatta ilişkilerini bile bu bakış açısı doğrultusunda oluşturmaktadırlar. Böylelikle bireyler yalnızca fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak için değil manevi ihtiyaçlarında da tam bir tatmin yaşamak için aşırı tüketmeye teşvik edilmektedirler (Tilley, 2014).

Bu durumdan hareketle, bir toplumun tüketim toplumu haline gelmesini oluşturan koşullar sekiz madde altında toplanabilir. Bunlar (Zorlu, 2002):

- 1) Toplumdaki refah seviyesinde artış olması,
- 2) Kurumsal ve bireysel çalışma saatlerinin giderek azalması,
- 3) Toplumsal olarak aidiyet göstergelerinin çalışmaktan çok tüketmeye doğru kayması,
- 4) Estetik unsurların gündelik hayatta daha fazla yer almaya başlaması,
- 5) Tüketimin bir yaşam tarzı olarak görülmeye başlanması,

- 6) Tüketim şekillerinin sosyal sınıfların oluşumunda rol alması,
- 7) Tüketici haklarının temel vatandaşlık haklarından daha önemli hale gelmesi,
- 8) Gündelik hayatın ticarileşmesidir.

Bu koşullar temel alınarak tüketim toplumunun özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Saygılı, 2011; Başar,2016):

- * Tüketim toplumunda yer alan bireylerin refah seviyelerinin artmasına bağlı olarak daha fazla boş zamanları olur fakat bu kişiler bu boş zamanlarda daha fazla tüketim yapmayı tercih ederler.
- * 20. yüzyılın başından itibaren otonom sistemlerin yaygın hale gelmesiyle çalışma saatlerinde düşüş yaşanmaktadır. Bu ise tüketim toplumunda yer alan bireylere daha fazla tüketim yapacak fazladan zaman sağlamaktadır.
- * Tüketim toplumunda yaşayan bireyler, yaşadıkları topluma aidiyet hissedebilmek için daha fazla tüketim yapmayı normal görürler.
- * Tüketim toplumlarında estetik kaygılarda artmaktadır. Yani bu bireyler estetik öğeleri gündelik hayatlarında daha fazla ön plana çıkarmaktadırlar. Bu durum ise kişilerin özellikle tüketimle ilgili bazı kalıp ve imgeleri daha fazla önemsemesine yol açmaktadır.
- * Tüketim toplumlarında aşırı tüketmek bir yaşam tarzı haline geldiğinden, özellikle bazı öne çıkan moda ve marka ürünleri satın almak kişilerin sosyal statülerinin de belirleyici hale gelmektedir.
- * Tüketim toplumlarından önce toplumsal katmanlar belli sınıflar veya bir ırka mensup olma bazında oluşurken, tüketim toplumlarında toplumsal katmanların belirleyicisi kişilerin tüketim modelleri olmaktadır.
- * Tüketim toplumlarında, tüketim faaliyeti ve tüketici hakları kişilerin vatandaşlık haklarından önemli hale gelmektedir.
- * Tüketim toplumunda gündelik yaşam ve boş zaman değerlendirme şekilleri bile ticari bir unsura dönüştürülerek kişilerin daha fazla tüketim yapmaları teşvik edilmektedir. Örneğin, kişilerin sosyalleşmek veya boş zamanlarını geçirmek için alışveriş merkezlerine giderek zaman harcaması gündelik yaşam içinde normal hale gelmektedir.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI

Sürdürülebilirlik kavramı hayatımıza yeni giren bir kavram olarak görülse de aslında kavramın ortaya çıkışı eski zamanlara dayanmaktadır. İnsanoğlu dünya üzerinde var olmaya başladığından beri yaptığı eylemlerin doğayı nasıl etkilediğini ve kendi yaşam şartlarını ne yönde değiştirdiğini dikkate almak zorunda kalmıştır. Özellikle sanayileşmeden önceki tarım toplumlarında ortak kullanılan tarım arazilerinin yönetimi hem kişiler hem de devlet otoritesi için

önemli bir mesele olarak görülmüştür (Chappells ve Trentmann, 2015). Örneğin 15. yüzyılda Venedik, ormansızlaşmanın önüne geçilmesi ve gelecekte kereste kıtlığı yaşanmaması için orman koruma yasalarını uygulamaya koymuştur. Sürdürülebilirlik kavramı olarak ilk olarak, kendisi de aynı zamanda bir Saxon orman ve maden yetkilisi olan Carl von Carlowitz tarafından 1713 tarihinde kaleme alınan *Sylvicultura Oeconomica* isimli eserde ortaya koyulmuştur (aktaran, Chappells ve Trentmann, 2015). Bu eserde, sürdürülebilir orman yönetimi bağlamında bazı tespitlere ve önerilere yer verilmektedir. 1700'lü yıllarda Avrupa'da kereste kıtlığı korkusunun yaşanması nedeniyle devlet ve zengin arazi sahipleri kereste stoku yaparlarken özellikle fakir insanların kereste kullanımları engellenmeye çalışılıyordu. Carlowitz, kısa vadeli çıkarlar için ormanların yok edilmesinin, gelecekte Saxonlar'ın refah ve gelişimlerini olumsuz yönde etkileyeceğini düşünüyordu. Buradan hareketle eserinde, ormanların korunması ve kesilen ağaçların yerlerine yenilerinin dikilmesi ile istikrarlı ve sürdürülebilir bir orman yönetimine geçilmesini ısrarla önermiştir. Buna ek olarak, gelecek nesillerin geçimlerini sağlamalarında, ormanlar için alınacak önlemlerin hayati bir rolü olduğunu ifade etmiştir. Carlowitz bu önlemlerini üç kategoride toplamıştır. Bunlar (1) tüketimde daha fazla verimlilik sağlamak, (2) planlı bir şekilde ağaç ve fidan yetiştirilmesi ve (3) turba (bataklı kömürü) gibi farklı alternatiflere yönelerek ağaç kullanımının azaltılmasıdır.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra ise dünyada ekonomide hızla bir büyüme olsa da ürünlerin üretilebilmesi için gerekli olan hammaddeler açısından bir kıtlık yaşanmaktaydı İlk defa bu dönemde bilim çevrelerince çevresel kapasitenin aşıldığının dile getirilmesi ile nüfusun ve tüketimin sınırlandırılmasının gerekip gerekmediği tartışmaları başladı. 1955 yılında Amerikalı çevre bilimci Samuel Ordway, dünyada büyümenin sınırlarına yaklaşıldığını ileri sürerek; kaynakların azalmasının üretim maliyetlerinin artmasına sebep olacağını savunarak üretimin çevresel etkilerinin azaltılmasının gerekli olduğu yeni bir üretim döneminin başlatılması için çağrıda bulunmuştur. Bu çağrıdan sonra 1968 yılında 'Dünya Sorunsalı' (World Problematic) misyonu ile Roma Kulübü kurulmuştur. Roma Kulübü, dünyanın tamamının, birbirleriyle ilişkili çevresel ve sosyal sorunlarla karşı karşıya kaldığı konusunda fikir birliği sağlamıştır. Ayrıca, 'Büyümenin Sınırları' başlığı altında, gelecek senaryoları hazırlanmış ve hızlı endüstrileşme, nüfus artışı, yetersiz beslenme ve fakirlik, yenilenebilir olmayan kaynaklar, kıtlık ve son olarak çevresel bozulmaların ele alındığı bir acil plan raporu hazırlanmıştır (Meadows vd., 1972). Bu rapor dünya kamuoyunda önemli bir farkındalık oluşmasını sağlamıştır. Bu oluşan farkındalığın ardından konunun daha detaylı şekilde ele alınması için 1992 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Rio de Janeiro'da Gündem 21 Çevre ve Kalkınma Konferansı gerçekleştirilmiştir. Bu konferansla Brundtland

raporunun hayata geçirilmesi ve tüketimden kaynaklı çevresel zararlara dikkat çekilmesi amaçlanmıştır(Yalçın,2021). Bu gelişmeler ve görüşmeler sonucunda hem üretim yöntemleri, hem de yönetim uygulamaları ve tüketici ilişkilerine yönelik ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik ilkelerinden oluşan somut girişimler ve hedefler belirlenmesi kararına varılmıştır. Yayımlanan konferans raporunun 4. bölümünde ‘Değişen Tüketim Alışkanlıkları’ başlığı altında; küresel, ulusal ve yerel sürdürülebilirlik eylem planları açıklanmıştır (UN, 1993). Bu bölümde, zengin toplumların sürdürülebilir olmayan yaşam tarzlarından kaynaklanan aşırı kaynak talebinin yönetilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca endüstrileşmiş ülkelerin aşırı kaynak kullanımının kısıtlanarak bu kaynakların, dünyanın daha fakir bölgelerinde yaşayan insanların temel ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılması gerektiği ortaya konulmuştur.

Birleşmiş Milletler(BM) ve Bruthland Komisyonu sürdürülebilirlik kavramını ilk kez tanımlayan kuruluşlardır (Ağ ve Sülük, 2019). Sürdürülebilirliğin temel dayanağı gelecek nesiller için sosyal, çevresel ve ekonomik yönden sürdürülebilir kalkınmanın ve sürdürülebilir bir geleceğin teşvik edilmesidir. Yoksullukla mücadele günümüzde dünyanın karşılaştığı en önemli küresel zorluklardan biridir ve toplumlar bu yoksulluğu ancak sürdürülebilir tüketim ve üretim sonucunda yakalayacakları sürdürülebilir bir kalkınmayla sağlayabileceklerdir. Ayrıca sürdürülebilir kalkınma için bazı temel gereklilikler vardır. Bunlar; sürdürülebilir üretim ve tüketim modellerinin ve yoksullukla mücadelenin teşvik edilmesi ve ekonomik ve sosyal kalkınmada doğal kaynakların korunması ve yönetimidir. (BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı Konferans çıktısı, 2012).

Genel olarak toplumlar gerek bireysel gerekse yasal zorunluluklar doğrultusunda gelecek nesillere ve yaşadıkları dünyaya olan sorumlulukları açısından sürdürülebilir bir yaşam tarzını benimsemelidirler.

SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM

Sürdürülebilir tüketim genel olarak; gelecek nesillerin yaşamlarını tehlikeye atmadan insanların yaşam kalitelerini ve doğal çevreyi koruyan bir tüketim şekli olarak tanımlanabilir. Literatürde sürdürülebilir tüketim üzerine farklı tanımlar olmakla beraber bu tanımlamalar kişilerin tüketimine ve tüketicilerin yaşam tarzlarına göre farklılık göstermektedir. Yani bazı tanımlarda kavram tüketim faaliyetleri açısından ele alınırken bazılarında ise tüketici davranışları ya da yaşam tarzları temel alınmıştır.

Genel olarak sürdürülebilir tüketim; verimliliğe, bilinçli tüketime veya daha az tüketmeye odaklanmaktadır. Sürdürülebilir tüketimin varlığından söz etmek için daha az tüketmenin elzem olduğu vurgulanırken; bu tüketimin de bilinçli olarak yapılması veya verimlilik sağlanması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Hertwich (2002) sürdürülebilir tüketimi, “*üretilen ürünlerin, daha az doğal kaynak ve enerji kullanılarak daha az atık oluşturacak büyük ölçüde geri dönüşebilecek veya geri dönüşme de atıkları çevreye zararlı olmayacak, kullanımında en az doğal kaynak tüketimi gerektirecek, dayanıklı ve onarılabilecek biçimde üretilen ürünlerin tüketimidir*” şeklinde tanımlayarak sürdürülebilir üretim ve tüketimi birlikte ele alan geniş perspektifli bir tanım ortaya koymuştur. (Kiracı, 2009).

UYGULAMA

Çalışmanın uygulama kısmında; Bayburt Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışlarının tespiti için Başar’ın 2016 yılında “Hane Halklarının Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarının Ölçülmesine Yönelik Bir Ölçek Geliştirme” çalışmasında ortaya koyduğu sürdürülebilir tüketim ölçeğinden yararlanılarak bir ölçek oluşturulmuştur. Bu ölçek doğrultusunda hazırlanmış anket katılımcılara uygulanarak veriler elde edilmiştir. Anket temelde iki bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümünde katılımcıların demografik özelliklerinin yer aldığı sorular yer almaktadır. Anketin ikinci kısmında ise sürdürülebilir tüketim davranışlarını belirlemeye yönelik beş farklı alt kategoride hazırlanmış sorular yer almaktadır.(Atık Oluşturma ve Geri Dönüşüm, Kişisel Ulaşım Tercihi, Evsel Enerji Talebi, Evsel Su Tüketimi, Çevreye Duyarlı Gıda Tercihi). (Başar,E.E.,2016). Araştırma için örneklem oluşturulmuş ve bu örnekleme belirlemek için aşağıdaki formülden yararlanılmıştır.

Çalışmanın ana kütlelerini Bayburt Üniversitesi öğrenim gören 12.800 öğrenci oluşturmaktadır.

Bu Ana kütleinin örneklem sayısı;

$$n=(Nt^2 pq)/((e^2 (N-1)+t^2 pq))$$

N:Birey sayısı

n:örnekleme alınacak birey sayısı

p: görülme sıklığı(0.05)

q:görülmemme sıklığı (1-p)(0.05)

t:belirli hata düzeyi

e:sapma (tolerans)değeri($\alpha=0.05$)

Formülü kullanılarak belirlenmiş olup yaklaşık 373 ankete ihtiyaç duyulacağı hesaplanmıştır. Bazı anketlerin eksik veya yanlış doldurulması gibi sorunların yaşanabileceği düşünüldüğünden 500 adet anketin uygulanmasının daha doğru sonuçlar elde etmek adına daha uygun olacağı düşünüldüğünden 500 adet anket Üniversitenin farklı lisans ve ön lisans programlarında okuyan

öğrencilere uygulanarak veriler elde edilmiştir. Daha sonra eksik ya da hatalı anketler düşüldükten sonra 412 anket ile sonuçlar analiz edilmiştir.

Daha sonra elde edilen bu veriler SPSS 24.0 yazılım paketi (SPSS Inc., Chicago, IL, ABD) kullanılarak analiz edilmiş. Frekanslar SPSS programının tanımlayıcı istatistikler (descriptive statistics) kısmının cross tabs bölümü kullanılarak hesaplanmıştır.

BULGULAR

Hem Meslek Yüksek Okullarından Hem de fakültelerde öğrenim gören 500 öğrenciye anket uygulanmış hatalı ve eksik görülen anketler elendikten sonra 412 öğrencinin yanıtlamış olduğu anketlerdeki verilerden yararlanılarak analizler gerçekleştirilmiştir. Üniversitemizde yer alan ve çalışmaya katılan öğrenciler aşağıda yer alan fakültelerde ve Meslek Yüksekokullarında öğrenim görmektedirler.

Fakülteler	Meslek Yüksekokul
Eğitim	Adalet
İktisadi ve İdari Bilimler	Aydıntepe
İlahiyat	Demirözü
İnsan ve Toplum Bilimleri	Sağlık Hizmetleri
Mühendislik	Sosyal Bilimler
Sağlık Bilimleri	Teknik Bilimler
Sanat ve Tasarım	
Spor Bilimleri	
Uygulamalı Bilimler	

Öğrencilerin 193 tanesi ön lisans programlarında öğrenim görürken 219 tanesi bir lisans programında öğrenimine devam etmektedir.

Aynı zamanda Örnekleme oluşturan öğrencilerin 221 i kız öğrencilerden oluşurken 191 i erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

Anket soruları aşağıda yer alan beş farklı kategoriyle ilgili olarak öğrencilerin tutum ve davranışlarını ölçmeye yönelik olarak oluşturulmuştur:

1. Atık Oluşturma ve Geri Dönüşüm
2. Kişisel Ulaşım Tercihi
3. Evsel Enerji Talebi
4. Evsel Su Tüketimi
5. Çevreye Duyarlı Gıda Tercihi

Aşağıdaki tabloda Atık Oluşturma ve geri Dönüşüm için öğrencilerin tutumlarını ölçmeye yarayan altı farklı soru için öğrencilerin verdiği cevapların frekans tabloları yer almaktadır:

Tablo 1: Atık Oluşturma ve Geri Dönüşüm Soruları Frekans Tablosu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Plastik, metal, cam ve kâğıt atıkları geri dönüşüm için ayırırım	36	14	64	242	56
Evsel atıkları azaltmak için çaba sarf ederim	22	36	98	207	49
Alışverişte geri dönüşümlü ve çevre etiketli ambalajlarda satılan ürünleri tercih ederim	22	7	127	235	21
Çevreye daha az zarar verdiğini bildiğim ürünleri satın almak için daha fazla para öderim	15	36	91	207	63
Eşyalarımı kullanılabilecek durumda oldukları sürece değiştirmem	35	98	106	138	35
İmkânlar dâhilinde geri dönüşümden elde edilen ürünleri satın almayı tercih ederim	29	29	70	213	71

Tablo incelendiğinde öğrencilerin genel olarak atık oluşturma ve geri dönüşüm konusunda duyarlı oldukları ve özellikle ambalajlar ve ambalajlı ürünlerin geri dönüşümleri konusuna özen

Gösterdikleri görülmektedir. Özellikle metal, plastik ve cam ürünleri geri dönüşüm için ayırdıkları ve ürün satın alırken çevre etiketli ambalajlarda olan ürünleri özellikle tercih ettikleri görülmektedir. Ayrıca öğrenciler kısıtlı bütçelerine rağmen çevreye daha az zarar veren ürünlere daha fazla ücret ödeyerek satın almaya da gönüllüdürler.

Tablo 2 de ise öğrencilerin kişisel ulaşım tercihlerinin sürdürülebilirlik açısından incelendiği sorulara verdikleri cevapların frekansları yer almaktadır.

Tablo 2: Kişisel Ulaşım Tercihi Soruları Frekans Tablosu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Yakıt tasarrufu sağlamak için çaba sarf ederim	44	49	105	149	65
Yeni bir taşıt satın aldığımda, öncelikle yakıt tasarrufu sağlayan ve düşük CO2 emisyonuna sahip bir araç tercih ederim	35	36	120	184	37

Kısa mesafeli varış yerlerine taşıtsız gitmeyi tercih ederim (yürüme, bisikletle vb.)	30	21	91	175	95
Birlikte bir yere gideceğimiz zaman, diğer aile fertleriyle aynı taşıtı kullanırız	22	64	77	192	57

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun sürdürülebilir bir yaşam ve çevre kirliliği adına kişisel ulaşım tercihlerinde toplu taşımayı tercih ettikleri görülmektedir. Tabi ki bu sonuçlar yalnızca öğrencilerin sürdürülebilirlik davranışları açısından değerlendirilmemeli öğrencilerin belki de bu şekilde ulaşımı zorunlu olarak kullandıkları da göz önüne alınmalıdır. Her ne amaçla olursa olsun öğrencilerin büyük bir çoğunluğu yakıt tasarrufunu önemsemekte ve bunun için çaba sarf etmektedir.

Tablo 3 de ise öğrencilerin Evsel Enerji Talebi açısından fikirlerini ölçmek üzere yer alan alt sorular ve bunlara verdikleri cevapların frekans dağılımları yer almaktadır.

Tablo 3: Evsel Enerji Talebi Soruları Frekans Tablosu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Enerji tasarrufu sağlamak için çaba sarf ederim	29	50	57	198	78
Evin sadece kullandığım bölümlerinin ışıklarını açarım	7	43	58	197	107
Yeni bir elektronik eşya satın aldığında enerji verimliliği sağlayanları tercih ederim	23	21	106	184	78
Elektrikle çalışan cihazları sadece kullandığım zaman fiş çıkarırım	22	21	56	200	113

Tablo 3 de yer alan bilgilere bakıldığında öğrencilerin diğer alanlarda olduğu gibi evsel enerji konusunda da sürdürülebilir bir tüketimden yana oldukları görülmektedir. Tabi öğrencilerin evsel enerji konusundaki tutumlarının sürdürülebilirlik açısından mı kısıtlı bütçeleri yüzünden mi? elektrik faturası ödemelerini düşürmek açısından mı bu şekilde cevap verdikleri başka bir araştırma konusu olabilir. Fakat araştırmamız açısından öğrencilerin evsel enerji taleplerinin de enerji verimliliği yüksek çevre dostu ürünler satın aldıkları ve aynı şekilde kendilerinin de yalnızca lazım olduğunda ve lazım olduğu kadarıyla elektrik tüketmeye çalıştıkları görülmektedir.

Aşağıda yer alan tablo 4 de ise öğrencilerin Evsel Su tüketimi konusundaki davranışlarını ölçmeye yönelik sorular ve bu sorulara verilen cevapların frekans sayıları yer almaktadır.

Tablo 4: Evsel Su Tüketimi Soruları Frekans Tablosu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Su tasarrufu sağlamak için çaba sarf ederim	34	14	28	198	135
Damlayan muslukları hemen tamir ederim	15	21	100	169	107
Duş yaparken gerekli olmadığında musluğu kapatırım	15	51	77	170	99
Yeni armatür aldığında su tasarrufu Sağlayan modelleri tercih ederim	15	14	119	172	92

Evsel su tüketimi tablosundaki verilere bakıldığında öğrencilerimizin günümüzde çok büyük bir sorun olan su tüketimi konusunda oldukça duyarlı ve dikkatli oldukları görülmektedir. Özellikle su tasarrufu için kişisel olarak çaba sarf ettiklerini belirtmiş olmaları hem sürdürülebilirlik hem de gelecek nesillerin mimarı olan gençlerin bu konuyu uzun süreler mesele edeceklerine inanılmaktadır

Son olarak tablo 5 de öğrencilerin Çevreye Duyarlı Gıda Tercihleri belirlenmek üzere yöneltilen sorular ve verilen cevapların frekanslarına yer verilmiştir.

Tablo 5: Çevreye Duyarlı Gıda Tercihleri Soruları Frekans Tablosu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Organik olarak yetiştirilen gıdalara daha fazla para ödeyebilirim	34	14	28	198	135
GDO'lu (Genetiği değiştirilmiş) gıdaları tüketmekten kaçınırım	15	21	100	169	107
Çok fazla kırmızı et tüketmemeye özen gösteririm	15	51	77	170	99
Süt ve süt ürünlerini (şarküteri) yerel işletmelerden almayı tercih ederim	15	14	119	172	92

Tablo 5 yer alan sonuçlara bakıldığında öğrencilerin diğer sorularda olduğu kadar keskin ayrımlarda bulunmadıkları görülmektedir. Gıda tercihleri konusunda diğer konulara göre çevreye duyarlılıkları daha az olmakla beraber bazı konularda zaman zaman kararsız kaldıkları görülmektedir. Özellikle genetiği değiştirilmiş gıdalar konusunda bu ürünlerden kaçınmaya dikkat ettikleri görülmektedir. Bu durum hem sürdürülebilirlik hem de toplum sağlığı

açısından önem arz eden bir konudur. Gelecek nesillerin sağlıklı bireyler olmaları bu tür gıdalardan uzak durulmasına bağlıdır.

Ayrıca organik gıdalara yönelme davranışları öğrencilerin konu hakkında epey hassas ve bilgi sahibi olduklarını göstermektedir. Bunun yanında şarküteri ürünlerini yerel işletmelerden almayı tercih ederim sorusunda bazı öğrencilerin kararsız kalmaları üniversite öğrenimleri için şehre yeni gelmiş olmalarından ve henüz şehri tam tanımadıklarından da yüksek olabilir. Fakat tüm bunlara rağmen öğrenciler gıda tercihleri konusunda da çevreye ve sürdürülebilir tüketime uygun davranışlar sergilemektedirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın frekans tabloları incelendiğinde öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışları ve onun alt bileşenlerinin yüzdeleri büyük çoğunlukla katılıyor olarak çıkmaktadır. İlk bileşen olan “Atık Oluşturma ve Geri Dönüşüm” konusunda verilen cevaplar incelendiğinde öğrencilerin büyük çoğunluğunun bu konuya dikkat ettiği görülmektedir. Sorulara katılıyor yanıtını verenlerin yüzdesi aşağıdaki gibi olmuştur.

Plastik, metal, cam ve kâğıt atıkları geri dönüşüm için ayırım diyenler %58,74 ü; Evsel atıkları azaltmak için çaba sarf ederim %50,24; Alışverişte geri dönüşümlü ve çevre etiketli ambalajlarda satılan ürünleri tercih ederim %57,4; Çevreye daha az zarar verdiğini bildiğim ürünleri satın almak için daha fazla para öderim %50,2; Eşyalarımı kullanılabilecek durumda oldukları sürece değiştirmem %33,49; İmkânlar dâhilinde geri dönüşümden elde edilen ürünleri satın almayı tercih ederim %51,69 yüzdelerle çoğunluğun konuya hassasiyet gösterdiklerini göstermektedir.

İkinci alt bileşen olan “Kişisel Ulaşım Tercihi Soruları” verilen cevaplar analiz edildiğinde; Yakıt tasarrufu sağlamak için çaba sarf ederim %36,16; Yeni bir taşıt satın aldığımda, öncelikle yakıt tasarrufu sağlayan ve düşük CO2 emisyonuna sahip bir araç tercih ederim %44,66; Kısa mesafeli varış yerlerine taşıtsız gitmeyi tercih ederim (yürüme, bisikletle vb.) %42,47; Birlikte bir yere gideceğimiz zaman, diğer aile fertleriyle aynı taşıtı kullanırız %46,60 yüzdeleriyle katılıyor şikkını işaretledikleri ve sürdürülebilirlik ve çevre kirliliği açısından kişisel ulaşımdan çok toplu taşımayı tercih ettikleri görülmektedir.

Üçüncü alt bileşen “Evsel Enerji Talebi” Soruları yanıtlarının yüzdeleri ise şu şekilde çoğunluğun cevaplara katılıyor demesi şeklinde gerçekleşmiştir. Enerji tasarrufu sağlamak için çaba sarf ederim %48; Evin sadece kullandığım bölümlerinin ışıklarını açarım %47,81; Yeni bir elektronik eşya satın aldığımda enerji verimliliği sağlayanları tercih ederim %44,66; Elektrikle çalışan cihazları sadece kullandığım zaman fişe takarım %48,54. Analiz sonuçları

incelendiğinde öğrencilerin enerji tüketimini azaltmak için ellerinden geleni yaptıkları görülmektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu enerji tüketimi sağlayan ve gereksiz yere enerji harcayan ürünlerden kaçınmaktadır.

Dördüncü sürdürülebilir alt tüketim bileşeni “Evsel Su Tüketimi” için soruların yanıtlarına katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevaplarını vererek çoğunluğu oluşturan öğrencilerin, geleceğin sorunu olan susuzluk ve kuraklık için son derece duyarlı oldukları görülmektedir. Cevaplar sorular açısından incelendiğinde ortaya çıkan yüzdeler şu şekildedir: Su tasarrufu sağlamak için çaba sarf ederim %48,1; Damlayan muslukları hemen tamir ederim%41,01; Duş yaparken gerekli olmadığında musluğu kapatırım %41,26; Yeni armatür aldığımında su tasarrufu Sağlayan modelleri tercih ederim %41,74.

Son alt bileşen olan “Çevreye Duyarlı Gıda Tercihleri” soruları cevapları yüzdeleri ise büyük çoğunluğun yine katılıyorum cevabı vermesiyle gerçekleşmiştir. Öğrenciler gıda tercihlerinde sürdürülebilirliğin diğer alt bileşenlerin de olduğu gibi dikkat etmekte ve temel gıda gereksinimlerin de bile konuya hassasiyetle yaklaşmaktadırlar. Çoğunluğun katılıyorum şeklinde cevap verdikleri soruların yüzdeleri ise şu şekilde gerçekleşmiştir. Organik olarak yetiştirilen gıdalara daha fazla para ödeyebilirim.%48,05;GDO’lu (Genetiği değiştirilmiş) gıdaları tüketmekten kaçınırım %41,01; Çok fazla kırmızı et tüketmemeye özen gösteririm %41,26; Süt ve süt ürünlerini (şarküteri) yerel işletmelerden almayı tercih ederim % 41,74 tür.

Genel olarak çalışmanın sonuçları değerlendirildiğinde Bayburt Üniversitesi öğrencilerinin sürdürülebilirliğe dikkat ettikleri ve buna uygun şekilde tüketim yaptıkları veya yapmaya çalıştıkları görülmektedir. Çalışmanın özellikle geleceğin mimarı olacak gençlere yapılması ve gençlerin de sürdürülebilir tüketim konusunda son derece dikkatli olmaları hem ülkemiz hem de tüm dünya adına oldukça önemlidir. Gelecek de gençlerin bu davranışları sürdürecekleri ve kendilerinden sonra ki nesilleri de bu tutum ve davranışları aşılıyarak sürdürülebilir bir dünya inşa edeceklerine inanılmaktadır. Çalışmamızın hem sonuçları hem de yarattığı farkındalık adına hem dünyamızı hem de bilimsel açıdan yararlı olmuştur. Projemizin genişletilerek tüm Türkiye’deki gençlerin tutumları belirlenerek gerekirse sürdürülebilirlik konusunda eksik kalan noktalarda eğitimler verilmesi planlanmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağ, A., & Sülük, R. G. (2019). Sürdürülebilirlik, Çevresel Riskler ve Çevre Muhasebesi Arasındaki İlişkinin Tespiti: Erzurum İlinde Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 1945-1960.
- Aldridge, A. (2003). *Consumption*. Cambridge: Polity Press.
- Atrek, B., Madran, C., (2017). “Tüketici Perspektifli Sürdürülebilir Tüketim Çalışmaları: Ulusal Alanyazındaki Çalışmalar Üzerine Sistematik Derleme Çalışması”, *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, Sayı:19, 1-31.
- Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20) Konferans Çıktısı (2012). http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/environment_energy/the_future_we_want_june_2012.html. Erişim Tarihi: 01.06.2023.
- Brown, P. M., Cameron, L. D., (2000). “What Can Be Done to Reduce over Consumption?”, *Ecological Economics*, Vol.32, No:1, 27-41.
- Başar, E.E. (2016). Hane Halklarının Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarının Ölçülmesine Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim dalı, Erzurum.
- Kahvecioğlu, Y. (2004). *Tüketim Toplumu, Ekolojik Risk ve Türkiye*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karalar, R. ve Kiracı, H. (2011). “Çevresel Sorunlara Karşı Bir Çözüm Önerisi Olarak Sürdürülebilir Tüketim Düşüncesi”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 63-76.
- McCabe, I. B. (2014). *A History of Global Consumption: 1500-1800*. London: Routledge.
- McCracken, G. D. (1990). *Culture and Consumption: New Approaches to the Symbolic Character of Consumer Goods and Activities*. Indiana: Indiana University Press.
- Odabaşı, Y. (1999). *Tüketim Kültürü*. Ankara: Sistem Yayıncılık.
- OECD. (2002). *OECD SIDS Analysis*. Melamine: UNEP Publications.
- Özmehmet, E., (2012). “Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları”, *Journal of Yaşar University*, Cilt.3, Sayı:12, 1853-1876.
- Saygılı, A. (2011). *Gençlerin Tüketim Davranışlarını Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler: Sakarya Üniversitesi ve Kırgızistan Manas Üniversitesi Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Slater, D. (1997). *Consumer Culture and Modernity*, Cambridge: Polity Press.
- Smith, A. (1991). *The Wealth of Nations*. New York: Prometheus Books.
- Tilley, C. (2014). *Material Culture and Text: The Art of Ambiguity*. London: Routledge.
- UN. (1993). *Agenda 21*. Rio de Janeiro: UN.
- Williams, K., Dair, C., (2007). “A Framework of Sustainable Behaviours That Can Be Enabled Through the Design of Neighbourhood Scale Developments”, *Sustainable Development*, Vol.15, No:3, 160-173.
- Yalçın, S. (2021) “Sürdürülebilir Finansman”, *Finans Alanında Güncel Yaklaşımlar*,(ss:283-306). Ankara/Türkiye: Gazi Kitabevi.
- Yanıklar, C. (2006). *Tüketimin Sosyolojisi*. Ankara: Birey Yayıncılık.
- Yanıklar, C. (2010). Tüketim Kültürü, Kapitalizm ve İnsan İhtiyaçları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Tartışma. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(1), 25-32.
- Zorlu, A. (2002). *Tüketici Davranışlarını Etkileyen Faktörler: Ankara Hipermarketler Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME OBEZİTEYİ NASIL ETKİLER? G-7 ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

Ömer Faruk Gültekin², Gamze Azgın³

GİRİŞ

Aşırı kilo ve obezite, sağlık için risk oluşturan anormal veya aşırı yağ birikimi olarak tanımlanmaktadır. Vücut kitle endeksinin (VKİ) 25'in üzerinde olması fazla bireyin kilolu; 30'un üzerinde olması obez olduğu anlamına gelmektedir. Dünya genelinde 2017 yılı için yaklaşık 4 milyon insan obezite nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Bu durum Dünya Sağlık örgütü tarafından bir salgın olarak değerlendirilmektedir. Obezite farklı yaş kategorilerinde artarak devam eden bir halk sağlığı sorunudur. Yetişkin ve yüksek yaş grubundaki bireylerin yanı sıra çocuklarda ve gençlerde de sıklıkla görülmeye başlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre 1975-2016 arası dönemde, 5-19 yaş arası aşırı kilolu veya obez çocuk ve ergenlerin prevalansı küresel olarak dört kattan fazla artarak %4'ten %18'e yükselmiştir (Dünya Sağlık Örgütü, 2020).

Daha farklı bir ifadeyle besinlerle alınan enerjinin harcanan enerjiden fazla olması ve fazla enerjinin vücutta yağ olarak depolanması (%20 veya daha fazla) sonucu ortaya çıkan, yaşam kalitesini ve süresini olumsuz yönde etkileyen bir hastalıktır. DSÖ obeziteyi tanımlarken vücut kitle endeksini kullanmaktadır. Vücut kitle indeksi bireyin vücut ağırlığının (kg), boy uzunluğunun (m cinsinden) karesine ($VKİ=kg/m^2$) bölünmesiyle elde edilen bir değerdir. Bu oranın 30'dan büyük olduğu bireylerde obezite tanısı bulunmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2020).

1 Bu çalışma "TÜBİTAK-2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Desteği Programı" kapsamında desteklenmiştir.

2 Doç.Dr. Bayburt Üniversitesi, SBMYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Orcid No 0000-0002-4832-4683, ofgultekin@bayburt.edu.tr

Ön lisans Öğrencisi, Bayburt Üniversitesi, SBMYO, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, bhanifec07@gmail.com

3 Ön lisans Öğrencisi, Bayburt Üniversitesi, SBMYO, gamzeazgin59@gmail.com

DSÖ tarafından yapılan tanımlamaya göre 25.0 ile 30.0 arasında Vücut Kitle İndeksi'ne sahip bir birey aşırı kilolu olarak kabul edilir; 30.0'dan büyük Vücut Kitle İndeksi ise obez olarak değerlendirilir (OurWorldinData, 2017).

Obezite küresel bir halk sağlığı sorunudur ve birçok faktörden etkilenmektedir. Obeziteye doğrudan neden olan bir faktör bulunmamakla beraber birçok risk faktörü bulunmaktadır. Bu risk faktörleri arasında şunlar yer almaktadır: (Sağlık Bakanlığı, 2023)

- Aşırı ve yanlış beslenme alışkanlıkları
- Yetersiz fiziksel aktivite
- Yaş
- Cinsiyet
- Eğitim düzeyi
- Sosyo-kültürel etmenler
- Gelir durumu
- Hormonal ve metabolik faktörler
- Genetik faktörler
- Psikolojik faktörler
- Sık aralıklarla çok düşük enerjili diyetler uygulama
- Sigara-alkol kullanımı
- Kullanılan bazı ilaçlar (antidepresanlar vb.)
- Doğum sayısı ve doğumlar arası süre

OBEZİTE VE DÜNYA ÜZERİNDE ETKİLERİ

Obezite sağlık, kültürel ve toplumsal düzeyde birçok risk faktörüyle doğrudan ilişkilidir. Bu noktada gelir düzeyi ve diğer sosyoekonomik faktörlerle ilişkileri sürdürülebilir kalkınma ve diğer ekonomik gelişme bileşenleriyle olan ilişkilerini de göstermektedir. Dolayısıyla obezitenin ekonomiyle ilişkisinin bulunduğunu öne sürmek geçerliliği sınanacak bir iddia olabilir. Obezitenin küresel yükü ve tehdidi, dünya genelinde sosyal ve ekonomik kalkınmayı baltalayan ve ülkeler arasında ve nüfuslar içinde eşitsizlikleri artırma etkisi olan önemli bir halk sağlığı sorununu oluşturmaktadır. Obezite artık salgın boyutlarına ulaşmıştır ve 2030 yılına kadar küresel olarak bir milyardan fazla yetişkinin obez olacağı tahmin edilmektedir. Bir zamanlar yüksek gelirli ülkelerle ilişkilendirilen obezite, artık düşük sosyo-ekonomik gruplar da dâhil olmak üzere düşük ve orta gelirli ülkelerde de yaygındır. Bazı bağlamlarda, obeziteye katkıda bulunan faktörler yetersiz beslenmeye katkıda bulunan faktörlerle aynıdır (Dünya Sağlık Örgütü, 2022). Bu durum da obezitenin ekonomik gelişme süreciyle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Büyüyen obezite salgınının durdurulması,

2025 Küresel Beslenme Hedeflerinden (5 yaş altı çocuklar için) ve obezitedeki büyümeyle mücadele hedeflerinden biridir. Obezitedeki büyümeyle mücadele, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi hedeflerinden 3.4'e (2030 yılına kadar bulaşıcı olmayan hastalıklardan kaynaklanan erken ölümlerin üçte bir oranında azaltılması) ulaşmak için kritik öneme sahiptir. Obezite, refah ve yaşam kalitesi üzerinde çok önemli etkilere sahiptir ve diğer birçok bulaşıcı olmayan hastalıkta önemli bir risk faktörüdür. 2019 yılında kardiyovasküler hastalıklar, diyabet, kanserler, nörolojik bozukluklar, kronik solunum yolu hastalıkları ve sindirim bozukluklarından kaynaklanan yaklaşık 5 milyon ölüme katkıda bulunmuştur. Öte yandan obeziteye sahip bireylerde dört kat daha fazla şiddetli COVID-19 gelişme riski gözlenmiştir (Dünya Sağlık Örgütü, 2022).

Obezite ekonomik gelişme ve teknolojik değişimlerin negatif bir dışsallığı olarak değerlendirilebilir. Obezitenin gelişim süreci sanayileşmenin başlangıcında insan yaşam tarzında meydana gelen dramatik bir değişime bağlanmaktadır. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak hareketsiz ve kirletici yaşam tarzının yanı sıra insan ömrünün ekonomik ve sağlık sektöründeki yenilikler sonucu uzamasıyla toplum yapısı da değişmeye başlamıştır (DSÖ, 2020). Son dönemde dünya genelinde özellikle gelişmiş ülkelerde yüksek yaş grubuna sahip bireylerin artmasıyla yaşlılık ekonomisi söylemleri tartışılmaya başlanmıştır. Bu noktada ekonomik olarak belirli refah seviyesine erişmiş toplumların farklı gelir düzeyine sahip kesimleri için kanser, obezite, kardiyovasküler hastalıklar gibi ekonomik gelişme sürecinin negatif bir dışsallığı olarak kabul edilebilecek hastalıklarla mücadeleye yönelik geliştirilecek politikalar her geçen gün önem kazanmaya başlamıştır. Çünkü bu hastalıkların artışı yaşanan nüfus yapılarıyla birlikte ele alındığında sağlık sistemleri üzerinde önemli yükler oluşturmaktadır (Abbas vd., 2019). Bu noktada doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki türlü maliyetlerden söz edilebilir. Doğrudan maliyetler sigorta ve sağlık harcamalarıyla birlikte toplumlar üzerinde finansman yükü oluştururken, hastalık artışları da potansiyel gelir ve verimlilik kayıpları ile erken ölüm ve çalışma gücü kayıpları gibi etkiler de dolaylı maliyetleri oluşturmaktadır (An, 2015; Abbas vd., 2019). Doğrudan ve dolaylı maliyetler önceleri yalnızca yüksek gelirli ülkeleri ilgilendirirken, artık düşük ve orta gelirli ülkeleri de yakından ilgilendirmektedir. Bu durum da yine obezitenin küresel bir halk sağlığı sorunu olduğunu göstermektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2020). Aynı zamanda obezitenin ekonomik büyümeyle de doğrudan ilişkisi üzerine ipuçları oluşturmaktadır. Bu noktada genel argüman özellikle düşük ve orta gelirli ülkeler için artan obezite seviyelerinin ekonomik gelişme sürecinin bir parçası olduğu ve bireylerin daha ucuza daha yüksek seviyede tüketim yapabilme olanaklarına sahip olmalarıdır. Aynı zamanda çalışma temposunun yüksekliği bireylerin daha çok hazır ve işlenmiş gıda tüketmelerine, beslenme kalıplarının değişmesine neden olmuştur. Bu durum yetişkinlerde obezitenin artışına yol

açmıştır (Lakhdawalla ve Philipson, 2009). Bu noktada ekonomik büyüme ve obezite arasında kurulacak bağlantıda düşük ve orta gelirli ülkelerin ekonomik gelişme çabalarını dikkate almak gereklidir. Ancak, çalışma gelir düzeyi yüksek ve ekonomik kalkınma skorlarında önemli seviyelere sahip yedi farklı gelişmiş ülke olan G-7 grubunu kapsamaktadır.

Dünya Obezite Federasyonu tarafından yayımlanan Dünya Obezite Atlası 2023 tahminlerine göre 2030 yılına kadar her 5 kadından 1'i ve her 7 erkekten 1'i obezite ile yaşıyor olacak ve bu değer küresel olarak 1 milyardan fazla insana işaret etmektedir. Obezitenin küresel yaygınlığı kadınlar arasında erkeklerden daha yüksektir ve bu durum küresel kapsayıcı politikaların geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Küresel olarak, 2019 yılında 160 milyondan fazla sağlıklı yaşam yılı yüksek VKİ nedeniyle kaybedilmiştir ve bu rakamın her geçen yıl daha da artması muhtemeldir. Bu rakam, önlenebilir kronik hastalıklar nedeniyle kaybedilen sağlıklı yaşam yıllarının %20'sinden fazlasına tekabül etmektedir (Dünya Obezite Atlası, 2022).

Tablo 1'de 2010-2030 dönemi yetişkinlerde küresel obezite prevalansı yer almaktadır.

Tablo 1. Yetişkinler İçin Küresel Obezite Prevelansı (2010-2030)

Yetişkin Obezite Prevelansı	2010		2025		2030	
	Yetişkin (%)	Sayı	Yetişkin (%)	Sayı	Yetişkin (%)	Sayı
VKİ \geq 30	%11,4	511m	%16,1	892m	%17,5	1,025m
VKİ \geq 35	%3,2	143m	%5,1	284m	%5,7	333m
VKİ \geq 40	%0,9	42m	%1,7	93m	%1,9	111m

Kaynak: Dünya Obezite Atlası (2022)

Dünya Obezite Atlası 2022 verilerine göre yetişkinler arasında obezite prevalansı artış göstermektedir. Buna göre obezite prevalansına bağlı olarak vücut kitle endeksinin 30'dan büyük olduğu birey sayısı 2010 yılı için 511 milyon iken, bu değer 2025'te 892 milyona, 2030'da ise 1 milyar 25 milyona yükseleceği öngörülmektedir. Vücut kitle endeksinin 35'ten büyük olduğu birey sayısı 2010 yılı için 143 milyon iken, bu değer 2025'te 284 milyona, 2030'da ise 333 milyona yükseleceği öngörülmektedir. Vücut kitle endeksinin 40'tan büyük olduğu birey sayısı 2010 yılı için 42 milyon iken, bu değer 2025'te 93 milyona, 2030'da ise 111 milyona yükseleceği öngörülmektedir. Tablo 2'de küresel obezite prevalansının cinsiyete göre ayrımı yer almaktadır.

Tablo 2. Cinsiyete Göre Küresel Obezite Prevelansı (2010-2030)

	2010		2020		2025		2030	
	Yetişkin (%)	Sayı	Yetişkin (%)	Sayı	Yetişkin (%)	Sayı	Yetişkin (%)	Sayı
Kadınlar								
VKİ ≥ 30	%14	304m	%17	445m	%18	512m	%20	586m
VKİ ≥ 35	%4	100m	%6	159m	%7	188m	%7	219m
VKİ ≥ 40	%1	32m	%2	54m	%2	65m	%3	77m
	2010		2020		2025		2030	
Erkekler	Yetişkin (%)	Sayı	Yetişkin (%)	Sayı	Yetişkin (%)	Sayı	Yetişkin (%)	Sayı
VKİ ≥ 30	%9	207m	%13	324m	%14	380m	%15	439m
VKİ ≥ 35	%2	44m	%3	79m	%3	96m	%4	114m
VKİ ≥ 40	%0,5	11m	%1	22m	%1	28m	%1	34m

Kaynak: Dünya Obezite Atlası (2022)

Cinsiyete göre yapılan ayrıma göre vücut kitle indeksi açısından kadınlarda obezite erkeklere göre daha fazladır. Ancak, yıllara göre obezite prevalansında hem kadınlarda hem de erkeklerde ciddi artışlar öngörülmektedir. 2030 dönemi için kadınlar için vücut kitle indeksinin 30'dan büyük olduğu durumlarda yaklaşık 586 milyon kişi tahmin edilirken, erkeklerde 439 milyon olarak tahmin edilmiştir. Daha yüksek vücut kitle indeksi için rakamlar birbirine daha yakın olarak tahmin edilmiştir. Bu durum obezitenin küresel bir tehdit olduğu gerçeğini ve toplumların farklı kesimleri için bir risk unsuru olduğunu göstermektedir. Tablo 3'te 2030 yılı için obeziteden en çok etkilenen ilk 20 ülkenin kadın ve erkek obezite prevalans değerleri yer almaktadır.

Tablo 3. 2030 Yılı İçin Obeziteden En Çok Etkilenecek Ülkelerin Prevalans Değerleri

Kadın		Erkek	
Ülke	Sayı (Milyon)	Ülke	Sayı (Milyon)
Küresel	586	Küresel	434
ABD	64m	ABD	61m
Çin	60m	Çin	55m
Hindistan	40m	Hindistan	24m
Brezilya	29m	Brezilya	21m
Meksika	21m	Meksika	15m
Mısır	18m	Rusya	12m
Rusya	18m	Mısır	11m
Türkiye	16m	Türkiye	11m
Endonezya	14m	Almanya	10m
İran	14m	Birleşik Krallık	10m
Pakistan	13m	İran	9m
Nijerya	13m	Endonezya	8m
Güney Afrika	11m	Pakistan	7m
Birleşik Krallık	10m	Fransa	7m
Almanya	9m	Suudi Arabistan	7m
Cezayir	7m	İtalya	6m
Fransa	7m	Kanada	6m
Kolombiya	7m	İspanya	6m
Arjantin	6m	Arjantin	6m
Irak	6m	Güney Afrika	5m

Kaynak: Dünya Obezite Atlası (2022)

2030 yılı için hesaplanan prevelans değerlerine göre obezite değerlerinde en yüksek ülkeler ABD, Çin, Hindistan, Brezilya, Meksika, Türkiye, Almanya, Rusya, Mısır ve Endonezya gibi ülkelerdir. Bununla beraber tabloda yüksek ve orta gelirli ülkelerin ağırlıklı olarak yer alması dikkat çekicidir.

Yüksek gelirli ülkelerin obezite istatistiklerine yönelik bilgiler çalışmanın devam eden kısmında yer almaktadır. Dünya Bankası'nın sınıflandırmasına göre kişi başına düşen GSMH 13.205 ABD Doları veya daha fazlasına sahip olan ülkeler yüksek gelirli ülkeler olarak tanımlanmaktadır. İstatistikler 2023 yılında yayımlanan Dünya Obezite Atlası raporundan elde edilmiştir. Tablo 4'te yüksek gelirli ülkeler için 5-19 yaş grubundaki çocukların obezite istatistikleri yer almaktadır.

Tablo 4. Yüksek Gelirli Ülkelerde 5-19 yaş Grubu Çocuklarda Obezite İstatistikleri

	Erkekler 2020	Erkekler 2025	Erkekler 2030	Erkekler 2035
Obezite hastası erkek çocuk sayısı (milyon)	21	24	26	29
Yüksek gelirli ülkelerde tüm erkek çocuklarına oranı(%)	19	23	26	30
	Kızlar 2020	Kızlar 2025	Kızlar 2030	Kızlar 2035
Obezite hastası kız çocuk sayısı (milyon)	14	16	18	20
Yüksek gelirli ülkelerde tüm kız çocuklarına oranı(%)	14	16	19	22

Kaynak: Dünya Obezite Atlası (2023)

Yüksek gelirli ülkeler için yapılan araştırmada obez erkek çocuk sayısı obez kız çocuk sayısından daha fazladır. Bununla birlikte 2020'den 2035'e erkek çocuk hastadaki artış oranı kız çocuk hastadaki artış oranından daha dramatik bir biçimdedir. Buna göre erkek çocuk hasta oranı yüksek gelirli ülkelerde 2020 için %19 iken 2035 için %30 olarak öngörülmüştür. Öte yandan kız çocuk hasta oranında da artış tahmin edilmiştir. 2020'de kız çocuk obez oranı yüksek gelirli ülkelerin yüzde 14'ünü oluştururken, 2035'te 22'sini oluşturacağı tahmin edilmiştir. Tablo 5'te yüksek gelirli ülkeler için yetişkin erkek ve kadınların obezite istatistikleri yer almaktadır.

Tablo 5. Yüksek Gelirli Ülkelerde Yetişkin Erkek ve Kadınlarda Obezite İstatistikleri

	Erkekler 2020	Erkekler 2025	Erkekler 2030	Erkekler 2035
Obezite hastası erkek sayısı (milyon)	136	160	185	211
Yüksek gelirli ülkelerde tüm erkeklere oranı(%)	29	33	37	42
	Kadınlar 2020	Kadınlar 2025	Kadınlar 2030	Kadınlar 2035
Obezite hastası kadın sayısı (milyon)	135	153	172	191
Yüksek gelirli ülkelerde tüm kadınlara oranı(%)	28	31	34	37

Kaynak: Dünya Obezite Atlası (2023)

Yüksek gelirli ülkelerdeki yetişkinler için yapılan araştırmada 2020 yılı için erkekler ve kadınlarda obezite değerleri birbirine yakınken gelecek için yapılan tahminlerde erkeklerde obezite sayısı kadınlara göre daha fazladır. Özellikle 2035 için yapılan tahminlerde rakamsal fark erkeklerde daha yüksektir. Buna göre 2035 yılı için 211 milyon erkekte obezite görüleceği tahmin edilirken, kadınlarda bu değer 191 milyon olarak tahmin edilmiştir. Erkekler için yüksek gelirli erkek nüfusunun %42'si obeziteye maruz kalırken, kadınlarda %37 seviyelerinde gerçekleşeceği tahmin edilmiştir. Tablo 6'da obezitenin oluşturacağı ekonomik yük yüksek gelirli ülkeler için tahmin edilmiştir.

Tablo 6. Yüksek Gelirli Ülkelerde Obezitenin Ekonomik Yükü

	2020	2025	2030	2035
Yüksek gelirli ülkelerin toplam GSYİH'sine oranı	%2,6	%2,7	%2,9	%3

Kaynak: Dünya Obezite Atlası (2023)

Obezitenin yüksek gelirli ülkelere oluşturduğu ekonomik yükün GSYİH'ye oranı 2020 için %2,6, 2025 için %2,7, 2030 için %2,9 ve 2035 için %3 olarak tahmin edilmiştir. Yüksek gelirli ülkelerin dünya GSYİH'si içinde sahip olduğu yer göz önüne alındığında obezitenin toplumlar için ciddi ekonomik maliyetlere neden olduğu ifade edilebilir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında çalışmanın odak noktasının yüksek gelirli ülkeler temelinde obezite ve refah artışını temsilen ekonomik büyümeyle ilişkilerinin oluşturduğu ifade edilebilir.

EKONOMİK BÜYÜME İLE OBEZİTE İLİŞKİSİ

Ekonomik büyümenin obezite üzerindeki etkilerinin doğrusal olarak araştırılmasından öte parabolik olarak araştırmak ekonomik büyümenin etkilerini daha sağlıklı bir şekilde aydınlatılabilmek açısından faydalı olabilir. Bu bağlamda literatüre yeni kazandırılmış olan Obezite Kuznets Eğrisi aracılığıyla ekonomik büyüme obezite ilişkileri çalışmanın modelini şekillendirmektedir. Obezite Kuznets Eğrisi Grecu ve Rothoff (2015) tarafından geliştirilmiş ve Çevresel Kuznets Eğrisi'nin obeziteye uyarlanmış versiyonudur. Çevresel Kuznets Eğrisi modeli ilk kez Grossman ve Krueger (1991) tarafından NAFTA üyesi ülkelerde kişi SO₂ kirlenmesi, sigara kullanımı ve kişi başına gelir artışı ilişkilerinin araştırılması için uygulanmıştır. Daha sonra Shafik ve Bandyopadhyay (1992) ile Panayotou (1993) tarafından kullanılmış olmasına karşın, sistematik bir şekilde ÇKE modeli olarak tasarlanması ve isim alması Panayotou tarafından gerçekleştirilmiştir (Dinda, 2004). Ekonomik gelişme aşamalarının ilk sürecinde ekonomide temel ve basit üretimin gerçekleştiği toplumlarda kaynak seviyesi yüksek, kirlenme seviyesi düşük ve ekonomik aktivite sınırlıdır. Ekonomik gelişme sürecinin artmasıyla birlikte sanayileşme gelişir ve kaynak kullanımının artışıyla kirlilik seviyesi de artış gösterir. Bu

doğrultuda kişi başına gelir artışıyla çevresel bozulma arasında pozitif bir ilişki ortaya çıkacaktır. Ancak, kişisel ve toplumsal refah artışı, ekonominin sanayileşme sürecini tamamlayıp bilgi teknolojilerinin ve hizmetlerin ekonomideki payının artması sonucunda çevresel bozulma süreci azalacaktır (Kaika ve Zervas, 2013). Obezite Kuznets Eğrisi'ne göre ise gelirler arttıkça, kaynaklar daha fazla gıda satın almak için kullanılabilir hale gelecektir ve bu nedenle insanlar daha fazla kalori tüketecek ve obezite oranları artacaktır. Ancak, gelirler artmaya devam ettikçe, kişisel sağlık daha değerli bir varlık haline gelecek ve insanlar obezite seviyelerini düşürerek sağlıklarına daha fazla önem vereceklerdir (Grecu ve Rothoff, 2015). Bu doğrultuda gelir artışına bağlı olarak obezite seviyesi önce artan sonra azalan “ters U” şeklinde bir davranış sergileyecektir (Aydın, 2019). Konuyla ilgili araştırma yapan Grecu ve Rothoff beyaz kadınlar için OKE'nin geçerli olduğunu öne sürerken, Aydın (2019) çalışmasında Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Türkiye ve Umman için geçerli olduğunu iddia etmiştir. Go vd. (2021) OKE'nin geçerliliğini 165 ülke için sınımışlar ve küresel ısınma, kirlilik ve gıda güvenliği temelinde sınımışlar ve OKE'nin geçerli olduğunu iddia etmişlerdir. Alhassan vd. (2023) OKE'nin geçerliliğini küreselleşme temelinde ABD için araştırmışlar ve özellikle kısa vadede OKE'nin geçerli olduğunu ve bu durumun, Amerikalıların refahının (sosyoekonomik) arttığı bir ortamda, artan (sosyoekonomik ve siyasi) küreselleşme politikası ile refahla ilgili sağlık sorunlarında önemli bir azalma sağlanabileceği şeklinde yorumlanabileceğini ifade etmişlerdir. Chen vd. (2023) 38 farklı Afrika ülkesi için bir panel veri modeli oluşturmuşlar ve ülkelerin gelir gruplarına göre ayrıştırarak OKE'nin geçerliliğini araştırmışlardır. Elde ettikleri bulgulara göre, Afrika ülkelerinin tümü için OKE geçerlidir.

UYGULAMA

Mevcut çalışmada OKE'nin geçerliliği yüksek gelirli ülkeler temelinde araştırılırken çalışmanın özgün değerini artırabilmek adına modele literatürdeki değişkenler dahil edilmiştir. Buna göre OKE'nin geçerliliğini sınamak adına 2015 sabit fiyatlarıyla kişi başına gelir düzeyi, Go vd. (2021) çalışmasından hareketle gıda üretim endeksi ve kirlilik değerleri ile gelir eşitsizliğini temsilen Gini katsayısı modele dahil edilmiştir. Çalışmada kullanılan değişkenler literatürden yararlanılarak oluşturulmuştur. Buna göre model oluşturulurken kullanılan değişkenler obezitenin nüfus içindeki payı, kişi başına düşen gelir düzeyi, kişi başına düşen gelir düzeyinin ikinci kuvveti, kontrol değişkenleri olarak kirliliği temsilen kişi başına düşen karbon emisyonu, gıda üretimini temsilen gıda üretim endeksi ve ekonomik gelişme sürecinde gelir adaletini gösteren Gini katsayısıdır. Çalışmada G-7 ülkelerinde Obezite Kuznets Eğrisi'nin geçerliliği araştırılacaktır. Çalışmanın verilerinden obezitenin nüfus içindeki payı OurWorldinData veri tabanından, Gini katsayısı Solt (2020)

verilerinden, diğer değişkenlerin verileri ise Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir.

Çalışmanın verileri araştırmada kullanılan değişkenleri aynı anda içeren en uzun aralık olan 1997-2016 dönemini kapsamaktadır. Çalışmada kullanılan değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri, korelasyon matrislerine dair sınamalar yapıldıktan sonra yatay kesit bağımlılığı, değişen varyans, otokorelasyon ve çoklu doğrusal bağlantı testleri yapılmıştır. Sonraki aşamada temel sınama ve birim kök süreçlerine bağlı olarak tahmin testleri yapılarak değişkenler arası ilişkiler araştırılmıştır. Yukarıdaki bilgiler ışığında çalışmanın modeli:

$$y_{it} = \alpha_i + \beta_1 X_{it} + \beta_2 X_{it}^2 + \theta_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Şeklinde ifade edilebilir. Değişkenlerden Y_{it} obeziteni nüfus içindeki payını, α_i sabit terimi, X_{it} kişi başına düşen gelir düzeyinin birinci kuvvetini, X_{it}^2 kişi başına düşen gelir düzeyinin ikinci kuvvetini, θ_{it} kontrol değişkenlerini, (Gıda üretim endeksi, kirliliği temsilen karbon emisyonu ve gelir eşitsizliğini temsilen Gini katsayısı) ε_{it} hata terimini temsil etmektedir. i kesitleri yani ülkeleri, t ise zaman dilimini göstermektedir. Araştırmanın hipotezleri şu şekilde ifade edilebilir:

i) Ekonomik büyüme ve obezite arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır? Varsa ne yöndedir?

ii) Gıda üretim endeksi ve obezite arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır? Varsa ne yöndedir?

iii) Kirlilik ve obezite arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır? Varsa ne yöndedir?

iv) Ekonomik gelişmenin bir yansıması olarak gelir dağılımı adaleti ile obezite arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır? Varsa ne yöndedir?

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın sonuç aşamasında analiz kısmında elde edilen bulgular ve bulgular sonucu ortaya çıkan sonuçlar tartışılacaktır. Tablo 7’de çalışmanın tanımlayıcı istatistikleri yer almaktadır.

Tablo 7. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Min	Maks.	Ort	Std. Sapma
Obezite	2	37.3	20.4929	8.547
KBDG	10.30828	10.95593	10.54813	0.166
KBDG2	106.2607	120.0323	111.2907	3.542
Gıda	66.58	74	95.80036	9.721
Eşitsizlik	25.4	38.6	31.94429	3.046
Kirlilik	1.529542	3.018951	2.278431	0.410

Tablo 7’de yer alan tanımlayıcı istatistik sonuçlarına göre obezitenin nüfus içindeki payının en küçük değeri 2 iken yüksek değeri 37.3 olarak hesaplanmıştır. Kişi başına düşen gelir düzeyi doğal logaritmik değeri üzerinden hesaplanmış ve en düşük değeri 10.30828 iken en yüksek değer 10.959 olarak ölçülmüştür. Gıda üretim indeksi ve Gini katsayısı da kendi değerleri üzerinden modele dahil edilmiş ve gıdada en düşük değer 66.58 iken, en yüksek değer 74 olarak ölçülmüş, Gini katsayısı ise en düşük 25.4 iken en yüksek değer 38.6 olarak hesaplanmıştır. Karbon emisyonu değerleri de doğal logaritmik değerleri temelinde modele dahil edilmiş ve en düşük değeri 1.529 iken en yüksek değer olarak 3.018 şeklinde hesaplanmıştır. Tablo 8’de değişkenler arası çoklu doğrusal bağlantı ilişkilerinin araştırılmasını sağlayan Variance Inflation Factor (VIF) testi yer almaktadır.

Tablo 8. Variance Inflation Factor (VIF) Testi

Değişkenler	VIF	1/VIF
Kirlilik	2.55	0.391769
KBDG	2.29	0.437438
Gıda	2.00	0.499710
Eşitsizlik	1.94	0.515055
Ortalama VIF	2.20	

VIF testi sonuçlarına göre modelin ortalama VIF değeri 3.29 olarak hesaplanmıştır. Literatürde yer alan birçok çalışmaya göre ortalama VIF değerinin 5’ten yüksek olması çoklu doğrusal bağlantı sorununa işaret etmekle birlikte (Menard 1995; O’Brien, 2007), literatürde var olan genel fikir, oluşturulacak modellerde ortalama VIF değerinin 10’a kadar çıkmasının bir sorun oluşturmayacağıdır (Mason, Gunst ve Hess, 1989; Marquardt 1970; Kennedy, 1992). Tablo 9’da ülkelerde meydana gelecek şokların diğer ülkelere etki edip etmediğinin test edilmesine yardımcı olan yatay kesit bağımlılığı sınamaları yer almaktadır.

Tablo 9. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişkenler	Breusch-Pagan LM	Pesaran scaled LM	Bias-corrected scaled LM	Pesaran CD
Obezite	417.7382***	61.21804***	61.03383***	20.43851***
KBDG	264.0769***	37.50758***	37.32337***	13.71219***
KBDG2	264.1168***	37.51373***	37.32952***	13.70424***
Gıda	101.9333***	12.48827***	12.30406***	1.629035
Eşitsizlik	130.0272***	16.82326***	16.63905***	1.731492*
Kirlilik	210.8376***	29.29258***	29.10837***	11.82040***

***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

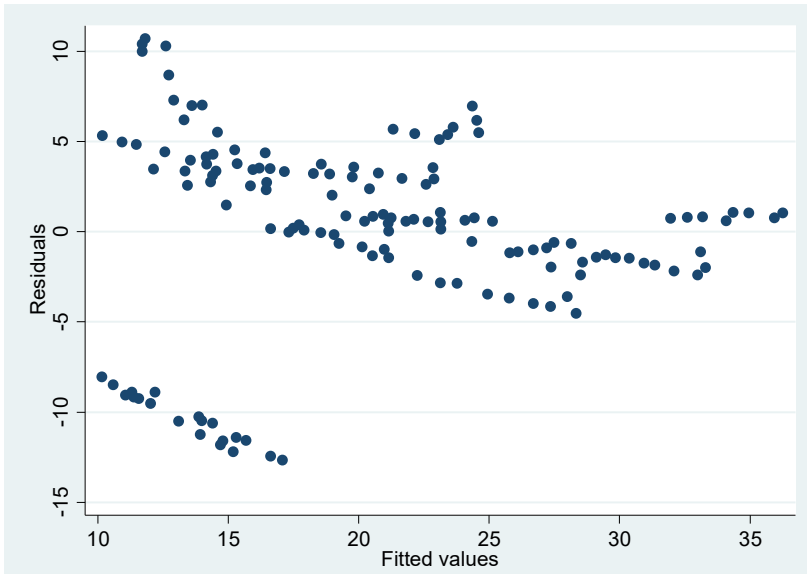
Test sonuçlarına göre seriler arası yatay kesit bağımlılığını ifade eden “H0: Seriler arası yatay kesit bağımlılığı bulunmamaktadır” hipotezi Breusch-Pagan LM, Pasaran Scaled LM ve Bias-corrected scaled LM testlerinde tüm değişkenler

için istatistiksel olarak %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir ve bu sonuca göre seriler arası yatay kesit bağımlılığı bulunduğu ve kesitlerde meydana gelebilecek bir şokun diğer kesitlere de etki edeceği ifade edilebilir. Pesaran CD testi ağırlıklı olarak kesit sayısının zaman döneminden büyük olduğu $N > T$ modellerde kullanıldığından sonuçları yorumlanmamıştır (Pesaran, 2021). Mevcut modelde zaman dönemi kesit sayısından daha büyüktür. ($N < T$) Tablo 10’da serilerde değişen varyans ve otokorelasyon sınamalarını gösteren White testi ve Wooldridge otokorelasyon testleri yer almaktadır.

Tablo 10. White Değişen Varyans ve Wooldridge Otokorelasyon Testleri

	chi2	df	Prob.	Otokorelasyon	
Heteroskedasticity	95.85	18	0.0000	F(1,6)	Prob.
Skewness	70.01	5	0.0000	98.161	0.0000
Kurtosis	0.85	1	0.3565		
Toplam	166.71	24	0.0000		

Tablo 10’da yer alan sonuçlara göre seriler arası değişen varyans ilişkilerini gösteren White testi sonuçlarına göre “ H_0 : Seriler arası değişen varyans bulunmamaktadır” hipotezi Toplam sekmesindeki probability değerinin 0.01’den küçük olması nedeniyle istatistiksel olarak %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Buna göre seriler arasında değişen varyans sorunu bulunduğu iddia edilebilir. Bunun yanısıra Wooldridge otokorelasyon testi sonuçlarına göre de “ H_0 : Seriler arası otokorelasyon bulunmamaktadır” hipotezi reddedilerek seriler arasında otokorelasyon sorunu olduğu kabul edilir. Şekil 1’de değişen varyans ve otokorelasyon geçerliliğini destekleyen kalıntı dağılımı grafiği yer almaktadır.

Şekil 1. Kalıntıların Dağılımı

Değişen varyans sorunu seriler arasındaki kalıntıların varyanslarının rassal dağılmadığını ifade etmektedir. Bu durum yukarıdaki görselle de desteklenmiş ve kalıntıların homojen dağılmadığını, belirli bir trend içerisinde olduğunu göstermektedir. Otokorelasyon sorunu aynı şekilde serilerin kalıntılarının belli bir eğilim içerisinde olduğunu göstermektedir. Şekil 1’de ise kalıntıların belirli bir uyum içerisinde dağıldığı gözlenmektedir. Bu durum da otokorelasyon ve değişen varyans iddialarını desteklemektedir.

Çalışmada değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı gibi problemler bulunduğu için tahmin yapılırken seriler arası yatay kesit bağımlılığı ve değişen varyans gibi problemleri dikkate alan tahmin testleri kullanılmalıdır. Bu doğrultuda öncelikli olarak yatay kesit sorununu göz önünde bulundurmayan En Küçük Kareler tahmincilerinin kullanılması tahminini verimsiz hale getirebilir. Öte yandan otokorelasyon ve değişen varyans problemleri serilerin hata terimlerinin birbirleriyle ve ortak hata bileşeni arasında ilişkili olma ihtimali EKK tahmininin sağlıksız sonuçlar üretmesine neden olabilir. Bu doğrultuda yatay kesit bağımlılığı, otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarını dikkate alan bir tahminci olarak Genelleştirilmiş En Küçük Kareler (GLS) testi kullanılacaktır. Tablo 11’de Genelleştirilmiş En Küçük Kareler test sonuçları yer almaktadır.

Tablo 11. Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Test Sonuçları

Değişkenler	Obezite
KBDG	-494.0*** (144.8)
KBDG2	24.51*** (6.866)
Gıda Üretim Endeksi	-0.0111 (0.0123)
Kirlilik	3.404*** (0.889)
Gini	0.143 (0.116)
Sabit	2.509*** (764.5)
Gözlem Sayısı	140
Panel Sayısı	7

***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Tahmin sonuçlarına göre kişi başına düşen gelir düzeyi ve obezitenin nüfus içerisindeki payı arasında önce azalan sonra artan “U” şeklinde anlamlı bir ilişkinin olduğu gözlenmektedir. Öte yandan gıda üretim endeksi, kirlilik ve Gini katsayısı gibi kontrol değişkenleri içinden yalnızca kirlilik istatistiksel

olarak %1 düzeyinde anlamlı sonuçlara sahiptir. Kirlilik artışı obezitenin nüfus içindeki payını artırıcı bir etkiye sahiptir. Gelir artışı ve kirliliğin belirli bir obeziteyi pozitif yönde etkilemesi kirlilik oluşturan endüstrilerin kontrolü ve kirlilik azaltıcı politikaların ile gelire bağlı tüketim artışına yönelik bilincin geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçları Obezite Kuznets Eğrisi'nin G-7 ülkeleri için geçerli olmadığını göstermektedir. Çalışmanın bulguları Lakhdawalla ve Philipson (2009) sonuçları ile uyumludur.

Obezite tüm dünyayı ilgilendiren küresel bir problemdir. Bu probleme yönelik halk sağlığı programlarına ve daha fazla toplumsal duyarlılık programlarının uygulanmasına ve önemli bir toplumsal bilinç gelişimine ihtiyaç duyulmaktadır. Obezitenin refah artışıyla doğrudan ilişkili olması daha sağlıklı bir dünya için sürdürülebilirlik toplum sağlığı ilişkilerinin de gözden geçirilmesi ve güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Sağlık konusunda duyarlı dikkat ederek yaşayan toplumlar, daha uzun bir ortalama yaşam süresine sahip olacak ve bu bilincin nesiller arası aktarılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca Obezite Kuznets Eğrisi literatürde yeni tartışılmaya başlanan bir konudur. Konuya yönelik araştırmaların artması hem literatürün gelişmesine katkı sağlayacak hem de konuya olan duyarlılığı artıracaktır. Özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerin yanısıra Türkiye ile ilgili yapılacak geniş kapsamlı araştırmaların katkısı da önem arz etmektedir. Çalışmanın gelecekte yapılacak araştırmalara da katkı sağlaması umut edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alhassan, G.N., Alola, A.A. & Bekun, F.V. (2023). *Examining obesity kuznets curve in the United States from the perspective of globalization and biocapacity*, Heliyon, e19569.
- Abbas J, Aqeel M, Abbas J, Shaher B, Jaffar A, Sundas J, Zhang W. (2019) The moderating role of social support for marital adjustment, depression, anxiety, and stress: Evidence from Pakistani working and nonworking women. *Journal of Affective Disorders*, 244:231–238.
- An, R. (2015) Health care expenses in relation to obesity and smoking among US adults by gender, race/ethnicity, and age group: 1998-2011. *Public Health*, 129(1): 29–36.
- Aydın, M. (2019). The effect of economic growth on obesity for the most obese countries: new evidence from the obesity Kuznets curve. *Eur J Health Econ*, 20, 1349–1358. <https://doi.org/10.1007/s10198-019-01099-2>
- Chen, H., Atingabili, S., Mensah, I.A., Yaw Omari-Sasu, A., Agba Tackie, E., Arboh, F. & Danso, B.A. (2023). Does obesity Kuznets curve exist in developing economies? Evidence from 38 African countries based on heterogeneous panel data analysis on income-level classification. *Front. Public Health*, 11:1200555.
- Dinda, S., (2004). Environmental Kuznets Curve Hypothesis: A survey. *Ecological Economics*, 49, 431-455.
- Go, YH., Lau, LS., Ng, CF. et al. (2021). Obesity Kuznets curve hypothesis and global warming: A robust estimation under cross-section dependence. *Environ Sci Pollut Res*, 28, 63968–63976. <https://doi.org/10.1007/s11356-021-13264-3>
- Greco, A.M., Rothoff, K.W. (2015). Economic growth and obesity: findings of an Obesity Kuznets curve. *Applied Economics Letters*, 22(7), 539-543.
- Grossman, G.M., Krueger, A.B. (1991). Environmental Impacts of A North American Free Trade Agreement, *National Bureau of Economic Research*, w3914.
- Kaika, D., Zervas, E., (2013). The Environmental Kuznets Curve (EKC) theory—PartA: Concept, causes and the CO2 emissions case. *Energy Policy*, 62, 1392-1402.
- Lakdawalla D, Philipson T. (2009). The growth of obesity and technological change. *Econ Hum Biol.*, 7:283–93. doi:10.1016/j.ehb.2009.08.001.
- Marquardt, D. W. (1970). Generalized inverses, ridge regression, biased linear estimation, and nonlinear estimation, *Technometrics*, (12), 591–256.
- Mason, R. L., Gunst, R. F., & Hess, J. L. (1989). *Statistical Design and Analysis of Experiments: Applications to Engineering and Science*, New York: Wiley.
- Menard, S. (1995). *An introduction to logistic regression diagnostics. Applied logistic regression analysis*, CA: Sage. p. 58-79.
- O'brien, R. M. (2007). A Caution Regarding Rules of Thumb for Variance Inflation Factors, *Quality & Quantity*, (41), 673–690. doi: 10.1007/s11135-006-9018-6.
- Panayotou, T. (1993) Empirical tests and policy analysis of environmental degradation at different stages of economic development. Working Paper WP238, *Technology and Employment Programme, International Labour Office*, Geneva.
- Ritchie, H., Roser, M. (2017). “Obesity” Published online at OurWorldInData.org. Erişim Linki: <https://ourworldindata.org/obesity>
- Shafik, N., Bandyopadhyay, S. (1992). Economic growth and environmental quality: time series and cross- country evidence, *Policy Research Working Paper Series 904*, The World Bank.
- Solt, Frederick. (2020). Measuring income inequality across countries and over time: The standardized world income inequality database. *Social Science Quarterly*, 101(3):1183-1199. SWIID Version 9.3, June 2022.
- World Health Organization (2020). *Obesity*. <https://www.who.int/news-room/facts-in-pictures/detail/6-facts-on-obesity>.
- World Health Organization (2020). *Obesity*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight>

- World Health Organization, (2022). *WHO Acceleration Plan to Stop Obesity. Rapor*. Erişim Linki:<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/370281/9789240075634eng.pdf?sequence=1>
- Sağlık Bakanlığı, (2023). Erişim Linki: <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/obezite>
- World Obesity Federation (2022). *World Obesity Atlas 2022*, Rapor. Erişim Linki: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/wof-files/World_Obesity_Atlas_2022.pdf
- World Obesity Federation (2023). *World Obesity Atlas 2022*, Rapor. Erişim Linki: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/wof-files/World_Obesity_Atlas_2023_Report.pdf